

**TAIDE YMPÄRISTÖKASVATUKSEN VÄLINEENÄ LUONTOPÄIVÄKOTI
APILASSA**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosionomi amk

Syksy 2020

Kerttu Eriksson

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli testata erilaisten kuvataidetekniikoiden soveltuvuutta ja käytettävyyttä ympäristökasvatuksen osana. Toimintakokeilu toteutettiin Norlandia-päiväkotien Luontopäiväkoti Apilassa. Toimintakokeilu yhdistettiin Norlandia-päiväkotien vuoden Norlandia Goes Green -teemaan. Tavoitteena oli myös tehdä päiväkodin toimintaa näkyväksi lasten vanhemmille Norlandia Quest -teemaviikon aikana.

Taidetekniikoiden valinnassa huomioitiin lasten eri ikätasot, varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueet sekä luonnon- ja kierrätysmateriaalien käyttö. Taidetekniikat suunniteltiin toteutettaviksi luontoympäristössä. Pedagogisten tavoitteiden lisäksi huomioitiin myös sekä luonnon että taiteen hyvinvointivaikutukset. Lasten töistä koottiin taidenäyttely kirjastoon kuukauden ajaksi Norlandia Quest -teemaviikon aikaan. Toimintakokeilussa käytettyjen taidetekniikoiden ohjeet esiteltiin taidenäyttelyssä.

Taidetekniikoiden soveltuvuuden ja käytettävyyden arviointimenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia toimintatuokioiden aikana. Taidenäyttelyssä toimintakokeilusta kerättiin palautetta näyttelykävijöiltä vieraskirjan muodossa. Toimintakokeilu oli onnistunut, sillä taidetekniikat toimivat suunnitellusti. Päiväkodin toimintaa saatiin tuotua lasten vanhemmille näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla, jona toimivat taidenäyttely sekä sähköinen viestintä. Toimintakokeilussa testattuja taidetekniikoita ohjeineen olisi mahdollista jatkossa hyödyntää myös muissa varhaiskasvatusyksiköissä sekä soveltaa myös muissa palveluissa käytettäväksi.

Avainsanat osallisuus, taidekasvatus, taidetekniikat, varhaiskasvatus, ympäristökasvatus

Sivut 77 sivua ja liitteitä 13 sivua

Name of Degree Programme Sosionomi amk

Abstract

Campus Visamäki

Author Kerttu Eriksson

Year 2020

Subject Visual arts as a method of the environmental education in Luontopäiväkoti Apila

Supervisors Jana Vyborna-Turunen

ABSTRACT

The aim of this thesis was to test suitability and usability of the visual art techniques as a part of the environmental education. The action experiment was implemented in Luontopäiväkoti Apila which is a part of the Norlandia Päiväkodit. The action experiment was linked with Norlandia Goes Green theme which was the theme of the year of the Norlandia Päiväkodit. The aim was also to make versatile action in daycare visible to parents during the Norlandia Quest -theme week.

Children's age levels, different learning areas in early childhood education plan and using the natural and recycling materials were taken into account when the visual art techniques were chosen. The visual art techniques were planned to implement in natural environment. Both pedagogical aims and welfare impacts of the nature and arts were taken into account. Children's works were exhibited in the art exhibition in the library for a month during the Norlandia Quest-theme week. The instructions for the visual art techniques used in the action experiment were also exhibited in the art exhibition.

The suitability and usability of the visual art techniques were evaluated by using participatory observation during the action moments. The feedback from the action experiment was collected from the visitors of the art exhibition by using the guest book. The action experiment was successful because the visual art techniques functioned as planned. The action in daycare was brought out to parents with the help of the pedagogical documentation like art exhibition and electronic communication with parents. The visual art techniques tested in the action experiment could be used also in other daycare units or adapted in other forms of services.

Keywords art education, early childhood education, environmental education, inclusion, visual art techniques

Pages 77 pages and appendices 13 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Taustaa ja tavoitteet.....	2
2.1	Työelämäyhteys	2
2.2	Tausta ja lähtökohdat	4
2.3	Aiheen ajankohtaisuus ja rajaus	6
2.4	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus.....	9
3	Keskeiset käsitteet ja tietoperusta	12
3.1	Varhaiskasvatus.....	13
3.2	Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa	14
3.3	Kuvataidekasvatus varhaiskasvatuksessa ja osana ympäristökasvatusta	18
3.4	Luonnon ja taiteen hyvinvointivaikutukset ihmiselle	22
3.5	Osallisuus	26
4	Tutkimuskysymykset ja toiminnan suunnittelu.....	27
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	28
4.2	Toimintakokeilun suunnittelu	28
4.3	Kuvataiteellinen toiminta ikäkausittain	30
4.3.1	Alle 3-vuotiaat lapset	31
4.3.2	4–5-vuotiaat lapset	31
4.3.3	Esikouluikäiset lapset	32
5	Toimintakokeilun toteutus	32
5.1	Valitut taidetekniikat.....	33
5.1.1	Nokipainanta	38
5.1.2	Nokigrafiikka.....	41
5.1.3	Unisiepparit	44
5.1.4	Solumuovigrafiikka	47
5.1.5	Ympäristötaide ja sadutus.....	50
5.1.6	Munankuorimosaiikki.....	52
5.1.7	Luonnon omat siveltimet	55
5.1.8	Makramee eli solmeilu	57
5.2	Aineistonkeruumenetelmät ja aineiston analysointi.....	59
5.3	Taidenäyttely.....	61
6	Työn tulokset	64
6.1	Työn yhteenveto ja tulosten arviointi.....	65

6.2	Haasteet	68
7	Pohdinta	71
	Lähteet.....	74

Liitteet

Liite 1	Näyttelyn esite
Liite 2	Ohje nokipainanta
Liite 3	Ohje grafiikan soveltavat menetelmät: nokigrafiikka ja solumuovigrafiikka
Liite 4	Ohje unisiepparit
Liite 5	Ohje luonnon omat siveltimet
Liite 6	Ohje ympäristötaide ja sadutus
Liite 7	Ohje munankuorimosaiikki
Liite 8	Ohje makramee
Liite 9	Näyttelykävijöiden palautteet
Liite 10	Henkilökunnan ja lasten palautteet
Liite 11	Ympäristötaideprojektin toiminnallinen satu

1 Johdanto

Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti ajankohtainen asia. Parhaiten muutoksia asenteissa saadaan aikaan, kun opetetaan lapsia jo pienestä pitäen ymmärtämään ympäristöstä huolehtimisen tärkeys. Jokaiselle lapselle on tärkeää saada luontosuhde, joka kestää läpi elämän. Luontosuhde syntyy kokemusten ja elämysten kautta, joita varhaiskasvatus pystyy tarjoamaan. Varhaiskasvatuksella on siten tärkeä rooli tässä asiassa. Päiväkotien ympäristökasvatuksen tulee olla laadukasta ja osana päiväkodin säännöllistä toimintaa. Tällöin myös lapset, joiden kotona ei luontoympäristössä oleskella, saavat mahdollisuuden hyvän luontosuhteen kehittymiseen.

Opinnäytetyössäni minulla oli aiheena tutkia, kuinka erilaiset taidetekniikat soveltuvat osaksi ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa. Suunnittelin päiväkodin lapsille luonnossa toteutettavia toimintatuokioita erilaisin taidetekniikoin. Tutkin, kuinka eri tekniikat toimivat ja miten niitä pystyy käyttämään varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa. Valituissa tekniikoissa yhdistyvät myös muut varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2018) nimetyt oppimisen alueet, jotka avaavat vielä tarkemmin tässä raportissa. Tekniikat suunnittelin siten, että ne voidaan toteuttaa luonnossa kokonaan tai osittain, ja pitkälti luonnon- ja kierrätysmateriaalia käyttäen.

Toteutin opinnäytetyöni Luontopäiväkotinä Apilassa Ruskolla, jossa suoritin samalla erikoistavan harjoitteluni. Apila on osa Norlandia-päiväkotien ketjua, ja ympäristökasvatus on vahvasti läsnä heidän varhaiskasvatussuunnitelmassaan. Työn tilaaja halusi opinnäytetyön liittyvän ympäristökasvatukseen sekä heidän toimintakautensa 2018–2019 Norlandia Goes Green -teemaan. Osana tätä vuoden teemaa, oli tammikuussa 2019 Norlandia Quest -viikko, jossa toimintaa tuotiin esiin lasten vanhemmille. Työn tilaaja antoi minulle vapaat kädet suunnitella toimintaa, jolla tätä näkyvyyttä saataisiin aikaiseksi.

Päädyn kasaamaan testaamistani taidetekniikoista taidenäyttelyn, jossa oli lasten töitä esillä. Taidenäyttely oli esillä Ruskon kunnan kirjastossa osana Norlandia Quest -viikkoa. Taidenäyttely oli esillä tammikuun ajan lasten vanhempien sekä muiden kuntalaisten

nähtävillä. Lasten töiden ohella näyttelyssä oli esillä valittujen tekniikoiden työvaiheet, jolloin ideat olivat vapaasti muidenkin tahojen käytettävissä.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja painotukseltaan pedagoginen. Halusin silti tuoda siinä esiin myös luonnossa tapahtuvan toiminnan muita hyviä puolia. Pedagogisuus on varhaiskasvatuksen keskeisin lähtökohta toiminnalle. Luonnon hyvinvointia lisäävät vaikutukset ovat kuitenkin niin moneen kertaan erilaisissa tutkimuksissa todettuja, että ne voidaan luontevasti sisällyttää toimintaan. Luonnossa tapahtuvan tai luontoelementtejä hyödyntävän toiminnan hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa on mielestäni todella tärkeää, muun muassa suurten ryhmäkokojen, rajallisten tilojen ja päiväkodin lasten erityistarpeiden huomioimisen takia.

Sitran julkaisussa Polvinen, Pihlajamaa ja Berg (2012, ss. 14–15) toteavat luontoympäristön tarjoavan terveydellisiä, sosiaalisia ja psyykkisiä hyvinvointivaikutuksia. Niistä he ovat maininneet sietokyvyn lisääntymisen allergeeneille; motoristen perustaitojen kehittymisen; rauhoittumisen, virkistymisen ja rentoutumisen; itsetunnon vahvistumisen sekä stressioireiden helpottumisen. Tästä syystä luontoympäristön säännöllinen käyttö varhaiskasvatuksen toiminnassa on tärkeä asia huomioida.

2 Taustaa ja tavoitteet

Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys muodostavat keskeisen osan Norlandia-päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmaa ja arvoja. Työn tilaajan toiveet sekä omat kiinnostuksenkohteeni, toimivat aiheen valinnan lähtökohtana. Aiheen valintaa olen pohtinut ja perustellut aiheen ajankohtaisuuden, oman ammattialani sekä kohderyhmän perusteella. Myös oma aiempi työkokemus sekä aiemmat koulutukseni vaikuttivat aiheen valintaan.

2.1 Työelämäyhteys

Työelämäyhteytenä oli Norlandia-päiväkotien Luontopäiväkoti Apila Ruskolla. Suoritin siellä sosionomiopintoihin sisältyvän erikoistavan harjoitteluni. Tästä syystä opinnäytetyön tekeminen samaan paikkaan oli järkevää ja perusteltua. Apilassa toimi toteutusvaiheen

aikana neljä ryhmää. Yksi pienten lasten ryhmä, 1–3-vuotiaiden ryhmä, 3–4-vuotiaiden ryhmä sekä 4–6-vuotiaiden ryhmä, josta esikouluikäiset olivat erillisenä omana ryhmänään aamupäivän ajan. Jokaisessa ryhmässä toimi varhaiskasvatuksenopettaja sekä kaksi lastenhoitajaa.

Norlandia-päiväkotien vuoden teemana oli Norlandia Goes Green. Luontopäiväkoti Apilassa oli vielä toimintakauden 2018–2019 alussa avoinna, miten tätä teemaa tuotaisiin juuri tässä päiväkodissa esille. Heidän toiveenaan oli, että suunnittelen teemaan liittyvää toimintaa, jonka avulla päiväkodin toimintaa tehtäisiin näkyväksi lasten vanhemmille. Päiväkodin johtajan kanssa keskustelin siitä, että toimintaa olisi hyvä olla sekä varsinaisella Norlandia Quest -teemaviikolla tammikuussa 2019, että heidän avointen ovien päivässä syksyllä 2018. Avointen ovien päivänä päiväkotiin saivat tulla tutustumaan myös mahdolliset uudet asiakkaat. Näihin avoimiin oviin toivottiin toimintaa, joka samalla tulisi toimimaan päiväkodin markkinointina kunnan asukkaille. Rissanen ja Mustola (2017, s. 305) kirjoittavat, että päiväkodin avoimien ovien työpajan tai pidemmän yhteisöllisen taideprojektin myötä ympärillä oleva yhteisö voi kutsuttuna osallistua ja vaikuttaa eli tehdä yhdessä valloittavaa lastenkulttuuria. Luontopäiväkoti Apila oli ehtinyt toimia vasta vuoden ajan opinnäytetyöni toteutuksen aikaan, joten kyseessä oli vielä hyvin uusi yksityinen päiväkoti. Tiedossa oli jo silloin, että päiväkotia oltiin myös laajentamassa lähiaikoina. Tästä syystä päiväkodin markkinoinnin tärkeys mahdollisille uusille asiakkaille oli tärkeä asia huomioida.

Sain hyvin vapaat kädet Norlandia Quest -teemaviikon sisällön suunnittelun suhteen. Tilaajan pyyntö kuitenkin oli, että opinnäytetyön sisältö tukisi jollain tavalla heidän toimintaansa. Luontokasvatus ja kestävä kehitys ovat keskeisessä roolissa Norlandia-päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmassa. Ajatuksena oli saada Apilan henkilökunnalle ympäristö- ja taidekasvatuksen työkaluksi toimintakokeilussa testaamani tekniikat. Taustalla oli ajatus siitä, että päiväkodin toimintaa saataisiin vietyä enemmän ulos. Taideaineiden opetus tapahtuu pääasiassa sisätiloissa, vaikka mahdollisuudet ulkona toteutettavaan toimintaan olisivat loistavat päiväkodin sijaitessa aivan metsän vieressä.

2.2 Tausta ja lähtökohdat

Norlandia-päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmassa (2017) luonto oppimisympäristönä sekä kestävä kehitys ovat keskeisessä roolissa. Ympäröivää luontoa ja rakennettua ympäristöä hyödynnetään aktiivisesti oppimisympäristönä (Norlandia Päiväkodit, 2017). Tilaajan toive oli, että opinnäytetyö keskittyisi ympäristökasvatukseen ja olisi osana Norlandia-päiväkotien yhteistä Norlandia Quest -teemaviikkoa. Nämä seikat toimivat lähtökohdana opinnäytetyön aihetta valitessa. Norlandia-päiväkodeissa alkaneen toimintakauden teemana oli Norlandia Goes Green. Teeman keskeisenä ajatuksena oli ympäristön huomioon ottaminen, luontoa koskeva tietoisuus ja maapallon tärkeys. Siten oli selvää, että opinnäytetyön tulisi liittyä ympäristökasvatukseen ja kestävään kehitykseen.

Oma aiempi koulutustaustani, työkokemukseni sekä mielenkiinnonkohteeni vaikuttivat suuresti siihen, että opinnäytetyössäni ympäristökasvatuksen rinnalle valikoitui taidekasvatus. Itselläni on ohjaustoiminnan artonomin tutkinto (HAMK, 2009), joten minulla on vahvaa osaamista taide- ja kädentaitoaineiden osalta. Tämän lisäksi olen opiskellut vuoden kuvataiteita kansanopistossa sekä toiminut vuodesta 2014 asti sivutoimisena yrittäjänä kädentaito-ohjausten tuottajana Luomuspajalla. Luomuspaja tarjoaa erilaisia kädentaito-ohjauksia lapsi- ja aikuisryhmille. Myös Luomuspajalla hyödynnämme paljon kierrätys- ja luonnonmateriaalia sekä toimimme välillä luonnossa. Green Care -opintoni (SAMK, 2018) antoivat puolestaan minulle tietämystä ja ymmärrystä luontoympäristön hyödyistä ihmiselle. Luonto itsessään sekä sen oppimista ja ihmisten hyvinvointia lisäävät vaikutukset, ovat itselleni tärkeä asia. Työkokemusta lasten ja nuorten parista olen saanut lastensuojelun puolelta jo kahdeksan vuoden ajalta. Lisäksi olen toiminut kädentaitojen ohjaajana useita vuosia. Tämä koulutus- sekä työhistoriani antoi mielestäni hyvän pohjan lähteä toteuttamaan opinnäytetyöni aihetta. Sainkin työn tilaajalta hyvin vapaat kädet alkaa suunnittelemaan ja toteuttamaan opinnäytetyöni sisältöjä.

Edellinen opinnäytetyöni (HAMK, 2009) toimi ajatuksena tämän opinnäytetyöni taustalla. Vuonna 2008 tein namibialaisessa alakoulussa toimintakokeilun osana Taide- ja käsityökasvatus syrjäytymisen ehkäisijänä -nimistä projektia. Projektia rahoittivat Suomen Ulkoministeriö sekä Suomi–Namibia-seura ry. Koulussa opetin lapsille taide- ja kädentaitoaineita, joiden tuotoksista kasasimme taidenäyttelyn. Tämä opinnäytetyö oli siis

hyvää jatkumoa edelliselle. Aihe on samankaltainen, mutta ympäristö ja tavoitteet ovat hyvin erilaiset. Aluksi pohdin, että opinnäytetyöt ovat aihepiiriltään liian samankaltaiset. Tulin kuitenkin siihen tulokseen, että ne ennemminkin täydentävät toisiaan edellisen opinnäytetyön toimiessa hyvänä vertailupohjana uudelle.

Apilassa käydään viikoittain metsäretkillä ja ulkoillaan päivittäin, mutta silti iso osa varhaiskasvatuksesta tapahtuu päiväkodin sisätiloissa. Huomioin harjoitteluni aikana, että opetusta voisi saada helposti siirrettyä useammin sisätiloista päiväkodin pihalle ja lähimetsään. Kävelymatkan päässä on useita metsäpaikkoja, ja aivan päiväkodin aidan vieressä on pieni metsäinen alue. Lisäksi päiväkodin pihalla on nuotiopaikka. Mahdollisuudet toteuttaa varhaiskasvatusta ulkona ja metsässä ovat siten todella hyvät. Harjoitteluni aikana huomioin, että suurin este taidekasvatuksen ulosviemiseen johtui siitä, että se koettiin liian työlääksi verrattuna sisällä tapahtuvaan taidekasvatukseen. Kaikille varhaiskasvatuksen ammattilaisille taideaineet eivät ole vahvinta osaamisaluetta, jolloin on helpointa toteuttaa sitä tavalla, joka tuntuu itselle mielekkäältä. Cantell ym. (2020, s. 164) muistuttavat, että taidekasvatuksen menetelmät voivat tarjota ympäristökasvatukseen erilaisia välineitä ympäristö- ja maailmansuhteen hahmottamiseen verrattuna tiedeperustaisen kasvatuksen näkökulmiin. Heidän mukaansa taiteen käyttö voi vahvistaa muun muassa ympäristökasvatuksen kokemuksellisuutta.

Päiväkodin arjessa aikaa suunnittelulle ja valmisteluille jää melko vähän, jolloin taidekasvatus tuntuu helpommalta toteuttaa sisätiloissa, missä kaikki materiaalit ja tarvikkeet ovat helposti saatavilla. Ajatuksena minulla oli, että toimintakokeiluni innoittamana myös muut varhaiskasvattajat lähtisivät toteuttamaan taidekasvatusta luonnossa. Tähän voisi apuna toimia valmiiksi suunniteltujen ja testattujen ideoiden käyttö. Yhteistyön merkitys korostuu päiväkodin joskus kovin hektisessä arjessa. Yhdessä toimiminen, ratkaisujen keksiminen sekä toisten ohjaaminen sujuvoittavat arkea ja mahdollistavat laadukkaamman varhaiskasvatuksen. Yhteistyö voi olla tiedon ja menetelmien jakamista sekä tutustumista eri ryhmien toimintaan. Varhaiskasvattajilla usein on jo itsellään tietoa ympäristökasvatuksen tärkeydestä ja siitä, miten sitä voi toteuttaa. Tärkeää olisikin mielestäni saada enemmän suunnitelmallisuutta sen toteutumiseksi, jotta toiminta olisi luonteva ja säännöllinen osa päiväkodin arkea. Ajanpuutteen vuoksi ympäristökasvatuksen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toteutuminen saattavat jäädä taka-alalle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2018) korostaa toiminnan pedagogisen dokumentoinnin tärkeää roolia. Pedagoginen dokumentointi on tärkeä työmenetelmä, jonka avulla suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatusta. Se on jatkuva prosessi, jonka avulla tuotetaan tietoa lapsista konkreettisella tavalla. Muun muassa lasten kehitys, kiinnostuksen kohteet, ajattelu, oppiminen ja ryhmän toiminta tulevat konkreettisella tavalla näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla. (Opetushallitus, 2018) Tilaaja pyysi päiväkodin toiminnan näkyväksi tekemistä lasten vanhemmille, joten lähdin pohtimaan, kuinka siihen parhaiten voisi vastata opinnäytetyöni avulla. Näyttelyyn halusin saada valmiiden töiden rinnalle myös kuvaukset itse prosessista. Se toimii samalla pedagogisena dokumentointina ja antoi vanhemmille tarkempaa tietoa toiminnan sisällöstä kuin pelkät lasten työt.

2.3 Aiheen ajankohtaisuus ja rajaus

Kestävä kehitys on tällä hetkellä hyvin keskeisessä asemassa, kun puhutaan maapallon hyvinvoinnista ja säilymisestä. Lisäksi luonnossa toimimisella on todettu useita positiivisia vaikutuksia ihmiseen. Parikka-Nihti ja Suomela (2014, ss. 81–82) viittaavat Sara Knightin (2009) tutkimukseen, jonka mukaan lasten lisääntyneellä ulkoilulla on havaittu positiivisia vaikutuksia lasten itsetunnon ja itseluottamuksen kehittymiseen, keskittymiskyvyn ja motivaation paranemiseen, lasten sosiaalisten suhteiden muodostumiseen, kielellisten valmiuksien kehittymiseen sekä motorisiin taitoihin.

Koska luonnossa olemisella on todettu monia hyviä vaikutuksia lasten motorisissa ja sosiaalisissa taidoissa sekä rauhattomuuden vähenemisessä, voidaan pitää huolestuttavana sitä, että lasten mielipaikkojen on havaittu siirtyneen ulkoa sisätiloihin. Tämä puolestaan aiheuttaa luonnosta vieraantumista. Lapset ovat luonnostaan luonnontutkijoita, mutta ilman aikuisen kannustusta ja ohjausta kiinnostus hiipuu. Se, kuinka paljon lapsena on päästy metsään ja luontoon, vaikuttaa siihen kuinka luontevaksi luontoon meneminen ihmiselle muodostuu. (Polvinen ym., 2012, 9) Vanhemmat saattavat usein siirtää omia ennakkoluulojaan lapsilleen myös luonnossa liikkumisen suhteen (Polvinen ym., 2012, s. 11). Etenkin näiden lasten kohdalla runsas luonnossa toimiminen osana varhaiskasvatusta on erityisen tärkeää.

Päiväkodeissa on yhä enemmän rauhattomia lapsia, joille isoissa ryhmissä toimiminen tuo haasteita. Tällöin luonnossa toimiminen on etenkin heille hyväksi. Saleniuksen ja Uusitalon (2016, s. 34) tutkimuksessa kaikki siihen osallistuneet varhaiskasvattajat korostivat päiväkodin lähiympäristön hyödyntämistä. Varhaiskasvattajat olivat huomanneet lapsissa paljon positiivisia vaikutuksia, kuten rauhoittumista, heidän ulkoillessaan lähimetsässä päiväkodin pihan sijaan.

Lapsen ohjaaminen ekologiseen ajatteluun vaatii tutustumista lähiluontoon tai -ympäristöön. Kun astutaan ulos päiväkodin pihasta, lapsen aistit saavat mahdollisuuden herätä. Luonnon pienet ihmeet saavat lapsen kysymään ja aikuisen tarttumaan lapsen havaintoihin. Lapsi kokee itsensä tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Samalla lapsen on mahdollisuus vaikuttaa oman lähiympäristönsä hyvinvointiin. (Parikka-Nihti, 2011, s. 19) Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 21) korostavatkin sitä, kuinka ympäristökasvatuksen pohja luodaan jo varhaislapsuudessa. Tämän jälkeen oppimista tulisi tapahtua läpi elämän. Tästä syystä laadukkaan ja riittävän ympäristökasvatuksen merkitys korostuu varhaiskasvatuksessa ja on mielestäni jopa yhteiskunnallisesti merkittävä asia. Tästä syystä halusin lähteä pohtimaan, miten taidekasvatus voitaisiin saada pois päiväkodin sisätiloista ja sitä kautta lisättyä lasten olemista luonnossa.

Opinnäytetyössäni halusin yhdistää taidekasvatuksen osaksi ympäristökasvatusta. Jokelan (1997, s. 149) mukaan taidekasvatusta onkin toivottu ympäristökasvatuksen työvälineeksi, sillä havaintotaitojen ja ympäristön kokemusherkkyyden lisääminen on havaittu erityisesti ympäristökasvatuksen arvokasvatuksessa. Parikka-Nihtin (2011, s. 15) mukaan varhaiskasvatuksessa kestävä kehitys tarkoittaaakin päivittäisiä pieniä tekoja, ajattelemisen ja erilaisten taitojen kasvamista, lapsen kuulluksi tulemistä, oppimisympäristön laajenemista sekä välillä myös yhteisiä tapahtumia kestävän kehityksen teeman mukaisesti. Tähän opinnäytetyöni tarjoaa hyvää sisältöä lasten toimintatuokioiden, vanhemmille ja lapsille suunnatun workshopin sekä taidenäyttelyn muodossa, joihin palaan tarkemmin toimintakokeilun kuvauksessa.

Varhaiskasvatuksessa joudutaan valitettavan usein pohtimaan myös rahaa ja miettimään tarkkaan toiminnasta syntyviä kuluja. Luonto tarjoaakin päiväkodeille runsaasti ilmaista materiaalia taideaineiden opetukseen. Myös kierrätyksestä syntyvä materiaali on

päiväkodille ilmaista, ja sitä kannattaa hyödyntää. Parikka-Nihdin (2011, s. 19) mukaan kokonaisvaltaisessa kasvatuksessa lapsen kanssa pohditaan, mikä on ekologista toimintaa. Hyvä on miettiä esimerkiksi sitä, kuinka paljon tarvitaan ostettua materiaalia kädentaidon töihin, voisiko joku muu vielä käyttää samaa materiaalia vai heitetäänkö ylijäänyt materiaali roskiin? Hyvä on myös miettiä lasten kanssa yhdessä, voisiko esimerkiksi luonnon- ja kierrätysmateriaalia käyttää materiaalina. Ajatuksena ei ole, että siirryttäisiin kurjuuteen ja jouduttaisiin luopumaan jostakin, vaan on kyse ekologisista valinnoista, jotka voivat jopa toimia arkea rikastuttavina asioina. (Parikka-Nihti, 2011, s. 19)

Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteiden (Opetushallitus, 2018) eri oppimisen viisi osaluetta ovat ilmaisun monet muodot; minä ja meidän yhteisömme; tutkin ja toimin ympäristössäni; kasvan, liikun ja kehityn sekä kielten rikas maailma. Varhaiskasvatuksen toiminnassa nämä oppimisen eri alueet liittyvät toisiinsa ja niitä käytetään yhdistellen. Ne eivät siis ole toisistaan irrallisia kokonaisuuksia vaan sovellettavissa lasten mielenkiinnon kohteet ja osaaminen huomioiden. Ne kuvaavat varhaiskasvatuksessa tapahtuvan pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä. Oppimisen alueet ovat henkilöstön apuna monipuolisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa lasten kanssa. (Opetushallitus, 2018) Opinnäytetyöni keskeisimmät oppimisen alueet ovat ilmaisun monet muodot sekä tutkin ja toimin ympäristössäni, sillä toimintakokeiluni keskittyy taidetekniikoihin, joita toteutetaan luontoympäristössä. Muutkin oppimisen alueet voidaan helposti nivoa osaksi ympäristökasvatusta taiteen avulla, ja ne on huomioitu taidetekniikoita valitessa. Tämä kuitenkin vaatii jonkin verran etukäteissuunnittelua kuten myös tilanteisiin heittäytymistä sekä tarttumista lasten ideoihin ja ajatuksiin.

Opetushallitus (2014) linjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, että varhaiskasvatuksen kulttuuri- ja taidekasvatuksen tulee olla tavoitteellista ja suunnitelmallista pedagogista toimintaa. Kasvattajilla on vastuullinen rooli, ja heidän tulee järjestää tilaa, aikaa ja materiaalit, jotta lastenkulttuuri toteutuu. Lapsille luontevia oppimisen tapoja ovat toiminnalliset työmuodot, jotka edistävät lasten luovuutta ja osallisuutta. Eri oppimisen alueista ilmaisun monet muodot, tarjoaa lapsille mahdollisuuksia musiikillisen, kuvallisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymiseen. Opetuksessa harjoitellaan perustaitoja sekä tutustutaan eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Hyvin toteutettuna taiteen kokeminen ja taiteellinen ilmaisu edistävät oppimisedellytyksiä,

sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa. Samalla se antaa valmiuksia ympäröivän maailman ymmärtämiseen ja jäsentämiseen. Varhaiskasvatuksessa taiteen ja kulttuurin tarjonnalle tulisi lähtökohtana toimia lasten havainnot, aistit ja kokemukset, ja tarjonnan tulisi olla mahdollisimman monipuolista. (Opetushallitus, 2014) Halusin tutustuttaa lapsia mahdollisimman erilaisiin ja monipuolisiin taidetekniikoihin. Iso osa päiväkodin taidekasvatuksesta on perinteistä paperiaskartelua, piirtämistä tai maalaamista. Halusin näyttää erilaisia esimerkkejä siitä, mitä kaikkea muuta varhaiskasvatuksen taidekasvatus voi olla.

Opinnäytetyössäni taide toimii ympäristökasvatuksen välineenä. Tässä opinnäytetyössä taide rajataan kuvataidetekniikoihin. Kuvataidetekniikoiksi opinnäytetyössäni luetaan myös niin sanotut kädentaitotekniikat.

2.4 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Tilaaajan asettama tavoite oli toiminnan näkyväksi tekeminen lasten vanhemmille osana Norlandia Quest -viikkoa, joka oli osa vuoden Norlandia Goes Green -teemaa. Tämä toteutettiin lasten töistä kasatun taidenäyttelyn muodossa. Tavoitteena oli testata, millaiset taidemenetelmät soveltuvat käytettäväksi ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatuksessa Luontopäiväkotijärjestön arjessa. Taidenäyttelyyn valmistetuissa töissä testattiin, kuinka eri tekniikat toimivat pedagogisesti, eri-ikäisillä lapsilla ja eri oppimisen alueita sisältäen. Tarkoituksena oli suunnitella tekniikat, joita voi eritasoisesti käyttää eri-ikäisillä lapsilla. Tämä on tärkeää, jotta yhdistetty taide- ja ympäristökasvatus voi toteutua kaikenikäisillä päiväkodin lapsilla. Itse koen helpoksi suunnitella taideaineita isommille lapsille, mutta halusin osan tekniikoista olevan sellaisia, jotka soveltuvat sellaisenaan, tai mukautetusti, myös alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatukseen. Tavoite oli suunnitella tekniikat siten, että niistä suurinta osaa voisi käyttää päiväkodin kaiken ikäisten lasten kanssa. Karppinen ja Salo (2000, s. 56) ovatkin sitä mieltä, että oikeastaan kaikki, mitä esikoululaiset tekevät, soveltuu myös alle 3-vuotiaille. Tämän edellytyksenä on kuitenkin se, että välineet sopivat pieniin käsiin. Aikuiselta vaaditaan uskallusta, ennakkoluulottomuutta ja uskoa siihen, että pienetkin ovat kyvykkäitä. Silloin voi yllätyä suuresti. Lopputulos ei ole pienelle lapselle lopulta niin tärkeää kuin tekeminen ja osallistuminen. Myös lopputulos tuottaa lapselle iloa

ja mielihyvää, kunhan lapsi näkee tuotoksensa päivittäin kodin tai päiväkodin seinällä tai muussa käytössä. (Karppinen & Salovalta, 2000, s. 56.)

Aluksi ajatus oli ohjata toimintatuokioita kaikille päiväkodin ryhmille. Jouduin kuitenkin käytännön asioiden takia rajaamaan ohjaukset kahteen eri ryhmään. Halusin silti saada kaikenikäisiä lapsia mukaan kokeiluun, joten valitsin 4–6-vuotiaiden ryhmän, jossa suoritin työharjoittelua. Lisäksi pidin toimintatuokioita 1–3-vuotiaiden ryhmässä, jossa aloitin työt lastentarhanopettajan työharjoitteluni jälkeen. Tämä oli aikatauluttamisen kannalta ainoa mahdollinen vaihtoehto, vaikka koko päiväkodin lasten töitä ei nyt saatukaan mukaan näyttelyyn.

Pedagoginen dokumentointi on tärkeässä roolissa Apilassa kuten varhaiskasvatuksessa yleisestikin. Lasten vanhemmille lähetettiin puhelimeen päivittäin FoilChat-sovelluksen kautta tietoa päivän toiminnasta tekstin ja valokuvien avulla. Samalla myös nämä opinnäytetyöhöni liittyvät taidetoiminnat tulivat näkyviksi lasten vanhemmille. Parikka-Nihdin (2011, s. 45) mukaan pedagoginen dokumentointi onkin työväline, jonka avulla päiväkodin toiminta ja arki saadaan kaikille näkyväksi. Hänen mukaansa oleellista on, että koko prosessi kuvataan, sillä pelkät lasten tuotokset päiväkodin seinillä eivät kerro, mistä aihe sai alkunsa. Opinnäytetyön tarkoituksena olikin koota taidenäyttely, jossa on kuvattu myös itse työskentelyprosessia, eikä laittaa esille pelkkiä lasten töitä. Tavoitteena oli saada aikaan kokonaisvaltainen projekti, jossa lapsi kokee toimintansa merkitykselliseksi ja lasten vanhemmat saavat käsityksen toiminnan monipuolisuudesta.

Taidenäyttelyssä halusin kuvata koko työskentelyprosessin taideteosten rinnalla. Töiden viereen oli tarkoitus laittaa esittely jokaisesta tekniikasta. Esittelyssä oli yksinkertaiset ohjeet tekniikan toteutukseen. Tällä tavalla myös päiväkodin henkilökunta sai samalla ideat ja työohjeet itselleen hyödynnettäviksi. Ohjeet voidaan tulostaa päiväkodin työntekijöiden käyttöön, tai jokainen voi halutessaan ottaa ohjeista oman ryhmänsä puhelimella kuvat. Opetushallitus (2018) linjaakin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa päiväkotien henkilöstön moniammatillisuuden toimivan voimavarana varhaiskasvatuksessa. Kaikkien osaamisen ollessa käytössä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisesti. (Opetushallitus, 2018) Tällä tavoin pystyin jakamaan omaa

erityisosaamistani taidekasvatuksen osalta muulle henkilökunnalle. Myös muilla taidenäyttelyn kävijöillä oli tällä tavoin mahdollisuus ottaa ideat omaan käyttöönsä.

Itse olen tottunut asiakastyössä melko kuntouttavaan näkemykseen ja toimintatapaan. Ohjaustoimintaa opiskellessani terapeuttinen ohjaustoiminta oli pääaineenani. Lisäksi valmistumisen jälkeen olen työskennellyt lähes kahdeksan vuoden ajan lastensuojelun sijaishuollossa, jossa kuntouttava työskentelyote korostuu. Työskennellessäni muutaman vuoden erityisluokassa pääsin yhdistämään sekä pedagogista että terapeuttista työskentelyotetta. Tässä opinnäytetyössä asioita tuli katsoa pedagogisesta viitekehyksestä, koska suoritan lastentarhanopettajan pätevyyttä. Tämän koin itselleni positiiviseksi haasteeksi ja hyväksi oppimisen ja kehittymisen mahdollisuudeksi. Minun tuli tässä opinnäytetyössä ottaa pedagoginen lähestymistapa toteuttaessani ympäristökasvatusta kuvataidekasvatuksen menetelmin. Suunnittelussa tuli ottaa huomioon lasten eri kehitys- ja ikävaiheet sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018) määritelmät laadukkaalle varhaiskasvatukselle.

Pedagogisesta lähestymistavasta huolimatta haluan tuoda opinnäytetyössäni esille myös hyvinvoinnin näkökulmaa. Sen lisäksi, että se on itselleni tärkeä aihe, on se mielestäni nykyaikana myös tärkeä ja ajankohtainen osa ihmisten elämää. Tässä opinnäytetyössä hyvinvoinnin näkökulma rajautuu varhaiskasvatukseen. Sekä luonnossa olemisella että taiteella ja käsillä tekemisellä on tutkimusten mukaan hyvinvointia ja terveyttä edistäviä ja ylläpitäviä vaikutuksia. Sitran julkaisussa (Polvinen ym., 2012, s. 14) mainitaan tutkimustulosten mukaan luonnon vaikuttavan terveyteen kolmella tasolla, joita ovat: luonnon näkeminen ja havainnointi, luonnon läheisyydessä oleminen sekä luonnossa tapahtuva aktiivinen tekeminen ja osallistuminen. Tutkimusten mukaan liikunta luonnossa vaikuttaa itsearvostuksen lisääntymiseen, mielialojen tasaamiseen sekä moniin fyysistä terveyttä parantaviin tai ylläpitäviin asioihin. Mielenterveyden ja aineenvaihdunnan sairaudet puolestaan lisääntyvät runsaan sisälläolon ja istumisen seurauksena. (Polvinen ym., 2012, s. 14) Näitä asioita on mielestäni tärkeää huomioida myös yhteiskunnallisesti ja ottaa huomioon varhaiskasvatuksessa. Pääpaino tässä opinnäytetyössä oli kuitenkin pedagogisessa toiminnassa ja sen suunnittelemisessa. Päiväkodeissa on lapsia, joilla on erilaisia tuen tarpeita tai muuten esimerkiksi isosta ryhmästä aiheutuvaa levottomuutta. Erityisesti heidän kohdallaan luonnossa tapahtuvalla taidetoiminnalla voi olla myös

hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Vähintäänkin luonto oppimisympäristönä mahdollistaa levottomien lasten paremman keskittymisen sekä ryhmän jakamisen pienryhmätoimintaan. Pienryhmätoiminta onkin Apilassa kaiken toiminnan lähtökohtana (Norlandia Päiväkodit, 2017).

Opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen opinnäytetyö, sillä tarkoitus oli kehittää, toteuttaa ja arvioida uusia toimintatapoja ja työkäytäntöjä. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö eli työelämän kehittämistyö, jossa pyritään kehittämään käytännön toimintaa. Tavoitteena oli tehdä lasten vanhemmille sekä samalla myös muille kuntalaisille päiväkodin toimintaa näkyväksi. Koska kyseessä oli melko uusi yksityinen päiväkotit, on myös tämän kaltainen markkinointi erityisen tärkeää.

Lasten osallisuus on tänä päivänä tärkeä arvo päiväkotien toiminnassa. Opinnäytetyössäni tavoitteena oli ottaa lasten mielipiteitä huomioon ja yrittää saada heidät osaksi toiminnan suunnittelua. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2018) korostaa projektimaista työskentelyä. Projektiluonteisuus otetaan opinnäytetyössäni huomioon muun muassa siten, että lasten kanssa oli varattu aikaa koko syksy valmistaa töitä taidenäyttelyyn. Suunnitelmana oli käydä lasten kanssa yhdessä taidenäyttelyssä katsomassa heidän taideteoksiaan ja kannustaa vanhempia käymään yhdessä lapsen kanssa näyttelyssä vapaa-ajalla. Projektin lopuksi oli tarkoituksena vielä kertoa lapsille ihmisten jättämät palautteet heidän tekemistään töistä. Parikka-Nihti (2011, s. 48) toteaaakin projektien opettavan lapsille yhteisöllisyyttä ja yhdessä toimimisen taitoja. Oppiminen tapahtuu tällöin toisten lasten, aikuisten ja eri toimijoiden kanssa. Projektilähtöisen toiminnan avulla lapsi liittyy oppimisen kautta häntä ympäröivään yhteiskuntaan. Oppimisympäristönä voikin olla koko lapsen lähiympäristö ja oma asuinkunta. Projektit voivat kestää viikkoja ja jopa kuukausia. (Parikka-Nihti, 2011, s. 48.) Päiväkodin yhteistyökumppaniksi saimme Ruskon kirjaston, johon taidenäyttely pystytettiin kaikkien kuntalaisten nähtäville, osaksi ympäröivää yhteiskuntaa.

3 Keskeiset käsitteet ja tietoperusta

Alla avaan opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä. Tietoperustaa olen hankkinut alan kirjallisuudesta sekä erilaisista sähköisistä lähteistä. Hankittua tietoa on varhaiskasvatuksesta yleisesti, ympäristökasvatuksesta, taidekasvatuksesta, lasten eri kehitysvaiheista sekä

kestävästä kehityksestä. Lisäksi lähdekirjallisuudessa on aineistoa, jossa käsitellään luonnon elvyttävää, rauhoittavaa ja kuntouttavaa vaikutusta.

3.1 Varhaiskasvatus

Opetushallitus (2018) kertoo varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen olevan yhteiskunnallinen palvelu, joka sisältää monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lasten osallisuus sekä aktiivinen toimijuus yhteiskunnassa vahvistuvat varhaiskasvatuksessa opittujen tietojen ja taitojen kautta. (Opetushallitus, 2018)

Varhaiskasvatus toimii perustana elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, joihin ovat vahvasti vaikuttaneet lasten vanhempien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö luo turvaa lapselle ja henkilöstön tehtävänä on luoda lapseen hyvä ja luottamuksellinen suhde. Lasten huoltajien arvostava ja tasavertainen kohtaaminen sekä säännöllinen yhteistyö on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista sovittaessa. (Opetushallitus, 2018) Apilassa lasten vanhemmille informoidaan päivittäin päivän sisällöstä. Harjoittelun alussa otin rohkeasti kontaktia itselleni ennestään vieraisiin lapsiin sekä aikuisiin. Pyrin luomaan mahdollisimman pian hyvän vuorovaikutussuhteen asiakasperheisiin.

Lasten aiemmat kokemukset, mielenkiinnon kohteet ja osaaminen toimivat varhaiskasvatuksessa lähtökohtana oppimisella. Parhaiten oppimista tapahtuu, kun lapset voivat hyvin ja kokevat olonsa turvalliseksi sekä kokevat myönteisiä tunnekokemuksia ja vuorovaikutussuhteita. Kuuluminen vertaisryhmään ja lapsen kokemus kuulumisesta yhteisöön ovat keskeisiä asioita lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta. Lasta innostaa oppimaan lisää, kun toiminta on kiinnostavaa, tavoitteellista ja sopivasti haastavaa. Onnistumisen kokemukset ja ilo omasta toiminnasta ja oppimisesta ovat lapselle tärkeitä. Leikki on tärkeässä roolissa varhaiskasvatuksessa, sillä sen kautta lapsi oppii monia taitoja ja omaksuu erilaista tietoa. Leikin lisäksi lapsi oppii liikkuen, tutkien ja erilaisia työtehtäviä

tehden. Myös itsensä ilmaisu sekä taiteisiin perustuva toiminta ovat tärkeitä oppimisen tapoja. (Opetushallitus, 2018) Itselleni olikin tärkeää luoda innostava ja turvallinen ilmapiiri opetustuokioihin. Norlandia-päiväkotien (2017) varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan positiivinen pedagogiikka. Tällöin kasvattaja opettaa lasta korostaen lapsen onnistumisia ja vahvuuksia. Kun keskitytään positiivisuuteen, lisääntyy lapsen käsitys itsestään innokkaana ja taitavana oppijana. (Norlandia Päiväkodit, 2017) Yritin suunnitella tekniikat, jotka ovat riittävän haastavia, mutta eivät turhautumista aiheuttavia. Tekniikoihin on helposti yhdistettävissä leikkiä, laulua ja liikkumista. Niissä on huomioitu eri oppimisen alueet.

Varhaiskasvatus vaikuttaa myös kulttuuristen arvojen, tapojen ja normien välittymiseen, muovautumiseen ja uudistumiseen. Kulttuuriperinnön sekä tärkeinä pidettyjen arvojen ja traditioiden seuraavalle sukupolvelle siirtäminen on myös osaltaan kasvatuksen tavoitteena. Kasvatus ohjaa lapsia muodostamaan omia mielipiteitään sekä oppimaan kriittistä arviointia vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja kohtaan. Lisäksi heitä ohjataan toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla ja he oppivat ymmärtämään oman toiminnan vaikutuksia toisiin ihmisiin ja ympäristöön. (Opetushallitus, 2018) Luonnon- ja kierrätysmateriaalin hyödyntäminen opastaa lapsia pohtimaan asioita myös ekologisesta näkökulmasta. Erilaisten kädentaitotekniikoiden siirtäminen seuraaville sukupolville on myös tärkeä asia.

Opetushallituksen (2018) mukaan oleellista on, että kaikki varhaiskasvatuksen toimintatavat tukevat lapsen kehitystä ja oppimista ja ne pystytään pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön tuleekin tiedostaa kuinka heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa toimii mallina lapsille heidän omaksuessaan varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja. Itse pyrin toimimaan hyvänä mallina innostamassa lapsia lähtemään luontoon sekä ohjaten heitä ekologiseen ajattelutapaan. Lisäksi tavoitteena oli toimia kannustavana ja muita kunnioittavana mallina lapsille.

3.2 Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa

Keskeiset ympäristökasvatuksen tavoitteet ovat ympäristöön liittyvien tietojen, taitojen, asenteiden ja vastuullisen toiminnan kehittyminen (Cantell & Koskinen, 2004, s. 72).

Opetushallitus (2018) kuvaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatuksen tavoitteena olevan lasten luontosuhteen ja vastuullisen ympäristössä toimimisen

vahvistaminen sekä heidän ohjaamisensa kohti kestäväää elämäntapaa.

Ympäristökasvatuksen tunnetuimpia malleja on Palmerin (1998) puumalli. Puumallin mukaisesti kolme ympäristökasvatuksen ulottuvuutta ovat: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. (Opetushallitus, 2018) Nämä kaikki kolme ympäristökasvatuksen ulottuvuutta otin huomioon opinnäytetyöni aiheessa sekä toimintatuokioiden suunnittelussa. Opinnäytetyöni toimintakokeilussa taidetekniikoita tehtiin luontoympäristössä. Tuokioiden aikana opeteltiin ympäristöön liittyviä asioita ja toimittiin ympäristön puolesta käyttämällä luonnon- ja kierrätysmateriaalia.

Sekä luonnossa että rakennetussa ympäristössä liikkuminen ja tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Kun lapsi saa myönteisiä kokemuksia, oppii hän nauttimaan luonnosta ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonto voi toimia myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikkana. (Opetushallitus, 2018) Parikka-Nihti (2014, s. 27) kirjoittaa ympäristökasvatuksen eri ulottuvuuksien olevan kokemuksellisia ja toiminnallisia. Niihin liittyy hänen mukaansa myös eettinen ja esteettinen ulottuvuus.

Kestävä kehitys on Parikka-Nihdin (2011, s. 12) mukaan tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään hyvään elämään nyt ja tulevaisuudessa. Kestävän kehityksen toiminnan avulla tavoitellaan sitä, että tulevaisuudessa osattaisiin sovittaa oma toiminta luonnon asettamiin ekologisiin reunaehtoihin. Kestäväää kehitystä kuvataan sekä ekologisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden näkökulmasta. Kuitenkin erilaiset tulkinnat ja painotukset vaihtelevat. (Parikka-Nihti, 2011, s. 12) Itse halusin toimintakokeilussa korostaa sitä, että lapset löytäisivät luonnosta iloa ja huomaisivat sen kauneuden. Koen tärkeäksi, että lapsille luonnossa olemisesta muodostuisi itselle tärkeä asia, jolloin myös luonnosta huolehtiminen tulee heille elämässä tärkeäksi arvoksi. Koska päiväkotien tehtävänä on kestävään kehityksen osalta lasten kasvun tukeminen kohti kestäväää elämäntapaa, vaatii se Parikka-Nihdin (2011, s. 13) mukaan kasvattajilta valmiuksia huolehtia sekä lasten perheiden että luontomme hyvinvoinnista. Olisi tärkeää, että lapsi saa kokemuksen osallisuudesta, jonka kautta hän saa mahdollisuuden ymmärtää, että päätöksillämme, toiminnallamme ja teoillamme on seurauksia. Lapsi oppii pohtimaan omaa toimintaansa ja sen seurauksia, kun hän saa mahdollisuuksia harjoitella varhaislapsuudesta lähtien kestävään kehityksen valintoja. Kestävän kehityksen kasvatus onkin oppimista ja kasvamista läpi elämän. (Parikka-Nihti, 2011, s. 13)

Parikka-Nihdin (2011, s. 15) mukaan lapsen varhaiset vuodet määräävät kehityksen suuntaa eniten. Niiden aikana luodaan pohjaa lapsen toimintatavoille ja ajattelulle, jotka säilyvät läpi elämän. Kun varhaislapsuuteen sisältyy vahvoja oppimiskokemuksia, vaikuttaa se paljon myöhempään oppimiseen ja uusien asioiden omaksumiseen. Tämän lisäksi varhaislapsuudessa rakentuvat tunne-elämä, itsetunto ja etiikan perusteet. (Parikka-Nihti, 2011, s. 15) Tästä syystä varhaiskasvatuksella on erittäin merkittävä rooli tulevaisuuden rakentajana sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta.

Tärkeää on, että kasvattaja hyväksyy ja sisäistää kestävän kehityksen arvot, jolloin hän jo omalla esimerkillään pystyy tuomaan kestävän kehityksen osaksi lapsiryhmän toimintaa. Keskeistä kestävän kehityksen kasvatuksessa on toisen ihmisen ja ympäristön kunnioittaminen. (Parikka-Nihti, 2011, s. 15) Salenius ja Uusitalo (2016, s. 33) havaitsivat tutkimuksessaan, että pääsääntöisesti kaikki varhaiskasvattajat kokivat heidän lapsuuden- ja elämäkokemustensa vaikuttaneen jollain tasolla siihen, millä tavoin he toteuttavat oman ryhmänsä ympäristökasvatusta. Tässä voi olla eroja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välillä, sillä osalle luonnossa liikkuminen on luontainen osa omaa elämää ja osalle vieraampaa. Tämä voi mielestäni näkyä myös siinä, kuinka paljon mikäkin ryhmä luonnossa liikkuu.

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 20) määrittelevät ympäristökasvatuksen olevan kasvatusta, jossa tavoitteena on saada ihmiset tietoiseksi riippuvuudestaan ympäristöön ja lisätä ympäristömyönteistä asennetta. Jotta ympäristökasvatuksen tavoitteet voitaisiin saavuttaa, olisi heidän mukaansa tärkeää saada jo varhaislapsuudessa kokemuksia erilaisista ympäristöistä. Lisäksi olisi tärkeää omaksua tietoja ja taitoja ympäristön hoitamiseksi sekä suojelemiseksi. Tekniikoita suunnitellessani otinkin huomioon sen, jotta niitä voi toteuttaa erilaisissa toimintaympäristöissä, kuten päiväkodin sisätiloissa, päiväkodin pihalla sekä metsäretkillä. Koen itse tärkeänä myös sen, että jo ihan pienetkin lapset viedään säännöllisesti luontoon, jotta he tottuvat siihen. Hyvä on huomioida kuitenkin se, että joillekin esimerkiksi metsään tottumattomille lapsille, se voi tuntua jopa pelottavalta. Hetkistä luonnossa tulisikin saada luotua mukavia ja turvallisia kaikille lapsille, jotta he tottuvat erilaisiin ympäristöihin. Parikka-Nihdin ja Suomelan (2014, s. 23) mukaan on todettu, että luonnonmukaisessa ympäristössä leikkiminen kasvattaa ympäristömyönteisiin asenteisiin ja arvoihin myöhemmin. Ympäristöön liittyvä oppiminen vaikuttaa jokaisella

hänen omiin kokemuksiinsa ja toimintaansa. Kasvattajan tulee myös miettiä erilaisia toimintaympäristöjä ja materiaaleja, kun oppiminen tai kasvatus tapahtuu ympäristössä (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 25). Tämän pidin mielessäni valitessani taidetekniikoita opinnäytetyöhöni.

Nordströmin (2004, s. 116) mukaan yksilön kokiessa itseään ympäröivän todellisuuden kaikilla aisteilla voi hän konkreettisesti tuntea olevansa osa ympäristöä. Tästä syystä lasten ympäristösuhdetta voidaan alkaa syventämään vasta, kun heidät saadaan huomaamaan ympäristönsä. Lasten säännöllisesti luontoon viemisen tärkeys korostuu. Luonnossa vapaasti oleminen ja leikkiminen ovat mielestäni todella tärkeitä asioita varhaiskasvatuksessa, jotta lapsille luodaan positiivisia kokemuksia luonnossa olemisesta. Wahlström (1997, s. 3) kirjoittaa, että ympäristöherkkyydellä viitataan ihmisen tunnepitoiseen suhteeseen ympäristön kanssa, joka on syntynyt erilaisten kokemusten ja aistihavaintojen pohjalta. Positiiviset ja myönteiset tunnekokemukset luontoa kohtaan ovat merkityksellisiä, sillä niitä koettuaan lapsi helpommin kasvaa vastuulliseksi huolehtimaan ympäristöstään (Wahlström, 1997, s. 3).

Nordström (2004, s. 123) muistuttaa, ettei ohjaaja saisi puhua ja kysellä liikaa luontoretellä, sillä ympäristö ja oppijat ovat pääosassa ja ympäristön tulisi antaa toimia opettajana. Itse en rajallisen harjoitteluajan takia pystynyt ohjaustuokioissa toimimaan täysin edellä mainitulla tavalla. Jotta ehdimme metsäretkien aikana toteuttaa lasten kanssa suunnitellut tekniikat, tuli minun ottaa selkeä rooli opastaessani lapsia tekemiseen. Toki oli erikseen metsäretkiä, joilla lapsilla oli lähinnä vapaata leikkiä.

Kestävän kehityksen lapsia osallistava ja ympäristön huomioon ottava toimintatapa tuo lisäulottuvuuksia perinteiseen varhaiskasvatukseen pedagogiikkaan. Tavoitteena on vahvistaa lasten kykyä havainnoida, ihmetellä, tutkia ja ymmärtää ympäristöään. Kestävän kehityksen näkökulmien avulla voidaan rikastaa heidän kokemusmaailmaansa. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 35) Myös tämän huomioin tekniikoita suunnitellessani, että lasten havainnointiin ja ihmettelyyn tarjoutuisi riittävästi mahdollisuuksia ja ohjaustuokiot olisivat kaikille mukavia. Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 36) kirjoittavatkin, että varhaislapsuuden kestävän kehityksen kasvatuksen tulee olla iloista ympäristökasvatusta joka osallistaa, voimaannuttaa ja on innovatiivista.

3.3 Kuvataidekasvatus varhaiskasvatuksessa ja osana ympäristökasvatusta

Rusanen, Kuusela, Rintakorpi ja Torkki (2014, s. 11) kirjoittavat lapsen tarvitsevan taidetta useista syistä. Ihminen pystyy taiteen avulla ilmaisemaan kokemuksiaan, jolloin se tarjoaa lapsille kielen, jolla kertoa itselle tärkeistä asioista. Lapset pystyvät kuvataiteeseen pohjautuvan toiminnan kautta ymmärtämään maailmaa, jossa elävät. Taiteen avulla voi maailmaa oppia näkemään myös uudella tavalla. (Rusanen ym., 2014, s. 11.) Itse ajattelen taiteen tarjoavan mahdollisuuksia itsensä ilmaisemiseen myös heille, jotka eivät siihen sanallisesti pysty, kuten pienille lapsille tai lapsille, joilla on kielen kehityksen haasteita. Taiteellisen ilmaisun etu onkin se, ettei siinä vaadita kehittyneitä vuorovaikutustaitoja.

Opetushallitus (2018) kuvaa kuvallisen ilmaisun tavoitteiksi kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen ja muuhun visuaaliseen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön. Lapsilla tulee olla mahdollisuuksia nauttia kuvallisesta ilmaisusta, sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen parissa. Monipuolisen kuvailmaisun avulla lapset voivat harjoitella kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan sekä kuvien tulkintaa. Lasten tulee saada kokeilla erilaisia tapoja tuottaa kuvia, testata erilaisia välineitä ja materiaaleja. Lasten tekemää taidetta havainnoidaan ja tulkitaan heidän kanssaan. Kuvien tarkastelussa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin. (Opetushallitus, 2018) Opinnäytetyöhöni valittuja tekniikoita pohdin sitä silmällä pitäen, että niissä käytettäisiin mahdollisimman erilaisia materiaaleja ja välineitä. Samalla halusin näyttää esimerkin, miten esimerkiksi erästä tekniikkaa voidaan käyttää kahdella täysin eri tavalla.

Nordström (2004, s. 122) toteaa taiteen ympäristökasvatuksessa olevan paremminkin prosessi kuin pelkkä valmis teos. Taidekasvatuksen voima on hänen mukaansa sen monet sovellusmahdollisuudet ja laaja tunneskaala, jota taide voi herättää. Pyrkimyksenä luonnossa tapahtuvalla taidekasvatuksella on luonnon huomaaminen ja esteettiset kokemukset. Itse ajattelen vahvasti samalla tavoin, että valmiit teokset ovat taiteessa toisarvoinen seikka. Itse prosessi ja sen synnyttämät tunteet, onnistumisenkokemukset ja elämykset, ovat tärkeämpiä. Nordström (2004, s. 121) käsittelee teoksessaan Mantereen tekstiä, jossa hän kertoo taiteen voivan välittää erilaisia kokemuksia, elämyksiä ja tunteita tekijälleen tai kokijalleen. Taiteen avulla voi rohkaista lapsia tuottamaan erilaisia mielikuvia ja sitä kautta

käsittämään asioita, jotka askarruttavat heitä. Taiteen avulla voidaan opettaa myös tunteiden ilmaisua ja niiden hallitsemista. Taiteeseen perustuvan ympäristökasvatuksen etuna on luomisen riemu ja nautinto. (Nordström, 2004, s. 121)

Taiteellis-esteettinen oppiminen on kokonaisvaltainen prosessi havaintoineen, kokemuksineen ja tiedostamisineen. Prosessin alkutekijänä toimii havainto, joka on keskeinen asia ympäristöä tulkitessa ja arvottaessa. Taidekasvatuksen keskeinen päämäärä on havaintotaitojen harjoittaminen. Taide luo jatkuvasti uusia havaintotapoja, jolloin taiteen tarkastelu voi auttaa näkemään oma arkinen ympäristö uudella tavalla. Tämä voi rikastuttaa tietämystä, kokemusta ja ymmärrystä sitä kohtaan. Taiteella voi olla merkittävä rooli ihmisen luontosuhteen kehittymisessä. Tästä syystä sen luomia mahdollisuuksia tulisi hyödyntää ympäristökasvatuksessa laajemminkin. (Jokela, 1997b, ss. 149–150) Jokelan (1997b, s. 158) mukaan ympäristön tarkastelu onkin olennainen asia ympäristökasvatuksessa, joka perustuu taiteeseen. Taiteen avulla voi tulla monia erilaisia ympäristönäkökulmia tarkasteltavaksi, jolloin se voi toimia alullepanijana yksilön ja yhteisön ympäristösuhteen pohdinnassa ja suunnata sitä tiettyyn suuntaan. Taide usein tekee näkyväksi tekijänsä, käyttäjänsä sekä yhteiskunnan suhdetta ympäristöön ja sen arvostamista. (Jokela, 1995, ss. 26–27)

Jokela (1997a, s. 14) kertoo useiden ympäristökasvattajien ja -tutkijoiden korostaneen pienten lasten kasvatuksen lähtökohtana kokemusherkkyiden merkitystä. Hänen mukaansa lapset ovat luonnostaan avoimia ympäristön vaikutuksille ja tulkitsevat ympäristöä ilman ennakkokäsityksistä. Taiteen merkitys ympäristökasvatuksessa voikin olla luontokokemusten luominen, herkkyyden herättely ja oman luontosuhteen tutkiminen. Parhaimmillaan taide voi jopa muuttaa tekijänsä suhtautumista ympäristöön. (Jokela, 1997a, s. 14.)

Nordströmin (2004, s. 121) mukaan taide voi tarjota monenlaisia ympäristönäkökulmia tarkasteltavaksi. Siitä heijastuu niin tekijä, käyttäjän kuin yhteiskunnankin ympäristösuhde ja -arvot. Mantere (1995, s. 11) puolestaan kirjoittaa parhaimmillaan taidetta hyödyntävän ympäristökasvatuksen olevan silloin, kun taiteellinen ja luova asenne sisältyy siihen läpi prosessin, suunnittelusta tulosten tarkasteluun. Taiteelle ominaiset havaitseminen, kokeminen ja ajattelu tulevat hänen mukaansa olla osana koko ympäristökasvatusprosessin ajan. Mantere (1995, s. 16) korostaa myös sitä, miten luova ja taidetta painottava

ympäristöopetus voi vahvistaa lapsen maailmassa olemisen kokemusta ja syventää ympäristön ja yksilön välistä vuorovaikutusta.

Ympäristötaide soveltuu hyvin ympäristökasvatukseen, sillä se tarjoaa välineitä ympäristön tutkimiseen ja analysoimiseen sekä toimii hyvin myös ympäristöherkkyyden harjoittamisen menetelmänä. Sen avulla voidaan pyrkiä luontosuhteen vahvistamiseen tai antaa sen toimia linkkinä menneisyyteen ja sen traditioihin. Ympäristötaide voi olla myös yksinkertaisesti luovaa leikkiä monimuotoisten materiaalien kanssa. (Nordström, 2004, ss. 121–122)

Opinnäytetyöhön sisällyttämäni ympäristötaidekokeilu tutustutti lapsia entisajan uskomusten mukaisiin metsänhahmoihin. Lisäksi tekniikkaa voi toteuttaa sekä kierrätysmateriaalia että luonnonmateriaalia käyttäen.

Rusanen ja Torkki (2000, s. 50) kirjoittavat taidekasvatukselle olevan tärkeää, että taide käsitteenä on avoin ja siinä hyväksytään erilaiset kuvalliset ilmaisutavat samanarvoisina. Aikuisen asettaessa liian tiukat rajat taiteelle rajaa hän samalla lapsen taiteellista työskentelyä. Usein tehdään virhe, kun ajatellaan vain realistisesti kuvaavan taiteen olevan hyvää ja arvostettua. Aikuisen tulisi tarkastella pienten lasten töitä siitä näkökulmasta, mikä on niiden vahvuus, eikä arvioida, mitä niistä puuttuu. Pienen lapsen taidot ovat vielä rajalliset ja havaintokyvyn tarkkuus puutteellinen. Lapsen taiteellisella kehityksellä on omanlaisensa luonne, eikä se tavoittele realistista ja esittävää ilmaisua. Lapsi osaa spontaanilla tavalla kunnioittaa materiaalia. Lapsi yrittää kääntää omat kokemuksensa materiaalien ja välineiden avulla konkreettisesti aisteilla havaittavaksi. (Rusanen & Torkki, 2000, s. 45) Koska opinnäytetyössäni testattiin erilaisia taidetekniikoita, jouduin jossain määrin rajaamaan lasten tekemää taidetta. Annoin kuitenkin lasten toteuttaa aiheita omaa luovuuttaan käyttäen, enkä puuttunut siihen, millainen lopputuloksesta tulee. Ainoastaan opetettavaan tekniikkaan liittyvät asiat ohjeistin tarkemmin.

Puurula (2000, s. 87) kirjoittaa taiteellisen kehityksen olevan varhaislapsuudessa vahvasti yhteydessä sosiaaliseen kehitykseen. Hänen mukaansa lapsen herkkyykskausien seuraaminen ei ole taidekasvatuksessa kovinkaan olennaista, vaan se, että taidevirikkeet ovat koko ajan läsnä arjen toiminnoissa. Taidetuokioiden ei siis tarvitse olla erikseen sovittuja hetkiä, vaan osana kasvattajan ja lapsen vuorovaikutusta. Taidetta tekemällä lapsi oppii muutakin kuin taiteita (Puurula, 2000, s. 91). Kun metsäretkillä kulkisi mukana taiteen perustarvikkeet

sisältävä reppu, olisi hetkeen tarttuminen helpommin toteutettavissa. Osa valitsemistani tekniikoista ovatkin sellaisia, jotka on helppo ottaa nopeasti käyttöön. Ainakin niiden aloittaminen metsäretkellä, vaikka työn muut vaiheet tehtäisiinkin loppuun vasta päiväkodissa, on vaivatonta.

Käsillä tekeminen ja kokeminen antavat suoraan fyysisiä aistimuksia ja ärsykeitä aivoille, eli käden taidot ovat Karppisen ja Salovallan (2000, s. 60) mukaan ajattelun avain. Lapset on mahdollista ottaa mukaan erilaisiin kädentaitoihin vertailematta heidän taipumuksiaan. Jokaiselle tulee antaa aikaa kehittyä yksilöllisesti tavoitellen persoonallisuuden kehittymistä, uskaltamista ja kokeilemistä, kekseliäisyyden lisääntymistä, oivaltamista sekä oppimista. Lapselle tarjotaan mahdollisuus ylittää itsensä sekä kokea iloa. Iloa voi kokea niin omilla käsillä tekemisestä, materiaalista kuin itse prosessista ja mahdollisesta onnistuneesta lopputuloksesta. Kaupungistumisen myötä lapset valitettavasti usein vieraantuvat luonnosta. Kädentaitojen kehittäminen voidaan mainiosti yhdistää luontoon tutustumiseen ja ympäristöystävälliseen ajatteluun. Tärkeää olisi saada luotua lapselle harmoninen yhteys luontoon. (Karppinen & Salovalta, 2000, ss. 60–61) Tässä tiivistyy opinnäytetyöni keskeinen ajatus hyvin. Mielestäni kädentaidot ja taideaineet on helppoa yhdistää luonnossa olemiseen ja luontoon tutustumiseen. Mahdollisuudet erilaisiin toteutustapoihin ovat mielestäni rajattomat.

Karppisen ja Salovallan (2000, s. 57) mukaan taidekasvatuksella on positiivista vaikutusta lapsen kehitykselle sen luodessa pohjaa lapsuuden elämyksille ja kokemuksille. Koska käden, kehon ja mielen taidot kulkevat Karppisen ja Salovallan (2000, s. 57) mukaan käsi kädessä, on aikuisena enemmän, mistä ammentaa luovuutta, kun niiden kehittäminen aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Jokelan (1997a, s. 9) mukaan taidekasvatuksessa jo tutut käsitteet kokemusherakkyys, elämyksellisyys, aisteja virittävät harjoitukset ja ympäristön viestien avaaminen ovat nykyään mukana myös ympäristökasvatuksessa käytetyssä kielessä. Hänen mukaansa nämä asiat ovat taidekasvatuksessa olleet itsestään selviä metodeja. Taide on nähty merkittävässä roolissa ihmisen ympäristösuhteen kehittämisessä.

3.4 Luonnon ja taiteen hyvinvointivaikutukset ihmiselle

Lapsilla on jo syntyessään ympäristöherkkyyttä, ja he reagoivat luonnon väreihin, tuoksuihin ja yksityiskohtiin. Tämän takia lasten ympäristöherkkyyttä ei tarvitse luoda, mutta heille tulee antaa mahdollisuuksia sen käyttämiseen ja vahvistamiseen. Ihmisen ollessa osa luontoa voi vieraantuminen luonnosta aiheuttaa jopa fyysistä ja psyykkistä pahoinvointia sekä levottomuutta tai väsymystä. Aikuisen antamalla mallilla ja oleskelulla luonnossa onkin tärkeä rooli lapsen luontosuhteen vahvistamisessa. Lapsi saa mahdollisuuden löytää luonnosta hyvinvointia ja luovuutta, kun hän kulkee luonnossa turvallisen ja luontoon myötätuntoisesti suhtautuvan aikuisen seurassa. (Wahlström & Juusela, 2017, s. 12) Green Care -opintojeni (SAMK, 2018) aikana opin, kuinka tärkeää luontoympäristössä ryhmää ohjattaessa on turvallisen ilmapiirin luominen. Osallistujien mahdolliset pelot tulisi kartoittaa ja antaa jokaiselle riittävästi aikaa. Selkeiden ohjeiden antaminen on tärkeää ja sen lisäksi, että varautuu yllättäviin tilanteisiin. Hiljaisuutta voi käyttää työvälineenä, ja ohjattavien kokemuksia ja herkkyyttä tulee kunnioittaa.

Voimaantumisen tunnetta vahvistaa tieto omista juurista: mistä tulen, mikä on kulttuurinen taustani. Suomalaisuus on kulttuurisesti sidoksissa vahvasti metsään. Sieltä on ammennettu niin henkisiä kuin fyysisiäkin voimia. Miksi siis vieraantuimme meille luontaisesta elinympäristöstä? Pienten lasten kasvatuksessa metsän ja luonnon vaikutus ihmisen hyvinvointiin tulee esille satujen ja tarinoiden kautta. (Parikka-Nihti, 2011, s. 25)

Luontoympäristön on todettu vaikuttavan merkittävästi luovuuteen ja myötätuntoon niin itseä, toisia ihmisiä kuin luontoakin kohtaan. On todettu, että erittäin luovilla ihmisillä on lähes aina ollut voimakkaita kokemuksia luonnossa olemisesta ja siellä leikkimisestä. Luonnolla on voimakas vaikutus lapsen aisteihin ja luonnossa oleminen kehittää monia tärkeitä taitoja. Muun muassa motoriset taidot ja kyky käyttää mielikuvitusta kehittyvät luonnossa. Lapset myös nauttivat leikkimisestä luonnossa, ja omaavat kykyä käyttää luontoa rauhoittumiseen sekä ilon kokemiseen. Lapsi jääkin ilman tärkeää voimavaraa, jos häneltä jää suhde luontoon muodostumatta. (Juusela, 2016, s. 73) Itselläni on pienestä lapsesta asti ollut läheinen suhde luontoon. Useat leikkini ovat tapahtuneet metsässä tai muualla luonnossa. Lapsuuden ja nuoruuden viettäminen maaseudulla on varmasti vaikuttanut tähän. Tämä vaikutti paljon opinnäytetyön aiheeni valintaan, kuten jo aiemmin mainitsin.

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 67) kirjoittavatkin kokemusten ja niistä syntyneiden muistojen muovaavan suhdettamme ympäristöön. Ihminen on yhteydessä ulkomaailmaan sekä omaan kehoonsa aistien avulla, joten ympäristökokemuksia tulisi saada kaikilla aisteilla. Aistikokemuksilla onkin todettu olevan yhteys tunnemaailmaan. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 67)

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 67) kertovat fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin olevan tärkeimpiä terveen ympäristösuhteen hyötyjä. Luonnossa liikkessa liikunnan määrä lisääntyy huomaamatta, karkeamotoriikka kehittyy, keskittymiskyky paranee sekä itsenäisesti toimiminen lisääntyvät. Lapsi saa mahdollisuuksia opetella huolehtimaan sekä ympäristöstä että muista ihmisistä. Myös sinnikkyys ja pettymysten sietokyky paranevat. Kun ympäristösuhde kehittyy, kykenee lapsi ajattelemaan ja tekemään havaintoja luonnossa. Ryhmän yhteenkuuluvuuden tunne paranee yhteisten elämysten, kokemusten ja vertaisoppimisen kautta. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, ss. 67–68)

”Ympäristöherkkyys perustuu kokemusten, elämysten ja havaintojen pohjalle rakentuvaan tunnepitoiseen ja empaattiseen ympäristösuhteeseen.” (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 68). Koska ympäristöherkkyden muodostumiselle on lapsuus kaikkein otollisin aika, olisi lasten ympäristökasvatuksessa tärkeää, että se sisältäisi paljon luonnonympäristössä olemista sekä ympäristöherkkyttä voimistavaa toimintaa (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 68). Suora kontakti luontoon tarjoaa lapselle elämyksiä sekä aikaa havaintoihin ja oivaltamiseen. Tutkimusten mukaan vähäinen oleminen luonnossa heikentää lasten kykyä ympäristön havainnointiin. Se voi myös lisätä tarkkaavaisuushäiriöitä ja niin fyysisiä kuin henkisiäkin sairauksia. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 71) Myös erilaisten aisti- ja erityisherkkyyksien vuoksi oireilevat ovat lisääntyneet nyky-yhteiskunnan runsaiden virikkeiden ja kiireen myötä. Luontoympäristöllä voikin olla tasapainottava ja rauhoittava vaikutus arjen keskellä. Parikka-Nihti (2014, ss. 150–151) toteaaakin ulkona luonnossa metelistä aiheutuvien haittojen vähenevän ja lasten pystyvän keskittymään paremmin kuuntelemaan muita. Sisällä ollessa isot lapsiryhmät aiheuttavat usein melun ylitse sallitun rajan (Parikka-Nihti, 2014, ss. 150–151). Päiväkodin lasten hyvinvoinnin lisäksi tulee mielestäni huomioida myös varhaiskasvatuksen henkilöstön työhyvinvointia. Henkilökuntaa metsän rauhoittava vaikutus ja vähempi meteli, auttaa jaksamaan työssä paremmin.

Stjärna-Häkämies (2015, s. 55) huomasi tutkimuksessaan lasten arvostavan aktiivisen liikkumisen lisäksi mahdollisuutta olla luonnossa omassa rauhassa ja yksin. Lapset pitivät välillä vain passiivisesta paikoillaan olosta luonnosta nauttien. Heidän puuhastellessaan omassa rauhassa virittyi lapsissa samalla vahvoja tunnetiloja mielikuvituksen päästessä valloilleen. Itse koen varhaiskasvattajana pystyväni metsässä tarjoamaan paremmin paikkoja luovaan työskentelyyn omassa rauhassa kuin päiväkodin rajallisissa sisätiloissa. Polvinen ym. (2012, s. 14) toteavat luontoympäristön tarjoavan mahdollisuuden löytää sen hetkiseen tunnetilaan sopiva paikka. Paikan valinnalla voi omaa olotilaansa helpottaa, virkistää, rentouttaa tai vaikka rauhoittaa. Stjärna-Häkämiehen (2015, s. 67) tutkimuksessa lasten puheissa korostuivat etenkin arvot, jotka liittyivät luonnon kauneuteen. Voimakkaita tunnetiloja herättivät myös luonnon käsin kosketeltava läheisyys. Tunteet liittyivät usein luonnon kauneuteen. Myös kunnioitus luontoa kohtaan lisääntyi. Tutkimuksessa korostui lisäksi ryhmätoiminnan suuri merkitys. Ryhmätoiminta mahdollisti lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Ryhmän inspiroimana ja tuella yksilöllä on mahdollisuudet pystyä enempään kuin yksinään. (Stjärna-Häkämies, 2015, s. 75)

Luonnonmukaisessa ympäristössä leikkiessään lasten oppimismotivaatio ja keskittymiskyky voivat parantua. Myös erilaisten kognitiivisten taitojen kehittymiseen luonnonmukainen ympäristö antaa loistavat mahdollisuudet. Näitä taitoja ovat muun muassa havainnointi, luokittelu, tunnistaminen, nimeäminen sekä muisti. Monipuolinen ympäristö mahdollistaa myös erilaiset tavat oppia. Tärkeää on myös se, että luonnonmukaisella ympäristöllä voi olla terapeuttista vaikutusta ja se voi tuottaa hyvää oloa. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 77)

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 95) kirjoittavat, että sosiaalisten taitojen ja empatiakyvyn kehittymistä voi vahingoittaa stressaava ympäristö. Stressaavan ympäristön tunnusmerkkejä voivat olla liian isot ryhmäkoot, meteli, kiire ja sosiaalisten suhteiden vaihtuvuus. Parikka-Nihdin ja Suomelan (2014, s. 95) mukaan Sieväsen ja Neuvosen (2011) tutkimuksissa on selvinnyt, että mieliala, tarkkaavaisuus ja keskittymiskyky paranevat luontoympäristössä olemalla. Lisäksi Parikka-Nihti & Suomela (2014, s. 95) viittaavat Parkin ym. (2009) tutkimukseen, joka on osoittanut, että metsässä oleminen vähentää stressiä ja rauhoittaa.

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 66) muistuttavat, että ympäristösuhde ja vastuullinen suhtautumistapa ympäristöön syntyy vain, jos lapsi saa mahdollisuuden viettää tarpeeksi

aikaa erilaisissa ympäristöissä. Etenkin luonnonvaraisessa ympäristössä toimiminen ja oleminen on merkityksellistä. Positiivisen luontosuhteen syntymiseen vaikuttaa olennaisesti ajatus mielipaikoista luonnossa. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 66.) Mielipaikat luonnossa antavat lapsille myönteisiä kokemuksia ja herättävät myönteisiä tunteita. Päiväkotiryhmät käyttävät usein samoja metsäretkipaikkoja, jotka ovat lähellä päiväkotia. Näistä paikoista voikin muodostua lapsille tärkeitä paikkoja niissä syntyneine muistoinen. Mielestäni onkin tärkeää, että metsäretket ja toimiminen luonnossa, ovat säännöllinen osa päiväkodin arkea. Luontopäiväkoti Apilassa metsäretkiä toteutetaan viikoittain, useimmiten useampia kertoja viikossa. Oman kokemukseni mukaan retket olivat lapsille mieluisia ja niitä myös odotettiin. Wahlström ja Juusela (2017, s. 13) kertovatkin oppimisen olevan tehokkainta myönteisten tunteiden vallitessa. Tästä syystä ympäristökasvatuksen tulisi keskittyä myönteisten, syvällisten kokemusten tarjoamiseen. Tietoa ilman tunnetta on vaikea sisäistää ja kokea omaa elämää koskettavaksi. (Wahlström & Juusela, 2017, s. 13)

Kosonen (2015, s. 25) kirjoittaa taiteella olevan lapsen mielen hyvinvointia tukevia vaikutuksia elämysten ohella. Taiteen kautta lapsi saa ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan. Taide voi muodostua yhdeksi lapsen selviytymiskeinoista ja toimia voimavarana elämän käänneissä. Tähän tarvitaan aikuisen tukea ja rohkaisua. Myös Rusanen, Kuusela, Rintakorpi ja Torkki (2014, s. 30) kirjoittavat psykoanalyttisen lähestymistavan korostavan taiteellisen ilmaisun tarpeellisuutta, sillä se antaa lapselle keinon purkaa sisäisiä impulsseja. Heidän mukaansa lapsella on taiteen kautta turvallista ilmaista itseään ja tunteitaan samalla kehittäen maailman ja yksilön välistä suhdetta. Psykkisen kehityksen kannalta kuvataiteellinen toiminta rakentaa lapsen identiteettiä lapsen jättäessä itsestään yksilöllisen jäljen. Samalla lapsi voi ilman sanoja ilmaista käsitystä itsestään sekä kertoa itselleen tärkeistä asioista ja tapahtumista. (Rusanen ym., 2014, 42) Mielestäni taiteen tekeminen luontoympäristössä luo lapselle uudenlaisia elämyksiä. Tämä oli myös toiveeni ja tavoitteeni opinnäytetyöni toimintakokeilussa.

Koska laadukas taidekasvatus voi tukea lasten hyvinvointia ja toimia jopa ennaltaehkäisevänä mielenterveystyönä, on sen tavoitettavuus tärkeää. Rusanen ym. (2014, s. 23) mainitsevat erityisesti lasten, joiden sosiaalinen tai taloudellinen tausta ei mahdollista taiteelliseen ja kulttuuriseen toimintaan osallistumista, tarvitsevan laadukasta, kaikille järjestettyä taidekasvatusta. Päiväkodissa olevat lapset tulevat myös oman huomioni

mukaan hyvin erilaisista taustoista. Laadukkaan taidekasvatuksen toteuttaminen mielestäni korostuu, jotta jokaisella lapsella olisi samat mahdollisuudet taiteen tekemiseen ja kokemiseen. Rusasen ym. (2014, s. 23) mielestä on tärkeää huomioida myös se, että varhaiskasvatuksen taidekasvatuksen ollessa riittävän laadukasta ei lapsen tarvitse pidentää ohjelmoitua päiväänsä iltaisin harrastamalla.

3.5 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta hänen mahdollisuudestaan päättää itse ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Osallisuus on myös yksilön omaa kokemusta omien taitojensa riittävydestä, itsensä merkityksellisyydestä ja vastuun saamisesta. Osallistuminen puolestaan on yksilön aktiivista toimimista yhteisön toiminnassa. Kokemus osallisuudesta syntyy aina ryhmässä, vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Osallisuudella tarkoitetaan aina toimimista ryhmässä sekä yhteisöllisyyden tunnetta. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 47) Toimintakokeilussa toimittiin aina ryhmissä ja tähdättiin yhteiseen päämäärään eli taidenäyttelyyn.

Päiväkodissa varhaiskasvatus tarkoittaa kasvua, kehitystä ja oppimista ryhmässä, joten osallisuuden näkökulma korostuu. Laajemmin osallisuus tulee ymmärtää kuulumisena yhteisöön ja vaikuttamisena itse sen toimintaan. Toiminnan tulee olla vastavuoroista toimintaa, jotta lapsi voi kokea toiminnallaan ja ajatuksillaan olevan merkitystä. (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 49) Taidetyöskentelyn aikana lapset olivat sekä minun että muiden lasten kanssa vuorovaikutuksessa. Polvinen ym. (2012, s. 14) kirjoittavat julkaisussaan luonnon hyvinvointivaikutusten painottuvan toiminnallisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Koen tärkeänä sen, että toimintatuokioiden aikana toimittiin pääasiassa pienryhmissä, joissa syntyi luontevaa vuorovaikutusta sekä lasten että lasten ja aikuisten välillä. Käsitukset lapsista toimijoina, heidän oikeutensa tulla kuulluiksi ja olla osana osallisina yhteisöissään myös jo varhaisvuosien aikana, ovatkin Turjan (2016, s. 47) mukaan vahvistuneet vähitellen. Hän kirjoittaa osallisuuden liittyvän voimakkaasti yhteisöllisyyteen. Kasvatuskeskustelun painopiste on siirtymässä lasten yksilöllisyyden huomioimisesta ryhmän jäsenyyteen ja yhteiseen toimintaan lapsiryhmissä, niin lasten välillä kuin myös aikuisten ja lasten kesken.

Lapsi saa ensimmäisiä osallisuuden tai osallistumisen kokemuksiaan kotona ja varhaiskasvatuksessa. Lapsen tulee saada olla niissä aktiivinen toimija, tulla kuulluksi ja kokea, että hänen näkökulmansa huomioidaan (Parikka-Nihti & Suomela, 2014, s. 50). Parikka-Nihti (2011, s. 34) muistuttaa osallisuuden olevan tärkeä pohja ympäristökasvatukselle ja kestäväälle kehitykselle. Osallisuus tarkoittaa oikeutta olla läsnä ja osallistua. Aikuinen ei voi tuottaa osallisuuden tunnetta lapselle, vaan se on aina lapsen oma kokemus. Tunne osallisuudesta muodostuu erilaisista kokemuksista, joihin lapsi on osallistunut oma-aloitteisesti tai osallistettu eli on mahdollistettu osallistuminen. (Parikka-Nihti, 2011, s. 34) Toimintakokeilussa lasten osallistaminen ohjattuihin taidetuokioihin toteutettiin innostamalla ja kannustamalla. Tällä tavoin lapselle tarjottiin mahdollisuus saada kokemus osallisuudesta osana muuta ryhmää.

Osallisuuden kokemukseen kuuluu yhdessä eläminen, vuorovaikutussuhteet, yhteistoiminnallisuus ja toimiminen vertaisryhmissä. Kun lasta kuunnellaan ja hänet otetaan vakavasti, tukee varhaiskasvatus osallisuutta ja voimaantumista. (Parikka-Nihti, 2011, s. 35) Lapsella on oikeus mielipiteidensä ja näkemystensä ilmaisuun. Kun lapsen näkemykset otetaan huomioon ikätason ja kehityksen mukaisesti, takaa se hänelle oikeuden osallistua ja tulla kuulluksi. Kuvataiteellinen toiminta tarjoaa lapsille mahdollisuuksia aloitteiden tekemiseen ja itselle merkityksellisten asioiden ilmaisuun. (Rusanen ym., 2014, s. 21)

4 Tutkimuskysymykset ja toiminnan suunnittelu

Seuraavassa luvussa esittelen opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ja kuvaan toiminnan suunnittelua. Lisäksi avaan eri-ikäisille lapsille ominaista kuvataiteellista toimintaa, joiden pohjalta suunnittelin taidetekniikoiden valintaa.

Vilka ja Airaksinen (2003, s. 56) kirjoittavat tutkimuksellisen selvityksen kuuluvan toiminnallisissa opinnäytetöissä idean tai tuotteen toteutustapaan. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole välttämätöntä käyttää tutkimuksellisia menetelmiä. Jos toiminnalliseen opinnäytetyöhön yhdistetään selvitys, laajenee opinnäytetyö mahdollisesti liikaa eikä työmäärä enää pysy kohtuullisena. Tästä syystä tulisi toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkkaan harkita aineiston ja tiedon keräämistä. Opinnäytetyötä tehdessä on hyvä pohtia, mitkä omat ajalliset, taloudelliset ja henkiset resurssit ovat. Myös oma

osaaminen tulee tunnistaa ja tunnustaa. (Vilkkä & Airaksinen, 2003, s. 56) Valitsemani aihe oli lähellä omia mielenkiinnonkohteitani sekä osaamistani. Tästä syystä opinnäytetyön laajuus meinasi kasvaa liian suureksi. Jouduin rajaamaan työtäni paljon. Jätin pois muun muassa kyselyn, jossa olisi selvitetty toimintakokeilun onnistumista ja tekniikoiden toimivuutta. Palautetta syntyi kuitenkin matkan varrella saaduista lasten ja henkilökunnan kommentteista sekä näyttelykävijöiden palautevihkoon jättämistä kommentteista.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänä oli tutkia, minkälaisia kuvataide- ja kädentaitomenetelmiä voidaan käyttää ympäristökasvatuksen tukena varhaiskasvatuksessa Luontopäiväkoti Apilassa. Tavoitteena oli selvittää, kuinka valitut tekniikat soveltuvat luonnossa käytettäviksi, jotta toimintaa saadaan pois päiväkodin sisätiloista. Lisäksi tavoitteena oli tehdä päiväkodin toimintaa enemmän näkyväksi lasten vanhemmille, vuoden Norlandia Goes Green -teemaan liittyen.

Tutkimuskysymyksinä ovat: Miten valitut taidetekniikat soveltuvat ympäristökasvatusvälineiksi? Miten tuoda päiväkodin ympäristökasvatusta vanhempien näkyville osana Norlandia-päiväkotien Norlandia Quest -viikkoa?

4.2 Toimintakokeilun suunnittelu

Opinnäytetyöhön sisältyvä toimintakokeilu toteutettiin syventävän harjoitteluni aikana elokuun 2018 välisenä aikana luontopäiväkoti Apilassa. Ohjaukset suunnittelin toteutettavaksi pääasiassa 5–6-vuotiaiden kanssa, sillä heidän ryhmässään suoritin harjoitteluni. Valitut tekniikat suunnittelin kuitenkin siten, että niitä on mahdollista käyttää sellaisenaan tai muokattuna myös muiden ikäryhmien kanssa. Tavoitteena oli ehtiä testaamaan myös muutama tekniikka pienten lasten ryhmässä. Tekniikoiksi toimintatuokioihin pohdin munankuorimosaiikkia, nokipainantaa ja -grafiikkaa, unisiepparin valmistusta, solumuovigrifiikkaa sekä yhteisöllistä ympäristötaidetta, jonka toteutuksessa halusin käyttää myös sadutusta. Lopulta näiden lisäksi näyttelyyn valikoituivat myös maalaaminen luonnon omilla siveltimillä ja makramee luonnonoksaan. Tekniikoiden valintaa

suunnittelin pohjautuen aiempiin kokemuksiini osasta tekniikoista. Lisäksi halusin keksiä testattavaksi pari uutta tekniikkaa, joita en ollut aiemmin käyttänyt.

Norlandia-päiväkotien vuoden 2019 teemana oli Norlandia Goes Green, jonka osana oli tammi-helmikuun vaihteessa oleva Norlandia Quest -viikko. Työelämäyhteyden toiveena oli, että suunnittelemani taidetoimintaa saataisiin osaksi kyseistä viikkoa. Ensimmäisen suunnitelmana oli pitää lasten vanhemmille taidenäyttely päiväkodin tiloissa. Päädyin kuitenkin kysymään näyttelymahdollisuutta Ruskon kirjastosta, ja se järjestyikin tammikuun ajaksi. Tämä oli juuri sopiva ajankohta ajatellen Norlandia-päiväkotien Norlandia Quest -viikkoa. Tämä oli todella hyvä muutos aikaisempaan suunnitelmaan, sillä nyt työelämäyhteys sai laajempaa näkyvyyttä.

Suunnitelmana oli tämän muutoksen myötä käydä lasten kanssa retkellä kirjastossa katsomassa heidän näyttelyään ja kutsua myös vanhempia käymään siellä yhdessä lastensa kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2018) mainitaankin yhteistyön muiden toimijoiden kanssa ja niihin vierailujen rikastuttavan lasten oppimisympäristöjä. Näyttelyn yhteyteen oli tarkoitus laittaa niin sanottu vieraskirja. Siihen näyttelyn nähneet saivat jättää lapsille kannustavia kommentteja. Nämä kommentit oli ajatuksena käydä läpi lasten kanssa taidenäyttelyn jälkeen. Vanhemmat näkisivät lasten töitä näyttelyn lisäksi päiväkodin tiloissa lapsia tuodessaan tai hakiessaan. Suunnittelin myös Luontopäiväkotien Apilan 1-vuotissyntymäpäivien avoimiin oviin yhteistä taidetoimintaa aikuisille ja lapsille. Tämän lisäksi he näkisivät päiväkodin pihalle tulevan ympäristötaide-/sadutus teoksen.

Rusanen ja Torkki (2000, s. 52) kirjoittavat lapsen hakevan aikuiselta arvostusta ja palautetta omalle työskentelylleen. Lasta ei siis voi jättää välineineen yksin, sillä lapsen työskentely loppahtaa yleensä nopeasti. Pieni lapsi kaipaa aikuisen tukea työskentelynsä ja huomiota lopputuloksesta ilman kriittistä arviointia työstään (Rusanen & Torkki 2000, s. 52). Vaikka opinnäytetyön suunnitelmana oli kasata taidenäyttely lasten töistä, ei lasten töiden lopputuloksilla ollut merkitystä. Kaikki lasten työt oli tarkoitus ottaa mukaan näyttelyyn, eikä niitä arvotettu työn jäljen perusteella. Jokainen työ oli sellaisenaan arvokas, ja pääpaino oli itse työskentelyssä projektin aikana.

Taidetekniikoita lähdin suunnittelemaan tutustumalla lasten eri ikäkausille tyypilliseen kuvataidetoimintaan sekä varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueisiin. Otin huomioon eri-ikäisten motoriset taidot. Rajasin pois taidetekniikat, joita olisi liian hankalaa toteuttaa luontoympäristössä.

4.3 Kuvataiteellinen toiminta ikäkausittain

Lähdin suunnittelemaan taidetekniikoita, joita voisi mahdollisimman monipuolisesti käyttää kaiken ikäisten lasten kanssa. Tässä luvussa avaan eri ikäryhmille tyypillistä taideilmaisua. Lisäksi pohdin minkälaisia motorisia ja hienomotorisia taitoja eri-ikäisillä lapsilla keskimäärin on.

Kuvataiteellinen toiminta tukee lapsen tasapainoista kehittymistä. Kun mietitään lapsen fyysistä kehitystä, on toiminnan lähtökohtana kehollisuus. Lapsi muuttaa oman kokemuksensa konkreettisesti aistein havaittavaksi erilaisten materiaalien avulla. Kuvataiteellisessa toiminnassa tarvitaan aistiherkkyyttä sekä valmiuksia havainnoida asioita. Tärkeää onkin kehittää aistitoimintoja. Lisäksi kuvataiteellinen toiminta tarjoaa paljon mahdollisuuksia motoriseen ja kinesteettiseen toimintaan, jossa harjoitellaan liikeratoja sekä liikkumista. Alkuun lapsen kehitys on karkeamotorista, josta pikkuhiljaa siirrytään hienomotoriikan hallitsemiseen. Ensiksi koko vartalo on mukana liikkeessä ja sen jälkeen käsivarsi. Ranteen ja sormien toiminta eriytyy pikkuhiljaa, minkä jälkeen lapsi oppii pinsetti-, kynä-, sivellin- tai liituotteen. Harjoitellessa silmän ja käden koordinaatio paranee. Lisäksi liikeratojen hallinta, nopeus ja reaktiokyky kehittyvät. Motorinen toiminta on kuitenkin yksilöllistä, ja myös sukupuolten välillä on eroja. Erityisesti pojille karkeamotoriikan käyttö ja isot liikeradat ovat tarpeellista toimintaa. (Rusanen ym., 2014, s. 40)

Rusanen ym. (2014, s. 42) kirjoittavat kuvataiteellisen toiminnan toimivan kognitiivisessa kehityksessä välineenä ympäristön havainnoimisessa. Kokemusten muuntaminen kuvalliseen muotoon on tärkeämpää kuin todellisuuden kopioiminen. Tässä muuntamisessa kognitiiviset valmiudet, kuten keskittyminen sekä valintojen ja päätösten tekeminen, ovat tarpeen. Lapsi saa suunnitella ja organisoida sen mitä haluaa kertoa. Myös visuaalinen tarkkaavaisuus ja ongelmanratkaisutaidot ovat kognitiivisia valmiuksia, joita taidetoiminnassa voidaan harjaannuttaa. (Rusanen ym., 2014, s. 42)

4.3.1 Alle 3-vuotiaat lapset

Kolmen ensimmäisen ikävuoden ajan lasta kuvaa kokonaisvaltaisuus, kun kaikki aistit ovat mukana lapsen kokemissa asioissa. Pieni lapsi nauttii näköaistiin ja liikkeeseen liittyvistä kokemuksista ja havainnoi todella tarkasti ympäristöään näkö- ja tuntoaistin avulla. Kuvien syntyminen tapahtuu nopeasti ja on hyvin sattumanvaraista. Lapsen persoonallisuuden piirteet, kuten temperamentti ja tahdonvoima, ilmentyvät tämän riimustelun kautta. Yleensä riimustelua alkaa esiintyä ensimmäisen ikävuoden loppuun mennessä. (Rusanen ym., 2014, s. 46)

Alle kolmevuotiaiden lasten kuvataiteellista työskentelyä kuvaa konkreettisuus. Tästä syystä työskentelyn olisi hyvä olla kokeilevaa ja aistimuksia tuottavaa. Kolmanteen ikävuoteen mennessä lapsi ymmärtää ja alkaa toimimaan kielellisten ohjeiden mukaan. Sosiaalisen oppimisen mahdollistaa lapsen halu ja taito muiden matkimiseen. Lapsi kiinnostuu säännönmukaisuuksista, kuten lajittelusta ja järjestelystä. Aikuinen voi auttaa lasta nimeämällä ja sanallistamalla ympäristön visuaalisuutta, kuten värejä, muotoja, valoja sekä erilaisia materiaaleja. Lapsen käsitystä itsestään tulee vahvistaa. Sen voi tehdä osoittamalla hänen olevan hyvä oppimaan ja kehittymään asioissa ja hänen kelpaavan sellaisenaan. (Rusanen ym., 2014, ss. 46–47)

4.3.2 4–5-vuotiaat lapset

Lapsi alkaa yleensä esittää kuvissaan tarkoituksellisia asioita tässä iässä. Konkreettisuus ja fyysisyys ovat edelleen vahvasti läsnä. Etenkin pojilla voi ilmetä voimakasta tarvetta liikkumiseen. Kuvia tuottamalla lapsi sekä kommunikoi itsensä kanssa että hahmottaa ympäristöään. Työskentelyjälkeä kuvaa eloisuus sen ollessa vielä suhteellisen harjaantumaton. Lapsi alkaa lisätä yksityiskohtia ihmishahmon piirtämiseen. Lapsen huomio ei vielä kiinnity työn kokonaisuuteen, vaan ennemminkin yksityiskohtiin. (Rusanen ym., 2014, s. 50)

Rusanen ym. (2014, s. 50) kirjoittavat, että tämän ikäinen lapsi ilmaisee tunteitaan ja nauttii ollessaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsella on hyvä mielikuvitus, ja hän voi liioitella asioita, jotka ovat itselle tärkeitä. Silti myös täsmällisyys kiehtoo tämän

ikäistä lasta. Päävärit ja muodot ovat tulleet tutuiksi, ja yksinkertaisten geometristen kuvioiden kopioiminen onnistuu. Viisivuotias hahmottaa kuvaa fysiologisesti lähes saman tasoisesti aikuisen kanssa. Kyky kuvien tulkitsemiseen ja sanoittamiseen on kuitenkin vielä aikuista heikompaa. Lapsi täyttää yleensä mielikuvituksella sen mikä on hänen näkemänsä ja ymmärtämänsä välissä. Monipuolisten ilmaisutapojen käyttäminen ja harjoittelu on lapselle tärkeää. Lapsen toiminnan sanallistaminen on tärkeä seikka, joka kasvattajan tulee muistaa. Teemat, joita kuvallisessa toiminnassa käytetään, tulisi olla konkreettisia tai mielikuvitusta innoittavia asioita lapsen elämyspiiristä. (Rusanen ym., 2014, ss. 50–51)

4.3.3 Esikouluikäiset lapset

Lasten erot kuvataiteellisessa kehityksessä voivat Rusasen ym. (2014, s. 52) mukaan olla esikouluiässä suuria. Yksityiskohtainen havainnointi onnistuu, mutta osalla motoriset taidot voivat olla vielä harjaantumattomia. Käden hienomotoriikan heikko hallinta voi aiheuttaa kritiikkiä omaan taidetyöskentelyyn. Esikouluikäinen lapsi tykkää kertoa kuvallisia tarinoita. Omien juttujen keksiminen ja rakentelu erilaisista materiaaleista on mielekästä. Aiheet tulevat usein lapsen omasta elämästä asioista, jotka ovat hänelle merkityksellisiä. Esikouluikäinen lapsi pyrkii asioiden täsmälliseen kuvaamiseen, ja hänen kognitiivinen toimintansa tulee tavoitteellisemmaksi. Tekemisen lisäksi myös lopputulos alkaa saada enemmän merkitystä. Erilaisten vaihtoehtojen miettiminen sekä ongelmien ratkaiseminen on kiehtovaa. (Rusanen ym., 2014, s. 52)

Esikouluikäinen on kykeneväinen tekemään hyvin tarkkoja havaintoja taideteoksista aistien avulla sekä hankkia lisätietoa kyselemällä. Lasta ympäröivän todellisuuden tutkiminen, kuvallisten tarinoiden luominen ja eri välineiden kokeilut ovatkin sopivia teemoja esikouluikäisille. (Rusanen ym., 2014, s. 53)

5 Toimintakokeilun toteutus

Tässä luvussa kuvaan kuinka toteutin toimintakokeilun Luontopäiväkoti Apilassa. Kuvaan valitsemani taidetekniikat, ja avaan syitä, miksi päädyin juuri kyseisiin taidetekniikoihin. Taidetekniikat esittelen työvaiheittain kirjattuina. Taidetekniikoiden erilliset, yksinkertaistetut ohjeet löytyvät liitteinä opinnäytetyön lopusta. Kerron taidenäyttelystä,

joka kasattiin lasten tekemistä töistä. Taidenäyttely kuvasi opinnäytetyön toimintakokeilun tuloksia. Tässä luvussa kerron myös valitut aineistonkeruumenetelmät ja avaam tarkemmin, kuinka niitä toimintakokeilun aikana käytin.

Kesken opinnäytetyöprosessin päädyin harjoitteluni aikana ottamaan vastaan lastentarhanopettajan työn Luontopäiväkoti Apilasta 1–3-vuotiaiden ryhmästä. Tämä mahdollisti sen, että pystyin myös jatkamaan luontevasti toteutusta heidän kanssaan aloitettuani työt joulukuun alussa. Tällöin pääsin testaamaan tekniikoita myös pienten lasten ryhmässä, mikä oli mielestäni tärkeää opinnäytetyön kannalta. Heidän kanssaan emme käytännön syistä päässeet testaamaan tekniikoita luonnossa, sillä oli jo kylmä talvi ja pienten ryhmässä työskentely paksut hanskat kädessä ei ollut mahdollista. Valitut tekniikat on suunniteltu luontoon sopiviksi kevät-, kesä- ja syysaikoina. Talviaikaan tekniikat soveltuvat pääasiassa sisätiloissa käytettäväksi.

Taidenäyttelyn paikaksi valikoitui Ruskon kirjasto. Tämä mahdollisti taidenäyttelyn ja siihen liittyvän prosessin näkyväksi tekemistä laajemmalle joukolle. Samalla taidenäyttely toimi Luontopäiväkoti Apilan markkinointina kunnan asukkaille. Tätä voidaan pitää myös tärkeänä asiana, sillä kyseessä oli siinä vaiheessa vain vuoden verran Ruskolla toiminut päiväkot, joka oli laajenemassa elokuussa 2019.

5.1 Valitut taidetekniikat

Olen kuvannut valitsemani taidetekniikat ohjeineen. Raportissa ohjeet on kerrottu tekstimuodossa. Lisäksi erilliset, taidenäyttelyssä esillä olleet ohjeet löytyvät liitteinä opinnäytetyöni lopusta. Jokainen tekniikka on suunniteltu ja valittu sen mukaan, että sen voi toteuttaa osittain tai kokonaan luonnossa luonnon- ja kierrätysmateriaalia hyödyntäen. Manninen & Verkka (2004, s. 83) kirjoittavatkin ympäristökasvatuksen toteutusvaiheessa olevan tärkeää, että mukana opetuksessa ovat kaikki ympäristökasvatuksen kolme elementtiä. Niitä ovat tieto ympäristöstä, toimiminen ympäristössä ja toimiminen ympäristön puolesta. Taidetuokioiden aikana lapset toimivat ympäristössä retkeillen ja tehden taidetta. Samalla he saivat tietoa ympäristöstään, kun kävimme kulloiseenkin tekniikkaan sisällettyjä aiheita läpi muun muassa erilaisia kasveja tunnistaen. Toimiminen ympäristön puolesta toteutui niin, että käytimme luonnon- ja kierrätysmateriaalia

taideteosten valmistamiseen. Samalla myös kestävän kehityksen teema tuli osaksi taidetuokioita.

Rusanen ym. (2014, s. 59) kirjoittavat kuvataidekasvatuksen keskeisen päämäärän olevan siinä, että lapselle syntyy suhde kuvataiteeseen. Varhaiskasvattajan tehtäväksi jää tämän suhteen rakentaminen ja vahvistaminen. Pohjalla vaikuttaa kasvattajan oma suhde taiteeseen. Hän auttaa lasta ymmärtämään taidetta ja kehittää lapsen valmiuksia tuottamaan sitä itse. Kuvataiteellisen toiminnan tulisi sisältyä luontevasti lapsen muuhun toimintaan osana tasapainoista kehitystä. Kun taidetta käytetään kasvatusvälineenä, tulee kasvattajan valita, mitä arvoja ja sisältöjä sen kautta välittyy lapselle. (Rusanen ym., 2014, s. 59) Itselläni on vahvaa osaamista erilaisten taide- ja kädentaitotekniikoiden ohjaamisesta aiemman koulutuksen sekä pitkän työkokemuksen ansiosta. Lisäksi taide on itselleni muutenkin tärkeä asia. Tästä syystä uskon olevani luonteva, kannustava ja innostava taideaineita ohjatesa. Lisäksi valittujen töiden kautta välittyi omat arvoni liittyen luonnon suojelemiseen.

Pitkän kokemuksen takia pystyin myös valitsemaan toimintakokeiluun tekniikat, jotka kaikki toimivat hyvin ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatuksen menetelminä. Osa tekniikoista olen käyttänyt jo ennen toimintakokeilua lasten kanssa. Muutaman tekniikan keksin kesken prosessin, ja halusin liittää ne mukaan toimintakokeiluun. En myöskään joutunut rajaamaan yhtään testattua tekniikkaa pois taidenäyttelystä. Enemminkin oli haastetta rajata tekniikoiden määrä sen mukaiseksi, että ehdin tehdä toteutuksen ennen tammikuussa järjestettyä taidenäyttelyä.

Suunnitellessani tekniikoita otin huomioon lasten ikätason mukaisen taitotason. Muutamassa tekniikassa osalla lapsista oli haasteita, sillä 5–6-vuotiailla hienomotoriset taidot voivat olla hyvin eritasoisia. Kannustamalla ja avustamalla haastavissa kohdissa jokainen sai kuitenkin työnsä valmiiksi. Kaikki valitsemani tekniikat on siten esitelty ohjeineen myös tässä opinnäytetyöraportissa. Tekniikoissa, joissa käytetään saksia, tulee huomioida, että noin 3–4-vuotias lapsi oppii vähitellen saksien käytön. Ihan pienten ryhmässä ei siis kannata toteuttaa tekniikoita, joissa tulee leikata. Suunnittelin tekniikoita siten, että niitä voi helpottaa aivan pienten kanssa tai tehdä esimerkiksi ryhmätyönä oman pienryhmän kesken, jolloin aikuinen voi avustaa tarvittavissa kohdissa.

Suomela (1995, s. 173) on kuvannut omassa ympäristö- ja taidekasvatuksen projektissaan ympäristökasvatuksen lähestymisen taiteen keinoin tuntuneen aluksi hankalalta. Kokeilun edetessä lasten oman tekemisen ja tutkimisen kautta syntynyt ilo ja kiinnostus vahvistivat hänen mukaansa aikuistenkin uskoa valitun lähestymistavan käyttökelpoisuuteen. Taiteen keinot toivat hänen projektissaan ympäristökasvatukseenkin tekemisen ja luomisen riemua. Elämyksellisen ympäristösuhteen luominen muun muassa retkeilyn ja havaintokyvyn kehittämisen avulla, lasten myönteiseen minäkuvaan vaikuttaminen, yhdessä tekeminen sekä ympäristötietoisuuden lisääntyminen olivat positiivisia onnistumisen kokemuksia projektissa (Suomela 1995, s. 173). Vaikka olin itse oman projektini alussa innoissani ja täynnä ideoita, koin silti alkuun hieman samankaltaista hankaluutta. Projektin edetessä ajatus taidekasvatuksen käytöstä ympäristökasvatuksen välineenä varhaiskasvatuksessa vahvistui ja usko sen hyödyllisyyteen ja tarpeellisuuteen kasvoi. Lisäksi toivon toimintakokeilun myötä saaneeni innostettua Apilan muuta henkilökuntaa toteuttamaan taidetuokioita useammin myös luonnossa.

Alkuun itselläni oli haasteita rajata lukuisista ideoistani vain osa mukaan. Lopulta päädyin valitsemaan seitsemän erilaista tekniikkaa osaksi opinnäytetyötäni. Valitsin mukaan erikokoisia töitä sekä erilaisia materiaaleja ja välineitä, jotta lapset saivat kokea tekemisessään erilaisia elämyksiä ja haasteita. Rusasen ja Torkin (2000, s. 50) mukaan aikuisen tehtävänä onkin tarjota lapselle mahdollisuuksia taiteelliselle työskentelylle antamalla hänelle siihen välineet ja materiaalia. Aikuisen tulee myös huolehtia sopivasta työskentelytilasta ja organisoida työskentelylle aikaa. Pienen lapsen motoriiikka on vielä suurieleistä, joten suuri paperi (tai muu materiaali) ja väline on hyvä valinta, jotta lapsi saa helposti aikaan jälkeä. Materiaalin ja välineen kokoa on tosin hyvä välillä vaihdella, sillä mittakaavan vaihtelu antaa toisenlaisia haasteita lapselle. (Rusanen & Torkki, 2000, ss. 50–51)

Rusanen ja Torkki (2000, s. 51) kirjoittavat erilaisten materiaalien ja välineiden edustavan lapselle uusia näkökulmia ja uutta tapaa ajatella. Niiden kautta lapselle voi tarjota uudenlaisia mahdollisuuksia tutkimuksiin, eli ne voivat olla hyvä lähtökohta työskentelyn aloittamiselle. Valmiit mallit useimmiten toimivat rajoittavasti lapsen ajattelulle ja toiminnalle. Kuvallisen työskentelyn hyvänä lähtökohtana ovat myös lapsen omat mielikuvat sekä muut erilaiset ilmaisun muodot. (Rusanen & Torkki, 2000, s. 51) Osassa tekniikoista

minulla oli valmiit mallit, jotta lapset hahmottivat, mitä olimme tekemässä. Kuitenkaan kaikkiin tekniikoihin en valinnut valmista mallia, jottei se rajoittaisi lapsen luovuutta. Perinteisesti lapsen luovan ilmaisun tukemisessa on haluttu luopua siitä ajatuksesta, että aikuinen määrää säännöt ja normit. Kopioiminen, jäljentäminen ja mallityöskentely ovat myös asioita, joista on yritetty päästä eroon. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei pelkkä lapsen vapaa puuhastelu ilman ohjausta ole yleensä paras vaihtoehto. Aikuisen tuella mahdollistetaan lapsen laadukas toiminta. Aikuisen tehtävä on olla luomassa oppimisympäristöä, tarkentamassa tavoitteita, rakentamassa edellytyksiä, tukemassa prosessia sekä antamassa palautetta. Aikuisen tärkein tehtävä on tukea lasta kokeilemaan uusia asioita rohkeasti. (Rusanen ym., 2014, s. 35) Halusinkin valita toimintakokeiluun uusia ja erilaisia tekniikoita, joita Apilassa ei ollut aiemmin käytetty.

Tärkeää on aikuisen kyky hyvään vuorovaikutukseen samalla, kun lapsi työskentelee. Aikuisen tietämys lapsen kuvallisesta kehitymisestä sekä hänen ilmaisunsa lähtökohdista helpottaa aikuista havainnoimaan lapsen toimintaa ymmärtäen sitä sekä asettamaan toiminnalle uusia tavoitteita. (Rusanen & Torkki, 2000, s. 50) Tämä tuntui alkuun haasteelliselta, sillä en harjoittelun alussa tuntenut lapsia enkä heidän taitotasoaan. Pysin työskentelyn aikana hyvään vuorovaikutukseen lasten kanssa. Välillä se onnistui paremmin, mutta muutaman kerran minulla oli liian iso ryhmä kerrallaan, mikä loi omat haasteensa. Pääasiassa varhaiskasvatuksen toiminta toteutuu pienryhmissä, jolloin vuorovaikutus ja lasten havainnoiminen onnistuvat paremmin. Rusanen ym. (2014, s. 60) toteavatkin, että aloittaessa uusien lasten kanssa kuvataiteellista toimintaa tarvitaan paljon tietoa. Lasten sosiaalinen ja kulttuurinen tausta, lapsen temperamentti, taidot, kiinnostuksen kohteet ja pelot olisi hyvä tietää. Tämä ei ollut mahdollista toimintakokeiluni aikana aikataulullisista syistä. Melko pian harjoitteluni alettua tuli päästä pitämään toimintatuokioita, vaikka lapset olivat entuudestaan itselleni tuntemattomia.

Pysin olemaan tekniikoita ohjatessani kannustava ja hyvässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Ohjatessani tuli minun samalla havainnoida lapsia ja arvioida, kuinka tekniikat toimivat käytännössä. Rusanen ja Torkki (2000, s. 50) kirjoittavatkin aikuisen ja lapsen välisen suhteen olevan parhaimmillaan vuorovaikutteinen. Työskentelyn aikana aikuisen tulee osoittaa kiinnostuksensa sekä kuunnella ja havainnoida lasta. Aikuisen eläytyminen tilanteeseen tukee lapsen työskentelyä. Lapsen uteliaisuuden ruokkiminen, suuntaaminen ja

syventäminen on aikuisen tärkeä tehtävä. (Rusanen & Torkki, 2000, s. 50) Pääasiassa sain ohjata taidetekniikoita pienryhmissä. Muutaman kerran minulla oli kerralla isompi ryhmä, jolloin hyvässä vuorovaikutuksessa oleminen ja lasten havainnoiminen oli melko haastavaa. Useimmiten varhaiskasvatuksessa toimitaan pienryhmätyöskentelyä hyödyntäen, jolloin tämä toteutuu vaivattomammin.

Aikuisen tulee pohtia, milloin lapsi selviää haasteista itse ja milloin työskentely on hyvä keskeyttää tai avustaa ja vaikkapa vain antaa lapselle uusia näkökulmia. Pienen lapsen työskentely jatkuu usein hyvin lyhyitä hetkiä kerrallaan, mutta joskus hän voi syventyä tekemiseen pitkäksi ajaksi. (Rusanen & Torkki, 2000, s. 50) Etenkin pienten ryhmässä valitsin tekniikat sen mukaan, että niiden valmiiksi saaminen oli mahdollista lyhyessä ajassa. Suurin osa pienistä lapsista ei jaksa keskittyä kauan yhteen tekemiseen. Tässä huomasin kuitenkin selkeitä eroja lasten välillä, sillä osa pienistäkin syventyi tekemiseen ajan kanssa eikä olisi halunnut lainkaan lopettaa.

Pienen lapsen saadessa itse valita työskentelyasentonsa työskentelee hän mielellään kontallaan tai pystyasennossa. Niissä asennoissa lapsen on helpompi hahmottaa kädellään ympäröivää maailmaa ja omaa kehoa suhteessa siihen. Kaksivuotias käyttää koko kehoaan liikkeessä. Isommilla lapsilla liikerata muokkautuu vähitellen pelkkien ranteiden liikkeeksi. (Karppinen & Salovalta, 2000, s. 55) Luontoympäristö tarjoaakin hyvät mahdollisuudet työskentelyyn juuri itselleen sopivimmassa asennossa. Jokaiselle on tilaa valita oma paikka maasta. Työskennellä voi myös istuen, polvillaan, maaten tai vaikka seisten, esimerkiksi puunrunkoa vasten nojaten. Etenkin pojille tyyppillinen motorinen levottomuus ei ole luontoympäristössä niin häiritsevää, sillä työskentelyasentoa itse vaihtelemalla sitä pystyy paremmin säätelemään.

Käytännön asiana tuli pohtia myös tekniikoiden sotkuisuutta. Lapsilla voi ulkoillessa olla hyvinkin kalliit vaatteet päällä. Tällöin on hyvä pohtia esimerkiksi liiman ja maalien käyttöä. Suunnitellut tekniikat onkin mietitty käytettäväksi syksyllä, keväällä tai kesällä, jos niitä halutaan toteuttaa ulkona. Vanhemmille voi myös sanoa, ettei päiväkotiin kannata taidepäivinä laittaa kaikkein parhaimpia vaatteita muutenkaan. Ulkona voi osassa tekniikoista hyödyntää maalien sijaan esimerkiksi marjoja, mutaa tai ketsuppia. Vain mielikuvitus on rajana. Jos ”maaleina” käytetään turvallisia elintarvikkeita, myös haju- ja

makuaimukset voivat olla osana työskentelyä. Etenkin pienten lasten ryhmässä elintarvikkeiden käyttö maalien sijaan on myös turvallisuuskysymys. Vesivärit ovat maaleina helposti vaatteista poispestäviä, joten niitä voi huoletta käyttää.

Kuva 1. Lapsen valitsema luonteva työskentelyasento

Kuva 2. Työskentelyä puun runkoa vasten.

5.1.1 Nokipainanta

Nokipainanta valikoitui tekniikaksi sen ekologisuuden ja edullisuuden takia. Nokipainantaa toteutin sekä lasten kanssa että myös perheille suunnatussa workshopissa osana päiväkodin 1-vuotisjuhla Apilan pihalla.

Tekniikka voidaan toteuttaa joko kynttilän liekkiä apuna käyttäen tai vaikkapa nuotiolla. Myös varrellinen sytytin on helppo ja turvallinen vaihtoehto mukaan luontoon otettavaksi. Sen liekkiä käyttämällä öljyttyyn laatan pintaan saa helposti noen aikaiseksi. Aikuisen tulee huomioida turvallisuusasiat, kun käytetään tulta. Samalla niitä on hyvä käydä läpi yhdessä lapsiryhmän kanssa.

Tekniikkaan tarvitaan kaakelilaattoja, ruokaöljyä, kynttilät ja/tai sytytin, siveltimet, puiden lehtiä ja paperia. Jos työ halutaan kehystää, tarvitaan pahvia, liimaa ja luonnosta kerättyjä oksan pätkiä. Kaakelilaatan pintaan levitetään ohut kerros ruokaöljyä pensselillä tai sormilla. Tämän jälkeen öljytty puoli asetetaan lähelle liekkiä, jolloin pintaan alkaa ilmestyä nokea. Riittävän isot laatat ovat hyviä, jotta kädet pysyvät kaukana liekistä. Iso laatta mahdollistaa myös sen, että sekä aikuisen että lapsen kädet mahtuvat pitämään laatasta kiinni. Liian isoa laattaa ei kuitenkaan kannata ottaa, jotta lapsi jaksaa itse kannatella sitä ja se on kevyempi kantaa mukaan luontoon. Aikuisen on hyvä varmistaa myös isompien lasten kanssa, etteivät kädet mene lähelle liekkiä. Laattaa tulee liikutella liekin yläpuolella, jotta nokea saa laajalle alueelle. Pienten lasten kanssa aikuinen tekee noen valmiiksi laatan pintaan. Jos nokea halutaan saada aikaiseksi nuotion avulla, on syytä käyttää pihtejä, jotta pysytään riittävän kaukana liekistä.

Kuva 3. Nokipainantaa Apilan 1-vuotis syntymäpäivillä.

Kun laatan pinta on noettu, painellaan nokeen luonnosta kerättyjä lehtiä rankapuoli nokea vasten. Tämän jälkeen lehti painellaan sormilla paperin päälle. Paperi imaisee öljyisen noen, jolloin paperin pintaan syntyy kaunis ja herkkä lehden kuva. Pienten lasten kanssa aikuinen voi painaa lehdet yhdessä aikuisen pitäessä lehden paikoillaan lapsen painellessa lehteä

sormillaan vasten paperia. Lapsi saa toki näyttää mihin lehden haluaa paperilla asettaa. Yhdessä voidaan ihmetellä, kuinka kuva siirtyy paperille. Erilaisia lehtiä sommitellaan paperille. Työ voidaan liimata pahville, jonka reunoille liimataan luonnosta kerättyjä oksan pätkiä kehyksiksi.

Kuva 4. Aikuisen ja lapsen yhteistyötä.

Nokipainanta soveltuu osaksi ympäristökasvatusta, sillä lasten kanssa liikutaan luonnossa ympäristöä eri aistein havainnoiden. Lasten kanssa etsitään erilaisia lehtiä, jolloin samalla voidaan tutustua eri puu- ja kasvilajeihin. Havainnoida voi myös sitä, kuinka paljon erilaisia puita suomalaisesta metsästä löytyy ja mitä eroja sekä samankaltaisuuksia niissä on keskenään. Tekniikassa ei tarvita paperin lisäksi muuta valmistettua materiaalia, joten tekniikan ekologisuus tulee lapsille ilmi. Samalla voi kertoa, kuinka paperi on myös valmistettu puusta ja se on Suomessa yksi tärkeä elinkeino.

Tässä tekniikassa harjoiteltiin erilaisia muotoja ja sommittelua, luonnosta löytyneiden lehtien avulla. Lisäksi tähän tekniikkaan on helppo yhdistää erätaitojen opettelua tulen sytyttämisen muodossa isompien lasten kanssa. Kehyksiä varten kerättyjen oksien avulla voi myös harjoitella matemaattisia taitoja pyytämällä lapsia valitsemaan tietty määrä oksia työn kullekin sivulle ja laskea, paljonko niitä tulee yhteensä. Myös työhön painettavien lehtien määrää voidaan määritellä etukäteen, vaikka jokainen lapsi saakin sommitella ne haluamallaan tavalla. Lasten osallisuus toteutuu hienosti siinä, että jokainen lapsi saa valita itselleen mieluisimmat lehdet luonnosta. Toki voidaan myös harjoitella lehtien tunnistamista, ja pyytää lasta valitsemaan esimerkiksi neljä erilaista lehteä työhönsä, tai

pyytää etsimään jonkun tietyn puun lehtiä. Erilaisia mahdollisuuksia tämän tekniikan toteuttamiseen on runsaasti.

Mukaan otettava liima kannattaa kuljettaa pienissä kannellisissa purkeissa. Kehyksiksi liimatut oksat eivät ehdi kuivua metsäretken aikana, joten mukaan on hyvä ottaa esimerkiksi kopiopaperilaatikon kansia. Siinä työt on helppo kuljettaa takaisin päiväkodille. Toki kehykset voi valmistaa myöhemmin päiväkodilla ja tehdä ulkona ainoastaan nokipainantavaiheen.

Kuva 5. Kehysten liimaamista.

Kuva 6. Valmiit työt.

5.1.2 Nokigrafiikka

Nokigrafiikka on osittain nokipainannan kaltainen tekniikka. Tekniikan keksin tehdessäni lasten kanssa nokipainantaa. Tekniikka sopii hyvin kaikenikäisille lapsille sen helppouden takia. Nokigrafiikassa maalataan kuvioita laatan pintaan öljyn ja liekin avulla aikaan saatuun

nokeen. Tämä on ekologinen vaihtoehto teollisesti tuotetuille maaleille. Vaikka työssä ei käytetä maalia, muistuttaa se tekniikkana monotypiaa. Kuvioiden tekemiseen voi käyttää joko pensseliä, tikkua, havua tai sormea. Näitä kaikkia on mahdollista myös yhdistää ja tutkia kuinka erilaisia jälkiä niillä syntyy. Tämän jälkeen laatan päälle asetetaan paperi, joka silitellään sormilla joka puolelta. Tällä tavalla kuva siirtyy laatalta paperin pintaan paperin imaistessa öljyn avulla nokeen maalatun kuvion.

Kuva 7. Pieni taiteilija nokisen laatan äärellä.

Tekniikkaa varten tarvitaan kaakelilaatta, ruokaöljyä, pensselit, kynttilä ja/tai sytytin sekä paperia. Ruokaöljyä voi ottaa mukaan metsään joko pienissä kannellisissa purkeissa tai kaataa pienen määrän suoraan laatalle öljypullosta, jonka lapsi siveltimellä tai sormella levittää koko laatan pintaan. Mukaan voi ottaa oman muovitaskun jokaista työtä varten. Niissä työt on helppo kuljettaa takaisin päiväkotiin sotkematta, jos töiden pinta on vielä öljyinen.

Karppinen ja Salovalta (2000, ss. 54–55) kirjoittavat alle kolmivuotiaiden kohdalla käsien työn olevan etenkin aistimusten ja tuntemusten etsimistä ja löytämistä materiaalien avulla. Tällä tavalla kehittyvät materiaalituntemus ja aistiherkkyys sekä lapsen kokemusmaailma rikastuu. Samalla lapselle tulee mahdollisuus tutustua yksinkertaisiin välineisiin ja tarvikkeisiin. Parhaat välineet työskentelyn aloittamiseen ovat omat kädet ja jalat. Ne auttavat lasta myös oman kehon tutkiskelussa. (Karppinen & Salovalta, 2000, ss. 54–55) Tästä syystä pienten ryhmässä en käyttänyt muita välineitä kuin lapsen omia sormia. Siten oli helpointa aloittaa kuvallinen työskentely heidän kanssaan. Pienten ryhmässä lapset saivat

levittää sekä ruokaöljyn sormilla että maalailta pelkkiä sormia käyttäen kuvion noen pintaan. Joillekin lapsille voi öljyn koskeminen tuntua inhottavalta. Tällöin lapsi saa halutessaan maalata pensselillä, jotta työskentelystä tulee mukava kokemus.

Kuva 8. Tuntoaistimuksia kokemassa nokigrafiikan parissa.

Osa pienistä lapsista ei olisi halunnut lopettaa työskentelyä tällä tekniikalla. Uskon heidän pitäneen öljyn ja noen sekoituksen sivelemisen aikaansaamista aistikokemuksista. Sormet on helppo puhdistaa esimerkiksi pyyhkeeseen pyyhkimällä tai kosteuspyyhkeitä käyttäen.

Kuva 9. Yhdessä ihmettelyä kuvan siirtyessä paperille.

Tässä tekniikassa lapset saivat toteuttaa luovuuttaan vapaasti maalaamalla, tutustumalla materiaaliin ja jälkiin, joita siihen syntyi. Isompien lasten kanssa voi myös harjoitella esimerkiksi suuntia tai vastakohtia, kuten ohut ja paksu, maalata musiikin tahtiin tai antaa jonkin valmiin aiheen maalaukselle. Aihe voi lähteä liikkeelle esimerkiksi lapsille luetusta runosta, sadusta tai kuunnellusta laulusta, jonka pohjalta lapsi voi lähteä tekemään

taideteostaan. Ympäristökasvatuksen välineenä tekniikka toimii hyvin esimerkiksi luontoympäristössä käytettynä aistien virittelyssä, joka oli tärkeää lasten luontosuhteen syntymisen kannalta. Tämän tekniikan ääreen on helppo rauhoittua kuuntelemaan luonnon ääniä ja maalata siitä syntyvää tunnetta laatalle. Myös tekniikan ekologisuus tukee ympäristökasvatuksen tavoitteita.

Kuva 10. Valmis nokigrafiikkatyö 1–3-vuotiaiden ryhmässä.

5.1.3 Unisiepparit

Unisiepparit valmistettiin luonnon- ja kierrätysmateriaaleista. Tekniikkaan tarvitaan pajua, lankaa, lehtiä, marjoja, maalia ja siveltimiä. Etsimme lasten kanssa metsäretkellä pajua, josta väännettiin unisiepparin rengas. Rengas kannattaa sitoa kiinni, jos tuntuu ettei se ilman sitä pysy renkaana. Tuore pajun oksa tulee ”pehmentää” peukalon ja etusormen välissä painellen, jolloin se taipuu kauniimmin. Pajun keräämiseen tulee olla maanomistajan lupa.

Unisiepparin verkoksi käytimme lasten vanhemmilta lahjoituksena saatuja kierrätyslankoja. Lanka sidottiin renkaaseen kiinni, jonka jälkeen lapset saivat vapaasti pyöritellä lankaa verkoksi. Lapset myös sitoivat muutamia lankoja roikkumaan renkaasta, joihin pujoteltiin neulan avulla pihlajanmarjoja ja kiinnitettiin unisiepparin suliksi pajun lehtiä. Jokainen lapsi sai maalata lehdet haluamallaan väreillä. Maalaamisen voi myös jättää väliin ja käyttää vihreitä tai ruskan sävyissä olevia lehtiä. Tällöin työn tekeminen esimerkiksi metsäretkellä onnistuu ilman sotkevia maaleja. Jos lehdet halutaan maalata, on maalit hyvä pakata pieniin, kannellisiin muovirasioihin. Myös siveltimiä varten kannattaa mukaan ottaa muovipussi tai -

purkki, jossa likaiset siveltimek on helppo kuljettaa takaisin päiväkotiin pestäviksi. Lapsia kannattaa opastaa laittamaan vain ohut kerros maalia, jotta työt kuivuvat nopeasti.

Kuva 11. Pajun taivuttamista renkaiksi.

Kuva 12. Valmiiksi taivutettu rengas.

Tässä tekniikassa harjoiteltiin erilaisten puiden tunnistamista, muotoja sekä värejä. Samalla voi tutustua muihin kulttuureihin sekä intiaanien uskomuksiin unisiepparin synnystä. Intiaaniteemaan on myös helppo yhdistää aiheeseen sopivia satuja, lauluja ja leikkejä. Lehtien, marjojen ja lankojen lukumäärää laskemalla voi lasten kanssa harjoitella samalla myös lukumääriä, lajittelua ja järjestelyä. Tekniikkana tämä ei sovellu alle 3-vuotiaille. Aivan pientenkin kanssa unisiepparin voi kuitenkin tehdä ryhmätyönä. Silloin lapset pääsevät valitsemaan lehdet, marjat ja langat. Pienetkin lapset pitävät järjestelystä, joten lasten voi antaa näyttää, mihin kohtaan mikäkin lehti tai marja asetetaan. Jos pienten kanssa halutaan

maalata, voi sen tehdä sormin maalaamalla. Pienten kanssa maalaaminen kannattaa toteuttaa päiväkodin tiloissa eikä metsässä. Aikuisen tehtävänä on kasata unisieppari ryhmän tiloihin yhteiseksi teokseksi.

Valitettavasti jouduin tällä kertaa käytännön syistä laminoimaan lehdet, jotta ne kestivät puolen vuoden odottelun ennen näyttelyä. Tämä ei sovi ekologiseen ajattelutapaan, sillä lehtien laminoiminen muovilla ei ole kovin ympäristöystävällistä. Tässä tapauksessa oli kuitenkin toimittava siten, että työt säilyivät paremmin. Lasten tuli samalla harjoiteltua leikkaamista, kun he leikkasivat laminointikalvosta lehdet irti. Lapsille voi kuitenkin opettaa, ettei taiteessa aina tarvitse syntyä jotain pysyvää. Ympäristön kannalta parasta onkin, jos taideteos on vain hetken esillä ja sen jälkeen palaa osaksi luontoa. Tätä seikkaa voi korostaa käytettäessä unisieppareiden valmistusta osana ympäristökasvatusta. Esimerkiksi puuvillanarua käyttämällä on työ kokonaan maatuva. Nykyään on helppoa ottaa valmiista työstä kuva, joka säilyy, vaikkei itse teos säilyisikään. Tätä teemaa on hyvä myös lasten kanssa pohtia osana kestävän kehityksen kasvatusta. Lapset voivat itse ottaa töistään valokuvia, jolloin valokuvaus taidemuotona saadaan sisällettyä samaan projektiin. Keskustellessa intiaaneista ja maailman eri kulttuureista on lasten kanssa hyvä pohtia, kuinka omat valintamme luonnon suojelemisen suhteen vaikuttavat koko maailmaan ja muihin siellä eläviin ihmisiin.

Kuva 13. Värien harjoittelua maalaamisen muodossa.

Kuva 14. 5-vuotiaiden leikkaamisen harjoittelua.

Kuva 15. Unisieparit esillä päiväkodin tiloissa.

5.1.4 Solumuovigrafiikka

Solumuovigrafiikassa käytettiin pika- ja lounasruokaloissa käytettyjä pakkausrasioita, eli ne olivat kierrätysmateriaalia. Myös rakennustyömaalta yli jääneet palat polyuretaanieristelevyistä käyvät tähän tarkoitukseen. Lisäksi tarvitaan tussi, lyijykynä, pulloväriä, vaahtomuovin palanen ”tuputtimeksi” ja paperia. Rasioista leikattiin irti kannet ja niistä leikataan neliön tai suorakaiteen mallinen ”laatta”. Toki laatan voi myös muotoilla muulla haluamallaan tavalla, ja isommat lapset voivat itse leikata sopivan muotoisen laatan.

Muovilaattaan lapsi sai piirtää oman kuvansa tussilla. Tämän jälkeen lyijykynällä painettiin ura tussilla piirretyn kuvion päältä. Pienen lapsen voi antaa itse piirtää kuvion, ja aikuinen syventää kuvion urat lapsen piirtämien viivojen päältä. Uran ei tarvitse olla syvä, mutta syvyyttä tulee olla riittävästi, että kuvio saadaan siirtymään paperille maalin avulla. Kaiverruksen jälkeen tuputettiin maalia koko laatan pinnalle. Maalatun laatan pinnan päälle

asetettiin paperi, jota siliteltiin sormilla, jotta maali tarttui tasaisesti paperiin. Urien kohdalta maali ei tartu paperiin, joten lapsen piirtämä kuva siirtyy grafiikan tavoin paperille. Maalin sijaan voi myös kokeilla käyttää esimerkiksi marjasoseita, ketsuppia ja mutaa. Maali kannattaa ottaa mukaan metsään pienissä, kannellisissa muovirasioissa. Niistä suoraan lapset voivat ottaa väriä ”tuputtimilla” ja siirtää sen painelemalla laatan pintaan. Mukaan kannattaa ottaa tyhjä muovipurkki tai -pussi, johon likaiset ”tuputtimet” on helppo kerätä ja kuljettaa takaisin päiväkotiin pestäviksi. Maalia on ohut kerros paperin pinnassa, joten työt ehtivät kuivua esimerkiksi eväiden syönnin aikana, ja työt saadaan kuljetettua repussa takaisin päiväkotiin.

Kuva 16. Solumuovigrafiikkaa metsässä.

Kuva 17. 5-vuotiaan omakuva solumuovigrafiikalla.

Tätä tekniikkaa ohjasin sekä 1–3-vuotiaiden ryhmässä että 4–6-vuotiaille. Pienen lapsen kuvallinen ilmaisu alkaa riimustelulla eli yksinkertaisella viivapiirustelulla ja pisteiden tökkimisellä lapsen saadessa kynä käteensä (Helenius & LummeLahti, 2018, s. 122). Kuten jo

mainitsin, solumuovigrafiikassa aikuinen voi tarvittaessa vahvistaa lapsen piirtämiä viivoja. Tässä jouduinkin aivan pieniä auttamaan, sillä he eivät jaksaneet painaa kuviota riittävän syvälle. Kuitenkin kuva oli heidän tekemänsä, ja aikuinen vain vahvisti jäljen painettavaan muovilevyyn. Viivan vetäminen on Rusasen ja Torkin (2000, s. 45) mukaan lapselle tärkeä ilmaisullinen keino, joka kertoo rohkeudesta tarttua kuvalliseen työskentelyvälineeseen ja uskaltautumisesta työskentelemään. Heidän mukaansa lapsen yksinkertaiset viivapiirustukset kuvaavat lapsen persoonallisuutta, kuten temperamenttia, tahdonvoimaa sekä myös taitoja. Isompia lapsia pyysin piirtämään oman kuvansa. Myös heidän kanssaan voi toki harjoitella esimerkiksi suuntia tai muotoja ja niiden sijoittelua aikuisen ohjeiden mukaan. Piirtely onkin luovaa toimintaa, jossa samalla lapsi harjoittelee kynän käyttöä ja hienomotorisia taitojaan, kuten kirjoittamaan oppimista (Helenius & Lummelahdi, 2018, s. 122).

Kuva 18. Pienten ryhmän "riimustelua" solumuovilaattaan.

Ympäristökasvatukseen tämä tekniikka sopii kierrätysteemaa korostamalla. Lasten kanssa voi käydä läpi sitä, miten eri materiaalit lajitellaan ja kuinka erilaisia arjesta syntyviä roskia voi ottaa käyttöön muuhun tarkoitukseen, kuten taiteeseen. Isompien lasten kanssa voi myös pyytää piirtämään laattaan esimerkiksi metsäretkellä löytämänsä kauniin kasvin. Tällöin tulee samalla harjoiteltua luonnon havainnoimista.

5.1.5 Ympäristötaide ja sadutus

Halusin valita mukaan ympäristötaideprojektin, sillä se on ollut itseäni kiinnostava taidemuoto jo ohjaustoimintaa opiskellessani. Cantell ym. (2020, s. 165) toteavatkin ympäristötaiteella ja -estetiikalla olevan paljon annettavaa ympäristökasvatukselle. Esikoululaisten kanssa toteutin pienimuotoisen ympäristötaideprojektin. Aluksi luin lapsille luonnossa metsän olentoihin liittyvää satua, johon liitin toiminnallisia osioita. Sadun muokkasin kirjasta Metsän pieni kansa – Puunhaltijoiden opintoretki (Levanto & Vuori, 2016). Muokattu lyhennelmä löytyy raportin liitteistä (Liite 11). Heleniuksen ja Lummelahden (2018, s. 127) mukaan sadut kuuluvatkin varhaiskasvatusikäisten jokaiseen päivään. Lasten on helppoa samaistua sadun hamoihin ja tapahtumiin, sillä satujen maailma on samalla tasolla lasten psykologisen ja emotionaalisen kehityksen kanssa. Lapsen on helppo käsitellä omia kokemuksiaan satujen kautta ja kokea monia tunteita. (Helenius & Lummelahti, 2018, s. 127)

Satuhetken jälkeen jokainen lapsi sai valita päiväkodin viereisestä metsästä itselleen mieluisan puun ja keksiä tämän jälkeen kertomuksen kyseisessä puussa asuvasta hahmostaan. Käytin apuna sadutusta kirjaten tarinat ylös suoraan siten, kuin lapsi ne itse kertoi. Helenius ja Lummelahti (2018, s. 128) muistuttavatkin, että lapset haluavat yleensä kertoa omia satuja. Heidän mukaansa on aikuisen vastuulla, että näille lapsen saduille on aikaa, ja ne tulee kirjata ylös tai nauhoittaa. Parikka-Nihdin (2011, s. 25) mukaan tarinoita voidaan elävöittää liittämällä niihin erilaisia askarteluja, kädentaitoja ja kuvataidetta. Sadutuksen jälkeen lapset saivatkin suunnitella ja valmistaa itse keksimälleen metsän hahmolle oven ja ikkunan kierrätysmateriaalista. Tarvittavia materiaaleja ovat jäätelötikut, liima, maali ja pensselit. Jäätelötikkujen sijasta voidaan käyttää myös luonnosta löytyviä oksia ovien ja ikkunoiden valmistukseen. Työn materiaalit eivät vie paljon tilaa repusta ja ovat kevyitä kantaa mukaan metsään. Mukaan kannattaa varata esimerkiksi kopiopaperilaatikon kansi, jonka päällä työt on helppo kuljettaa takaisin päiväkotiin. Liima ja maalit eivät luultavasti ehdi metsäretken aikana kuivua riittävästi, jotta työt voitaisiin pakata reppuun.

Lasten tuli laskea oikea määrä tikkuja, jotka leikattiin ja liimattiin aikuisen kertomien ohjeiden mukaisesti oveksi ja ikkunaksi. Lapsi sai maalata oven ja ikkunan haluamillaan

väreillä. Maalaaminen ei ole välttämätöntä, mutta me harjoittelimme samalla eri värejä ja värien sekoittamista. Liiman ja maalin kuivuttua ovi ja ikkuna kiinnitettiin rautalangalla tai ohuella narulla paikoilleen puun pintaan. Täten syntyi metsäolentojen satumetsä päiväkodin aidan taakse kaikkien päiväkodin lasten katseltavaksi.

Kuva 19. Esikoululaisen tekemä peikon ovi ja ikkuna.

Lasten kertomat tarinat kiinnitin päiväkodin aitaan kaikkien nähtäville. Päiväkodin muut ryhmät kiersivät katsomassa ne läpi. Lisäksi tämä satumetsä satuineen oli esillä päiväkodin 1-vuotissyntymäpäivillä, joita vietettiin avoimien ovien päivänä. Ympäristötaide sijoittuikin usein fyysiseen arkiympäristöön. Ihmiset kohtaavat siellä taiteen niin sanotusti vahingossa, ilman että täytyy mennä esimerkiksi taidemuseoon. (Cantell ym., 2020, s. 165)

Kuva 20. Lasten sadut päiväkodin aidassa muiden luettavana.

Ympäristökasvatuksen osalta projektia olisi mahdollista viedä pidemmälle siten, että pohdittaisiin satujen ja satuhahmojen kautta sitä, kuinka tärkeää on pitää luonnosta huolta,

jotta siellä voivat kaikki ihmiset, eläimet ja jopa metsän kuvitellut olennot elää hyvillä mielin. Kierrätys- ja luonnonmateriaalin kerääminen yhdessä lasten kanssa ovien ja ikkunoiden askarteluun tukee myös hyvin ympäristökasvatuksen periaatteita. Parikka-Nihti (2011, s. 25) kirjoittaa Lapsen saavan kokemuksen omista kulttuurisista juuristaan, kun tarinoihin lisätään tietoa vaikkapa jokamiehen oikeuksista. Kun lapsen juurtumisen tunne kasvaa, vahvistuu hänen minäkuvansa ja hän oppii arvostamaan sekä itseään että muita. Sadut antavat myös mahdollisuuksia elämänhallinnan ja päätöksenteon harjoitteluun. (Parikka-Nihti, 2011, s. 25) Tällä kertaa esillä olivat pelkät lasten kertomat tarinat. Tätä olisi mahdollista kuitenkin laajentaa siten, että esillä olisi esimerkiksi tietoisuuksia ympäristöasioista. Teemaan sopivat laulun sanat tai runot voisivat myös elävöittää teemaa. Ympäristötaidetta tehdessä tulee muistaa, että siihen tarvitaan maanomistajan lupa. Jos työt laitetaan päiväkodin tontille, tätä ei tarvitse huomioida.

Kuva 21. Metsän satuhahmojen asutuksia.

5.1.6 Munankuorimosaiikki

Munankuorimosaiikki sopii tekniikkana erityisesti projektiluontoiseen ympäristökasvatukseen, sillä sen voi aloittaa leipomisella tai ruoanlaitolla. Sen jälkeen lasten kanssa yhdessä kerätään kananmunankuoret talteen taiteessa käytettäväksi materiaaliksi. Munankuorimosaiikilla voi päällystää monia erilaisia materiaaleja, kuten pahvia, lasia, metallia ja puuta. Tässä onkin hyvä kohta käydä lasten kanssa läpi kierrätystä ja jätteiden lajittelua. Itse valitsin eri materiaaleista käytettäväksi kierrätyspahvin, josta lapset saivat metsään mukaan otettavat taulupohjat. Lisäksi tarvitaan munankuoria, liimaa, leivinpaperin palasia, vesivärit tai peitevärit, pensselit, vesipurkki ja hienoa hiomapaperia.

Munankuorista tulee irrottaa sisäpuolella oleva kalvo. Parhaiten sen saa irti, kun halkaistua munankuorta liottaa purkissa, jossa on kylmää vettä. Tämän jälkeen sisäpuolella oleva kalvo irtoaa vetämällä varovasti. Aikuinen voi irrottaa kalvot valmiiksi heti leipomisen jälkeen, jolloin kuoret voi laittaa valmiina odottamaan niiden käyttöä. Jos kuoria ei ole irrotettu heti pesun jälkeen, saa ne kylmässä vedessä liottamalla myöhemminkin irrotettua. Kuoria on hyvä säilyttää sekä kuljettaa mukaan metsään kananmunakennoissa.

Kuva 22. Munankuoret talteen päiväkodin leipomispäivänä.

Toteutimme tekniikan luonnossa kahdessa osassa. Ensimmäisellä kerralla kuoren palaset kiinnitettiin liimaamalla taulupohjan pintaan. Pohjan pintaan levitetään ohut kerros liimaa, jota kannattaa laittaa aina pieni ala kerrallaan. Liiman levittämiseen voi käyttää pientä puista tikkua, joita ei tarvitse sen jälkeen saada heti pesuun kuten liimapensselit. Liima kannattaa pakata mukaan pieniin, kannellisiin rasioihin. Tämän jälkeen painetaan leivinpaperin paloilla kuoren paloja liimapintaan kovera puoli alaspäin. Kuoren palaset painetaan rikki liiman päälle ja painellaan sormella joka kohdasta, jotta se jää kiinni liimaan. Jokaista kohtaa varten otetaan uusi palanen leivinpaperia, jotta palaset eivät irtoa taulupohjasta sormiin. Kun koko pinta on täytetty kuoren palasilla, annetaan liiman kuivua.

Seuraavalla kerralla työt maalattiin metsästä löytyvillä sävyillä, joita syksyllä on runsaasti. Lapset havaingoivat ruskan sävyjä ja maalasivat työn pinnan vesiväreillä metsästä löytyneiden sävyjen mukaisesti. Myös peitevärit soveltuvat hyvin mukaan metsään otettaviksi. Jokaiselle lapselle tulee pakata vesipurkki mukaan. Ohjaaja ottaa mukaan ison

vesipullon, josta jokaiselle lapselle kaadetaan omaan purkkiin vettä. Tarvittaessa likainen vesi vaihdetaan.

Kuva 23. Munankuorimosaiikkia metsäretkellä.

Kuva 24. Jokainen sai valita itselleen parhaan työskentelyasennon.

Kun vesiväri oli kuivunut eväiden syönnin aikana, hiottiin hienolla hiomapaperilla työn pintaa. Tällöin korkeimmista kohdista irtoaa maali, jolloin syntyy munankuorimosaiikille ominaisen näköinen pinta. Mukaan kannattaa ottaa roskapussi, johon voi laittaa liimatikut sekä käytetyt leivinpaperin palaset.

Tässä tekniikassa voi harjoitella osana ympäristökasvatusta kierrätystä sekä ympäristön havainnointia. Lapset saivat harjoitella värejä, kun luonnosta etsittiin ruskan sävyjä. Samalla voi käydä läpi Suomen luonnon monimuotoisuutta sekä vaihtuvia vuodenaikojamme ominaispiirteineen. Myös sommittelun harjoittelu on mahdollista tekemällä työn,

jossa koko pohjaa ei täytetä kuoren paloilla. Pahvisen taulupohjan sijaan voi tekniikalla päällystää myös esimerkiksi erilaisia lasi- ja metallipurkkeja tai puuta.

Kuva 25. Valmiit työt ruskan sävyissä.

5.1.7 Luonnon omat siveltimet

Ryhmässä, jossa aloitin työt, oli käytetty metsästä mukaan kerättyä materiaalia siveltiminä. Päätin ottaa tämän tekniikan mukaan näyttelyyn ja osaksi opinnäytetyötäni, vaikka se ei alkuperäisessä suunnitelmassani mukana ollutkaan. Lähdin jatkojalostamaan ideaa tämän raportin tekniikkaohjeisiin. Metsässä voi valmistaa luonnon materiaaleista erilaisia siveltimiä. Jokamiehenoiseudet tulee huomioida. On hyvä muistaa, ettei esimerkiksi sammalta saa kerätä, koska se on rauhoitettua. Tässä kohtaa on hyvä käydä lasten kanssa läpi, mitä kaikkea jokamiehenoiseuden tarkoittavat.

Kuva 26. Luonnon omat siveltimet.

Maasta lapset saivat valita oksia, joihin sidottiin narulla kiinni esimerkiksi heinää, havuja, lehtiä tai muuta materiaalia mitä lapset löysivät. Näillä luonnon siveltimillä lapset olivat saaneet maalata vapaasti paperille maalilla. Maalata voi myös esimerkiksi marja- ja hedelmäsoseilla. Itse ajattelin, että esimerkiksi vedellä ohennetulla mudalla tai mullalla maalaaminen olisi ollut hauska kokeilu myöskin.

Maali kannattaa pakata mukaan pieniin, kannellisiin muovirasioihin. Jokaisen sävyn voi pakata erilliseen purkkiin, joista lapset sitten ottavat siveltimellä haluamiaan värejä. Jos haluaa käyttää mutaa tai multaa, on hyvä ottaa mukaan vesipullo, jolla voidaan ohentaa niitä maalaukseen soveltuviksi. Töiden voi antaa kuivua eväiden syönnin aikana, jotta ne on helpompi kuljettaa takaisin päiväkotiin. Jos jossain kohtaa on maalia kovin paksultti, voi aikuinen painella varovasti suurimmat värit pois käsipaperilla, jota kannattaa varata mukaan. Maalata voi paperin sijaan myös kierrätyspahville. Silloin ei tarvita erillistä alustaa mukaan.

Kuva 27. Vapaata maalausta luonnon siveltimillä.

Lasten kanssa voi tässä tekniikassa harjoitella tunnistamaan erilaisia puita ja kasveja. Harjoitella voi myös värejä, suuntia ja maalaamista eri tavoin, kuten nopeasti ja hitaasti tai vaikkapa musiikin tahtiin. Myös luonnon ääniä voi rauhoittua kuuntelemaan ja maalata niiden luoman tunnelman mukaisesti. Rusanen ja Torkki (2000, s. 45) ovatkin havainneet, että tuoreus, intensiivisyys ja hetkellisyys ovat ominaisia piirteitä pienen lapsen kuvallisille tuotoksille. Pienen lapsen kuvallinen työskentely on kokeilevaa ja tutkivaa sekä aistimuksia tuottavaa. Tyypillistä on koko kehon käyttäminen ja toiminnallisuus. Lapsi voi tutkia materiaaleja sekä välineitä mielenkiinnolla, ja tätä tutkimisen prosessia voi aikuinen ohjata

hieno- ja karkeamotoriikan harjoitteluun. Samalla voi harjoitella tuottamaan jälkeä erilaisella voimalla: kevyesti ja voimakkaasti. Samalla voi harjoitella suuntia sekä aikaa tuottamalla kuvaa eri suuntiin sekä nopeasti ja hitaasti. (Rusanen & Torkki, 2000, s. 45)

Lapset olivat luvatta roiskineet kuraa varaston valkoiseen seinään. Tästä sain tähän tekniikkaan uuden idean, jossa oikein isoon paperiin tai pahviin, joka olisi maassa tai kiinni seinässä, voisi luvalla roiskia mutaa. Tätä luvallista mutataidetta voisi tehdä luonnonsiveltimiä käyttäen. Tällöin lasten kielletty toiminta muuttuisikin heidän ideoimukseen taidemuodoksi, ja lasten osallisuus toteutuisi. Ympäristökasvatuksen osana voisi maalaaminen tapahtua myös pelkällä vedellä päiväkodin pihalla, esimerkiksi vaneriselle alustalle. Nämä vain pienen hetken aikaa säilyvät teokset voisi valokuvata. Tällöin tekniikka ei vaadi mitään materiaalia, ja mukaan pystyy sisällyttämään myös mediakasvatusta.

5.1.8 Makramee eli solmeilu

Harjoitteluni aikana esiopetuksen opettaja näytti minulle listan, mitkä asiat heidän tuli esikouluvuoden aikana lasten kanssa käydä läpi. Halusin poimia sieltä jonkin asian, jota voisi lähteä toteuttamaan osana opinnäytetyötäni. Poimin listasta esikoululaisten opeteltaviin asioihin kuuluvan solmun teon. Pohdin miten sen saisi yhdistettyä luonnossa tehtävään toimintaan. Päädyin valitsemaan perinteisen, mutta tällä hetkellä taas kovasti pinnalla olevan, makramee- eli solmeilutekniikan. Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018) mukaan kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Halusinkin valita toimintakokeiluun mukaan yhden perinteisen tekniikan, sillä makrameella on pitkät perinteet niin Suomessa kuin muualla maailmassa.

Jokainen lapsi sai valita itse metsästä katkenneen oksan, johon tämä solmeilutyö tehtiin. Oksan lisäksi työhön tarvittiin vain lahjoituksena saatua matonkudetta tai muuta narua. Toki pätkiä voi leikata myös esimerkiksi vanhasta lakanasta tai t-paidasta. Tästä syystä kyseinen tekniikka on helppo toteuttaa luonnossa, sillä mukaan tarvitsee ottaa ainoastaan lankaa ja sakset.

Lasten tuli leikata kuusi narua, joiden mittaamiseen käytettiin apuna omien käsivarsien välistä pituutta. Narun pätkät solmittiin oksaan vierekkäin helpoilla makrameen leivonpääsolmuilla. Niissä kaksin kerroin olevan narun ”umpinainen” pää laitetaan oksan yli, ja roikkuvat langanpäät pujotetaan tämän lenkin läpi. Tämän jälkeen alettiin tehdä solmuilla pientä seinävaatetta tai koristetta, vierekkäin roikkuvia naruja yhdistelemällä. Varsinaisia makrameetekniikan solmuja ei käytetty, vaan lapset harjoittelivat tavallisen solmun tekoa.

Tässä tekniikassa pystyy hyvin harjoittelemaan matematiikkaa laskemalla narujen määrän. Tekniikka sopii muutenkin matemaattisen hahmotuskyvyn harjoitteluun, sillä naruja yhdistellään toisiinsa aina ”paria vaihtamalla”. Työssä voi käyttää myös erivärisiä lankoja, jolloin voidaan harjoitella esimerkiksi sitä, missä järjestyksessä oksaan asetetaan mikäkin väri, aikuisen ohjeiden mukaisesti. Se on myös hyvä keino harjoitella ohjeiden kuuntelua sekä järjestyksen hahmottamista. Samalla tavoin voi harjoitella sarjoittamista. Makrameetyöhön voi myös luovasti kiinnittää luonnosta löytyvää materiaalia, kuten esimerkiksi oksia, käpyjä ja heinää. Jokainen lapsi voi valita ja kiinnittää työhönsä kauniiksi kokemiaan asioita luonnosta.

Kuva 28. Solmujen harjoittelua makrameetyön avulla.

Makrameetyöt eivät ehtineet valmistua mukaan näyttelyyn. Valitsin ne kuitenkin mukaan opinnäytetyöraporttiini, sillä se oli yksi testaamiseen valituista tekniikoista, jolla voi olla jatkossa käyttöä päiväkodin toiminnassa.

5.2 Aineistonkeruumenetelmät ja aineiston analysointi

Varhaiskasvatuksessa tiedonhankinta perustuu useimmiten sekä vapaamuotoiseen havainnointiin, että erilaisia arviointivälineitä käyttäen. Havainnointi sisältää myös suoraa kommunikointia lasten kanssa, jotta heidän käsityksensä, ideansa ja pyrkimyksensä tulisivat ilmi. Lapsen oma tulkinta jostain asiasta eroaa hyvin usein aikuisen näkemyksestä. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén, 2016, s. 55) Tekniikoiden toimivuuden arviointi jäi omalle vastuulleni. Aineistonkeruumenetelmänä käytin osallistuvaa havainnointia toimintatuokioiden aikana. Ohjatessani lapsille taidetekniikoita havainnoin samalla, miten kyseiset tekniikat soveltuivat ympäristökasvatuksen osana käytettäväksi. Osallistuvan havainnoinnin haasteena on Vasenkarin (1996, 8) mukaan se, että käsitteinä osallistuminen ja havainnointi ovat ristiriitaisia käsitteitä keskenään. Osallistumisen edellytys on aktiivinen läsnäolo fyysisesti ja psyykkisesti lähellä tutkittavien ihmisten yhteisöä. Havainnointi puolestaan edellyttää tiettyä etäisyyttä havainnoitavasta kohteesta. Samaan aikaan tulisi siis olla lähellä ja kaukana, sekä läsnä ja etäällä. (Vasenari, 1996, s. 8) Tämän koin itsekin haasteelliseksi, sillä havainnoidessani olin samaan aikaan vastuussa lasten ohjaamisesta.

Pienryhmille toteutetuissa ohjauksissa onnistuin mielestäni samalla havainnoimaan tilannetta sekä arvioimaan sitä kriittisesti. Havaintojani en kuitenkaan pystynyt kirjaamaan samanaikaisesti, vaan se tuli tehdä jälkikäteen. Kirjasin erilliseen vihkoon aina ohjauksen jälkeen omia huomioitani ja havaintojani kyseiseen taidetekniikkaan sekä lasten ja ryhmän toimintaan liittyen. Ohjausten aikana havainnoimiani asioita olivat: ryhmän toiminta, taidetekniikoiden sopivuus osallistujien ikäryhmälle, taidetekniikoiden käytettävyys luontoympäristössä ja lasten osallistumisinnostus.

Ryhmän toiminnassa havainnoin muun muassa sitä, kuinka ryhmä maltoi keskittyä tekemiseen verrattuna sisätiloissa järjestettyyn toimintaan. Valittujen taidetekniikoiden soveltuvuutta kullekin ikäryhmälle arvioin sen perusteella, kuinka hyvin lapset suoriutuivat ilman suurta aikuisen apua. Taidetekniikoiden käytettävyyttä luontoympäristössä arvioin sen pohjalta, kuinka helppoa tai haastavaa kyseisen tekniikan tekeminen luonnossa oli. Lasten mielipidettä eri taidetekniikoista arvioin havainnoimalla sitä, kuinka innokkaasti ja keskittyen he osallistuivat tekemiseen. Nämä eri teemat olivat muistiinpanovihossani erillisinä sarakkeina, ja niihin kirjasin omia huomioitani.

Kirjoitettujen muistiinpanojen lisäksi valokuvasin jonkin verran toimintatuokioiden aikana. Valokuvasin joko itse, tai pyysin toista aikuista kuvaamaan. Usein olin tilanteessa ainut aikuinen, jolloin kuvaamiseen ei jäänyt ohjaamisen ohessa riittävästi aikaa. Rusanen ym. (2014, s.21) kirjoittavat kuvallisen dokumentoinnin keinojen olevan hyvä apuväline aikuisten ja lasten yhdessä tuottamassa kulttuurissa. Heidän mukaansa lasten näkemysten kuunteleminen ja kunnioittaminen tarkoittaa kuvataiteellisessa toiminnassa vuorovaikutusta tukevia toimintatapoja sekä menetelmiä, joilla lasten näkemyksiä saadaan tallennettua. Jälkikäteen ajateltuna olisi voinut olla hyvä, jos ohjaustilanteet olisi videoitu. Tällöin tekniikoiden toimivuuden arviointi olisi ollut helpompaa ja myös tutkimuksellisesti luotettavampaa. Videoiden läpikäyminen ja analysointi olisi kuitenkin lisännyt työmäärää liian suureksi opinnäytetyön laajuuteen nähden.

Keskustelin myös päiväkodin henkilökunnan kanssa, joka oli osallisena ohjauksissa. Lisäksi kuuntelin lasten mielipiteitä työskentelyn aikana ja sen jälkeen. Isompien lasten ryhmässä tein myös pienimuotoisen äänestyksen eri tekniikoista. Jokainen lapsi sai valita laittaako punaisen vai vihreän palikan laatikkoon kyseisen tekniikan kohdalla. Punainen tarkoitti, ettei lapsi oikein pitänyt tekniikasta ja vihreä puolestaan, että hän piti siitä. Tämä antoi minulle jonkin verran lisää tietoa siitä, kuinka lapset kokivat valitut tekniikat. Nämä lasten vastaukset tukivat omien havaintojeni pohjalta tehtyä päätelmiä. Lisäksi ulkopuolisten antamat kommentit näyttelystä vieraskirjan muodossa toimivat palautteena, vaikka eivät varsinaisena tutkimusmateriaalina tässä opinnäytetyössä toimikaan. Varsinaista kyselyä tekniikoiden toimivuudesta en lähtenyt toteuttamaan, sillä opinnäytetyö olisi kasvanut liian laajaksi.

Kuva 29. 5–6-vuotiaiden ryhmä antoi palautetta eri tekniikoista.

5.3 Taidenäyttely

Taidenäyttely koottiin lasten töistä Ruskon kirjaston tiloihin eikä päiväkotiin, kuten aluksi oli tarkoitus. Tämä muutos oli todella hyvä ratkaisu, sillä tällä tavoin sekä lasten töille että päiväkodille saatiin lisänäkyvyyttä sekä laajemmalta joukolta palautetta. Toki lasten työt olivat näkyvillä myös päiväkodin seinillä syksyn ja talven aikana. Taidenäyttely oli esillä kirjaston tiloissa kuukauden ajan, eli se ehti saada ihan hyvin näkyvyyttä. Kirjaston aulassa, jossa näyttely sijaitti, oli esillä näyttelystä kertova esite. Esite löytyy raportin liiteluettelosta (Liite 1). Kaikille päiväkodin lasten vanhemmille tiedotin näyttelystä, ja kannustin heitä menemään yhdessä lapsen kanssa katsomaan näyttelyä. Lisäksi näyttelystä ilmoitettiin kirjaston omilla Facebook-sivuilla. Myös itse jaoin näyttelystä tietoa Facebookissa ruskolaisille tuttavilleni, jotta tieto siitä saavuttaisi mahdollisimman monia lapsiperheitä. Niiden lasten kanssa, joiden taideteoksia oli näyttelyssä esillä, käytiin päiväkotipäivän aikana retkellä katsomassa näyttelyä.

Kuva 30. Retkellä taidenäyttelyssä.

Taidenäyttely töineen toimi hyvänä markkinointina päiväkodille, sillä sen avulla päiväkodin toimintaa tehtiin näkyväksi kuntalaisille. Päiväkoti oli toiminut vasta reilun vuoden, ja se oli laajenemassa elokuussa 2019, joten sen tunnetuksi tekeminen kuntalaisille lapsiperheille oli tärkeää.

Palaute näyttelystä oli todella positiivista. Jätettyjä kommentteja oli 27 kappaletta. Kommentit löytyvät liitteenä raportin lopusta (Liite 9). Palautteista selvisi, että osa vanhemmista oli käynyt lasten kanssa katsomassa näyttelyä. Vieraskirjan lisäksi palautetta

tuli vanhemmilta Foilchat-sovelluksen kautta sekä suullisesti. Näitä vanhempien palautteita en valitettavasti muistanut kirjata talteen myöhempää käyttöä varten. Palaute oli kuitenkin positiivista. Näyttelykävijöiden positiivisten kommenttien kertominen lapsille vahvisti heidän tunnettaan omien töidensä merkityksellisyydestä. Taideteosten ollessa esillä kaikille avoimessa julkisessa tilassa päiväkodin tilojen sijaan toivon lapsille välittyneen ajatuksen siitä, että heidän töitään arvostettiin hyvin paljon.

Myös muista päiväkodeista oli käynyt ryhmiä katsomassa näyttelyä. Lisäksi muutama alakoululuokka oli vierailut näyttelyssä. Kommenteista selvisi, että he olivat aikeissa ottaa näyttelyn tekniikoista ideoita omiin taidetuokioihinsa. Lisäksi sain suullista palautetta paikalla ollessani kirjaston asiakkailta. Esimerkiksi eräs Ruskon kunnassa vanhustyötä tekevä henkilö kertoi vievänsä ideat palvelutaloon. Ikäihmisten hienomotoriset taidot eivät ole enää parhaimmillaan, jolloin nämä pienille lapsille suunnitellut tekniikat toimivat hyvin myös heille. Tämä kertoo siitä, että valitut tekniikat ovat soveltuvia kaiken ikäisille eritasoisesti toteutettuna, kuten oli tarkoituskin.

Kuva 31. Vieraskirja näyttelykävijöiden palautteita varten.

Taidenäyttelyyn otettiin mukaan kaikki lasten tekemät työt. En halunnut tehdä valintoja sen suhteen, mitkä työt pääsevät mukaan, vaan osoittaa jokaisen tehdyn työn olevan arvokas sellaisenaan. Rusanen ym. (2014, s. 53) tähdentävätkin sitä, kuinka kasvattaja pystyy

tukemaan kuvataiteellisessa toiminnassa lasten myönteistä minäkäsitystä välttämällä kilpailua ja lasten töiden asettamista paremmuusjärjestykseen.

Itse työskentelyprosessi oli tärkein asia lapsille tässä toimintakokeilussa. Silti näyttelyä voidaan pitää tärkeänä myös siitä syystä, että näyttelyn myötä myös muilla kuin töiden tekemiseen osallistuneilla lapsilla oli mahdollisuus päästä katsomaan taidetta. Harva lapsiperhe käy taidenäyttelyissä. Kirjastossa olleen näyttelyn katsominen antaa kokemuksen siitä, millaista taiteen katseleminen on. Kosonen (2015, s. 25) kirjoittaa pysähtymisen taideteoksien äärelle olevan jo itsessään mieleen painuva kokemus. Tutkiessa taideteoksia voi etsiä ja löytää värejä, muotoja, viivoja, makuja, hajuja tai liikettä. Taideteos saattaa herättää tunteita, joita ei välttämättä sanoin pysty kuvailemaan. (Kosonen, 2015, s. 25) Tässä asiassa ei mielestäni ole eroa sillä, onko taide niin sanottua ”oikeaa”, aikuisten tekemää taidetta, vai lasten tekemiä teoksia. Kosonen (2015, s. 26) muistuttaa jokaisella lapsella olevan oikeus taiteesta ja kulttuurista nauttimiseen. Taide ja kulttuuri vaikuttavat myönteisesti ja laaja-alaisesti mielen hyvinvointiin. Tästä syystä jokaisen lapsen tulisi saada mahdollisuus taiteen tarjoaman hyvinvoinnin ja voimavaran kokemiseen. (Kosonen, 2015, s. 26)

Kuva 32. Taidenäyttely kirjaston aulassa.

Kuva 33. Lasten töitä ja prosessin kuvausta taidenäyttelyssä.

Kuva 34. Lasten töitä kirjaston ikkunalla.

6 Työn tulokset

Työn tuloksia arvioin sen pohjalta, kuinka hyvin itse arvioin tekniikoiden toimineen käytännössä. Nämä arviot pohjautuvat luonnossa toteutettuihin tekniikoihin, jossa havainnoiden arvioin tekniikoiden soveltuvuutta. Kaikkia tekniikoita ei lopulta ehditty tai pystytty testaamaan luonnossa aikataulullisten syitten takia. Näitä haasteita avaan tarkemmin haasteet luvussa. Näiden luonnossa testaamatta jääneiden tekniikoiden osalta arvioni pohjautuu aiempiin kokemuksiini tekniikoiden ohjaamisesta sekä ammattitaitooni.

Taidenäyttelyn onnistumisesta voidaan tehdä päätelmiä päiväkodin henkilökunnan ja lasten vanhempien antaman suullisen palautteen avulla. Myös näyttelykävijöiden jättämien palautteiden kautta voidaan arvioida näyttelyn onnistumista, vaikka niitä ei varsinaisena tutkimusmateriaalina käytetäkään.

6.1 Työn yhteenveto ja tulosten arviointi

Toimintakokeilu osoittautui mielestäni onnistuneeksi. Kokeilu osoitti sen, että taidemenetelmät toimivat hienosti osana ympäristökasvatusta. Jokaiseen valittuun tekniikkaan saatiin sisällytettyä ympäristökasvatuksen teemoja. Niitä olen avannut jo aiemmin luvussa, jossa esittelen valitut tekniikat. Valitsemani taidetekniikat soveltuivat suunnitelmani mukaisesti jokainen, joko kokonaan tai osittain, luonnossa tehtäviksi. Valitettavasti jokaista tekniikkaa ei ehditty testata luontoympäristössä, mutta ympäristökasvatuksen teemoja niihin saatiin sisällytettyä, joten tutkimuskysymykseen tuli vastattua. Jokaisessa tekniikassa on lisäksi käytetty luonnon- ja kierrätysmateriaalia. Pitkä kokemukseni taideaineiden ohjaamisessa antoi minulle hyvät valmiudet valita taidetekniikat, jotka soveltuivat toimintakokeiluun. Jokainen suunnittelemani tekniikka valikoitui mukaan, ja osaa jatkojalostin tässä raportissa oleviin ohjeisiin toimintakokeilun aikana syntyneiden havaintojen pohjalta.

Taidekasvatusta pystyy hyvin toteuttamaan luonnossa, mutta toki se vaatii henkilökunnalta viitseliäisyyttä ja innostusta asiaan. Ryhmän kanssa pois päiväkodin tiloista lähteminen taidetekniikoiden toteuttamiseksi luontoympäristössä vaatii henkilökunnalta hieman enemmän panostusta. Tulee huolehtia tarvittavien materiaalien pakkaamisesta mukaan ja huomioida muun muassa Suomen vuodenaikojan asettamat rajoitukset. Esimerkiksi tekniikat, joita ei voi toteuttaa hanskat kädessä, sulkeutuvat pois talvikuukausilta. Myös tiettyjä luonnonmateriaaleja pystyy käyttämään vain tiettyihin aikoihin vuodesta. Toki hyviksi havaitut tekniikat on helppo sisällyttää osaksi päiväkodin ”vuosikelloa”. Tällöin niitä on helppo toteuttaa säännöllisesti.

Työn tilaajan toiveeseen tuli vastattua hyvin. Norlandia-päiväkotien vuoden teema Norlandia Goes Green tuli näkyväksi sekä lasten vanhemmille että kunnan muille asukkaille. Julkisessa tilassa oleva näyttely toimi samalla markkinointina laajenemassa olleelle Luontopäiväkoti

Apilalle. Tämä ei ollut erikseen ollut tilaajan tavoite, mutta antoi mielestäni lisäarvoa sille, että taidenäyttely toteutettiin kunnan kirjaston tiloissa eikä päiväkodissa. Vanhemmat, jotka eivät taidenäyttelyä käyneet katsomassa, saivat toimintatuokioista sekä taidenäyttelystä tietoa tekstin ja valokuvien muodossa Foilchat-sovelluksen kautta. Täten tieto tavoitti kaikki toimintaan osallistuneiden lasten vanhemmat.

Luonnon rauhoittavan vaikutuksen huomasin ryhmän ohjaustilanteissa. Vaikka taidetekniikoiden vieminen luontoon lisää jonkin verran työtä suunnittelu- ja pakkaamisvaiheessa, saa sen mielestäni moninkertaisena takaisin toteutusvaiheessa. Ryhmä on luonnossa rauhallisempi ja keskittyminen on parempaa. Tilaa on enemmän, jolloin lapsia on helpompi tarvittaessa jakaa hieman kauemmas toisistaan. Myös ryhmän lapset, joilla oli haasteita keskittymisessä, saivat hienosti omat työnsä tehtyä. Metsässä voi omaa työskentelyasentoa vaihdella oman mielen mukaan. Tällöin itse tekemiseen on helpompi keskittyä kuin perinteisesti pöydän ääressä työskennellessä. Luontoympäristössä on myös rauhallisempi äänimaailma eikä synny ääniä esimerkiksi tuolien siirtelystä. Osalle lapsista tämä rauhoittava äänimaailma mahdollistaa paremman keskittymisen. Metsä on täynnä kauniita ja mielenkiintoisia kohtia, joista ryhmä voi valita mieluisan paikan myös koko ryhmän yhteiseen tekemiseen. Luonnon estetiikka sekä siellä avautuvat aistit mahdollistavat mielestäni päiväkodin sisätiloja paremmin nimenomaan luovan työskentelyn. Kevät 2020 näytti koronan muodossa, kuinka maailman muuttuvat tilanteet vaikuttavat myös varhaiskasvatukseen. Toiminnan säännöllinen ulosvieminen on siitäkin syystä perusteltua. Pienryhmätoimintaa on myös helpompi järjestää, kun ulkotiloja voi käyttää rajallisten sisätilojen lisäksi.

Lapset osallistuivat pääsääntöisesti innolla taiteen tekemiseen. Jokainen lapsi suoriutui valituista taidetekniikoista, joten vaatimustaso oli lasten ikään nähden sopiva. Muutamissa taidetekniikoissa osa lapsista tarvitsi hieman avustamista, josta päätin, etteivät valitut taidetekniikat olleet kuitenkaan liian helppoja. Suurin osa lapsista jaksoi keskittyä tekemiseen hienosti. Tekniikat on suunniteltu siten, että niitä voi tehdä vaiheittain. Tällöin työskentelyä pystyy muokkaamaan sen mukaan, mikä ryhmän sen hetkinen tilanne on. Jos osa lapsista ei saa töitä tehtyä yhtä pitkälle kuin muut, on seuraavia vaiheita mahdollista jatkaa esimerkiksi vapaavalintaisten pöytätehtävien aikana. Osa tekniikoista soveltui sellaisenaan minkikäikäisille lapsille tahansa, mikä oli ollut tavoitteeni suunnitteluvaiheessa.

En pystynyt ottamaan lasten osallisuutta niin hyvin huomioon suunnitteluvaiheessa, kuin olisin toivonut. Koen silti lasten osallisuuden toteutuneen jossain määrin heidän ollessaan osa projektiin osallistunutta ryhmää. Vaikka suunnittelu oli käytännön syistä melko aikuisjohtoista, saivat lapset yksilöinä kokemuksia taitojensa riittävydestä sekä itsensä merkityksellisyydestä. Parikka-Nihti ja Suomela (2014, s. 47) toteavatkin osallisuuden kokemuksen syntyvän aina ryhmässä, kun ollaan muiden kanssa vuorovaikutuksessa. Parikka-Nihti (2011, s. 35) kirjoittaa osallisuuden tarkoittavan oikeutta olla läsnä ja osallistua. Lapselle muodostuu tunne osallisuudesta, kun hän saa erilaisia kokemuksia, joihin hän on osallistunut. Nyt lapset otettiin osaksi opinnäytetyöni taideprojektia, ja tämän toiminnan myötä lasten osallisuus toteutui monessa kohdassa.

Näyttelystä annetut palautteet (Liite 9) eivät toimi varsinaisena tutkimustuloksena tässä opinnäytetyössä. Niistä kuitenkin ilmenee, että useat lasten vanhemmat olivat käyneet yhdessä lasten kanssa katsomassa näyttelyn. Vieraskirjaan oli jätetty yhteensä 27 kommenttia. Kirjaston henkilökunta kuitenkin kertoi minulle, että todella paljon ihmisiä oli käynyt katsomassa näyttelyn kirjastossa asioidessaan, vaikka kommenttia eivät olleet kirjanneetkaan. Lasten töiden näkyvyys on siis ollut selvästi suurempi, kuin palautteiden määrä antaa ymmärtää. Vanhempien lisäksi myös muut päiväkotij- ja kouluryhmät, olivat ottaneet ideoita omaan toimintaansa. Tämä selvisi palautevihon kommentteista sekä käymistäni keskusteluista näyttelykävijöiden kanssa. Myös paikallisen palvelutalon työntekijä kertoi toteuttavansa näyttelyssä olleita tekniikoita vanhustyössä, kuten jo edellä mainitsin. Vilka ja Airaksinen (2003, s. 69) toteavat ihmisten usein ajattelevan uutta tietoa olevan vain sen, jota maailmassa ei vielä ole. Uutena tietona pidetään kuitenkin myös sitä, mihin muotoon opinnäytetyö saatetaan persoonallisella tavalla. Se voi tarjota toiselle ammattilaiselle näkemyksiä erilaisista mahdollisuuksista kyseisten asioiden toteuttamiseen sekä avartaa hänen ajatusmaailmaansa. (Vilka & Airaksinen, 2003, s. 69) Tässä tapauksessa lisäarvoa työlle tuo se, että siitä ovat hyötäneet muutkin ammattilaiset kuin pelkkä Apilan henkilökunta. Jatkon kannalta ohjeista voisivat hyötyä myös Norlandia-päiväkotiketjun lukuisat muut toimipisteet sekä muut Ruskon kunnan päiväkodit ja koulut. Erään Ruskon kunnallisen päiväkodin johtaja jo tiedustelikin, onko ohjeita mahdollista saada heidän käyttöönsä. Ohjeet on helppo lähettää sähköisesti eri toimijoille, jolloin niistä hyötyisivät useammat tahot.

Hyvä ajatus olisi mukaan otettava osittain valmiiksi pakattu reppu, josta löytyisi aina perustarvikkeet ilman erillistä pakkaamista. Reppu voisi toimia myös lapsille merkinä, että vuorossa on taideaineita kyseisen repun lähtiessä mukaan luontoon. Repussa voisi myös olla kyydissä joku ryhmän oma kuvataidemaskotti. Repusta tulisi löytyä työskentelyalustat (esimerkiksi puinen ohut levy, jossa mukana pyykkipoika, millä paperin saa kiinni), pensselit, vesivärit, vesipullo, vesi- ja maalipurkit, sakset, liima ja kynät. Näiden tarvikkeiden lisäksi voi mukaan ottaa erikseen tarvittavia materiaaleja. Kun kyseessä on pienryhmä, jossa on lapsien iän mukaan neljästä kahdeksaan lasta, ei mukaan kannettava tarvikkeiden määrä ole suuri. Isommille lapsille voi myös antaa omiin reppuihin kannettavaksi omat työskentelyalustat ja muut perustarvikkeet.

6.2 Haasteet

Toimintakokeilun tekeminen tuntui itselle mielekkäältä. Haasteita kuitenkin aiheutti muun muassa ajankäyttö sekä aikatauluttaminen. Koska kyseessä oli harjoittelujakso, ei minua voitu virallisesti laskea yhdeksi ryhmän aikuiseksi. Tämä tarkoitti sitä, etten voinut lähteä ilman vakinaista työntekijää lasten kanssa toteuttamaan ohjauksia metsään. Sain hyvin vapaat kädet toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Omalla vastuullani oli se, että ehdin harjoitteluni aikana toteuttamaan kaikki suunnittelemani tekniikat. Tuntui haastavalta järjestää ohjaustuokiot oman suunnitelmani mukaisesti, sillä päivien sisältöön saattoi tulla muutoksia esimerkiksi henkilökunnan poissaolojen vuoksi. Tästä syystä useampi tekniikka toteutettiin ainakin osittain sisätiloissa. Kuitenkin oma pitkä kokemukseni taideaineiden osalta auttoi siinä, että pystyin huomioimaan sen, että nämäkin tekniikat toimivat myös toteutettavaksi ulkona.

Se, että päädyin aloittamaan työt harjoittelupaikassani joulukuussa 2018, auttoi ajankäytön haasteiden selättämisessä. Näin ehdin paremmin toteuttaa tekniikoita myös pienten lasten kanssa, omassa 1–3-vuotiaiden ryhmässäni. Myös taidenäyttely ajoittui harjoitteluajani ulkopuolelle, mutta nyt sain kasata ja purkaa näyttelyn työajalla. Lisäksi sain itse viedä lapsiryhmiä katsomaan näyttelyn sekä helposti kerrottua heille näyttelystä saatuja palautteita.

Vaikka valituissa töissä on käytetty kierrätysmateriaalia, en rajallisen ajan puitteissa ehtinyt keräämään kaikkea riittävästi. Jouduin osassa tekniikoista käyttämään valmiina hankittua materiaalia. Muun muassa satuolentojen ovissa käytettiin puutikkuja, joita päiväkodissa käytetään liima- ja askartelutikkuina. Kuitenkin tekniikoiden ollessa osana päiväkodin toimintakauden suunnitelmaa, on materiaalin keräämiseen enemmän aikaa. Myös lapsia vanhempineen pystyy silloin kutsumaan osallisuuteen kierrätyksen ja materiaalin hankinnan muodossa.

Varhaiskasvatuksessa on lasten osallisuus nykypäivänä tärkeä asia. Koin, etten pystynyt ottamaan lasten osallisuutta niin hyvin huomioon, kuin olisin toivonut. Harjoittelun alussa minulle oli kaikki uutta, niin varhaiskasvatuksen toimintaympäristö kuin päiväkodin lapsetkin. Silti opinnäytetyön toiminta piti saada nopeasti käyntiin, jotta ehdin sen harjoittelun aikana toteuttaa. Tästä syystä lasten ottaminen mukaan tekniikoiden suunnitteluun ja valintaan ei toteutunut kuten olin toivonut. Mielestäni pystyin kuitenkin ottamaan lasten osallisuuden paremmin huomioon projektin muissa vaiheissa. Turja (2016, s. 47) kirjoittaa, ettei osallisuudella tarkoiteta yksilöiden pääsyä osallisiksi erilaisiin tapahtumiin ja aktiviteetteihin, mutta osallistuminen voi silti olla syvemmän osallisuuden alku. Hänen mukaansa yksilö voi olla mukana osallistujana jossain valmiiksi suunnitellussa ja organisoidussa toiminnassa, vaikuttamatta sen sisältöön ja toteutukseen. Joillekin sosiaalista tukea tarvitseville lapsille ryhmän yhteiseen toimintaan mukaan tuleminen ja sen myönteiseksi kokeminen voi olla Turjan (2016, s. 47) mukaan tärkeä ensiaskel. Lasten tulisi kuitenkin päästä mukaan toimintaprosessin kaikkiin vaiheisiin esittämällä omia ideoita, olla mukana suunnittelemassa toimintaa, tehdä valintoja ja päätöksiä, olla mukana toiminnan toteutuksessa sekä arvioimassa toimintaa. Turja (2016, s. 50) toteaaakin aikuisille olevan usein helpompaa vastaanottaa lapsilta ideoita ryhmän toimintaan ja muokata ne itse toiminnaksi, kuin tarjota lapsille mahdollisuus osallistua koko prosessiin. Lasten ottaminen mukaan prosessin kaikkiin vaiheisiin oli aluksi oma toiveeni, josta jouduin lopulta tinkimään.

Toinen ajankäyttöön liittyvä haaste oli opinnäytetyöraportin loppuun kirjoittaminen. Kolmen pienen pojan äitinä on haastavaa löytää aikaa kirjoittamiselle. Aikataulu venyi lasten ollessa kotihoidossa. Raporttia on kirjoitettu pienissä pätkissä. Se on vaikuttanut siihen, että keskittyminen on tuntunut hankalalta, kun ajatustyö on pitänyt aloittaa joka kerta niin sanotusti alusta. Vilka ja Airaksinen (2003, s. 67) muistuttavat siitä, että laadukkaan

raportin saa aikaan vaiheittain eikä hosumalla. Heidän ohjeensa on, että raportin kirjoittamiseen kannattaa varata kunnolla aikaa. Työprosessin aikana kirjoittamisen määrä kasvaa. Tällöin tekstiä tulisi kirjoittaa yhtäjaksoisesti useamman tunnin ajan, eikä pitää kirjoittamisessa päivien tai viikkojen pituisia taukoja. Tällä tavalla välttyisi aina aloittamasta ikään kuin alusta tai uudelleen ja työn punainen lanka ei katoaisi. (Vilkkä & Airaksinen, 2003, s. 67) Nämä pitkät tauot raportin kirjoittamisessa aiheuttivat itselleni haasteita saada aina uudestaan ajatukset kasaan ja työn keskeinen ajatus mieleen.

Vilkan ja Airaksisen (2003, s. 65) mukaan raportista tulee käydä ilmi, kuinka tekijä arvioi omaa opinnäytetyöprosessiaan, tuotostaan ja oppimistaan. Lukijan tulee pystyä päättelemään raportin perusteella, kuinka opinnäytetyössä on onnistuttu. Opinnäytetyö toimii sekä ammatillisen että persoonallisen kasvun välineenä, josta käy ilmi ammatillinen osaaminen. (Vilkkä & Airaksinen, 2003, s. 65) Koen kuitenkin ajankäytön haasteista huolimatta kyenneeni välittämään lukijalle oman osaamiseni ja kuvaamaan prosessin riittävän hyvin. Toiminnallisiin opinnäytetöihin kuuluu kuitenkin raportin lisäksi usein kirjallinen tuotos, joka tässä tapauksessa oli näyttelyyn sisältyneet tekniikkaohjeet ja esite.

Haasteeksi alkoi muodostua myös opinnäytetyön laajeneminen liian suureksi kokonaisuudeksi. Itselläni on tapana innostua asioista, ja jouduinkin rajaamaan opinnäytetyötäni lopulta melko paljon. Kesken matkan työn pääpaino myös muuttui. Rajaamalla aihetta ja toteutusta vastasin lopulta jopa paremmin tilaajan toiveisiin. Välillä tuntui hankalalta saada kiinni aiheen ydinasioista, sillä mielessäni oli niin paljon ideoita. Vilkan ja Airaksisen (2003, s. 68) mukaan koko kirjoittamisprosessin ajan kannattaakin pitää mielessä työn tavoitteet ja tarkoitus, valittu viitekehys, tehdyt rajaukset ja valitut menetelmät.

Olin usein yksin ohjaamassa eri tekniikoita oman pienryhmäni kanssa. Tästä syystä joistakin tilanteista ei ole juurikaan kuvamateriaalia. Valokuvat olisi tullut ottaa päiväkodin kännykällä, jota minulla ei opiskelijana ollut tilanteissa mukana. Tämän takia osa raportin kuvista on päiväkodin ohjaustilanteista otettuja ja muutama kuva omien lasteni kanssa vastaavista tekniikoista myöhemmin kuvattuja. Päädyin ottamaan joitakin lisäkuvia jälkikäteen, jotta raportin lukijoille avautuu paremmin se, minkälaisista tekniikoista on kyse. Opinnäytetyön toteutuksen sisällön kannalta sillä ei ole mielestäni merkitystä, mutta haluan

tuoda asian esille. Vilkka ja Airaksinen (2003, s. 81) toteavatkin, että opinnäytetyön tekijän tulee olla totuudellinen eikä eettisesti tai moraalisesti arveluttava. Lukijalle on välityttävä myös, että kirjoittajan aikeet ovat vilpittömät ja hän on ottanut vastaan lukijan tarpeet ja kiinnostuksenkohteet vähintään yhtä hyvin omansa (Vilkka & Airaksinen, 2003, s. 81). Ajattelin näin vastaavani paremmin lukijan tarpeisiin, kun tekniikoista saa lisäkuvien avulla selkeämmän kuvan. Lisäksi samalla tuli testattua uudestaan muutama tekniikka 1-, 4- ja 6-vuotiaiden poikieni kanssa.

7 Pohdinta

Huomasin opinnäytetyötä tehdessäni, että verrattuna aiempaan kymmenen vuoden takaiseen opinnäytetyöhöni on ammattitaitoni kasvanut huomattavasti. Vaikka varhaiskasvatus olikin minulle entuudestaan vieras ympäristö, oli toiminnan suunnittelu melko vaivatonta. Minulla on takana pitkä kokemus lasten ja nuorten ohjaamisesta sekä erilaisista taide- ja kädentaitotekniikoista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018) eri oppimisen alueet oli luontevaa ottaa huomioon taidetekniikoita pohtiessa ja valitessa. Myös luonnossa liikkuminen sekä kestävä kehitys ovat itselleni tärkeitä asioita. Näiden edellä mainittujen asioiden yhdistäminen keskenään toiminnan suunnittelussa oli itselleni mieluista.

Työn tilaajan toimeksiantoon oli mukava suunnitella toteutusta, koska se oli niin lähellä myös omia mielenkiinnonkohteitani. Työn tilaaja asetti työlle tavoitteet, mutta toteutukseen minulle annettiin hyvin vapaat kädet. Tämän ajattelun olleen luottamuksen osoitus osaamistani ja kokemustani kohtaan. Toisaalta tämä aiheutti osittain sen, että itselläni oli haasteita rajata opinnäytetyöni toteutusta riittävästi. Matkan varrella pystyin lopulta rajaamaan työn sopivaksi kokonaisuudeksi. Tiukempi rajausta jo alkuun olisi ollut suotavaa ja helpottanut prosessia. Nyt kokonaisuus, sekä opinnäytetyöhön käytetyt työtunnit, kasvoivat melko suuriksi.

Kaiken kaikkiaan toimintakokeilu oli onnistunut. Työ vastasi tilaajan toiveisiin, sillä päiväkodin toimintaa tuotiin vanhemmille näkyväksi vuoden Norlandia Goes Green -teeman mukaisesti. Samalla toiminta tuli näkyväksi myös kirjaston muille kävijöille, joka toimi hyvänä markkinointina päiväkodin kannalta. Päiväkodin henkilökunta sai käytännössä testatut

tekniikat ohjeineen jatkokäyttöön. Itselleni tärkein asia oli nähdä, kuinka innoissaan lapset osallistuivat taidetuokioihin. Lisäksi oli hienoa todeta omin silmin, miten positiivisesti luontoympäristö vaikuttaa lapsiryhmiin ja kuinka hyvin sitä voi hyödyntää varhaiskasvatuksen taidekasvatuksessa.

Matkan varrella pohdin paljon sitä, että vaikka itselleni valitut tekniikat ovat helppoja tekniikoita ohjata niin ovatko ne sitä myös muille. Yritin kuitenkin suunnitella tekniikat, jotka jokainen aikuinen pystyy ohjaamaan, vaikkei olisi aiempaa kokemusta taideaineista. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalla pääsääntöisesti on kuvallisen ilmaisun perustaidot hallussa. Uskon siten onnistuneeni valitsemaan riittävän helpot tekniikat ja kuvailemaan ohjeet riittävän selkeästi. Lasten ikätasoiset taidot pystyin mielestäni huomioimaan tekniikoita valitessa hyvin. Tästä kertoo muun muassa se, että kaikki tekniikat toimivat käytännössä lasten kanssa eikä yhtään valitsemaani tekniikkaa tarvinnut rajata pois ohjeista tai taidenäyttelystä.

Tekniikat toimivat luonnossa hyvin. Osassa tekniikoista kannattaa tehdä yhdellä metsäretkellä vain osa työvaiheista ja jatkaa niitä seuraavalla kerralla. Valitsin sekä useamman työvaiheen vaativia tekniikoita, että nopeasti yhdellä kertaa valmistettavia töitä. Tekniikoiden vieminen sisätiloista luontoympäristöön vaatii kuitenkin henkilökunnalta jonkin verran innostusta ja motivaatiota. Toiminnan ollessa hyvin etukäteen suunniteltua, ei taidetekniikoiden tekeminen luontoympäristössä ole mielestäni enemmän työllistävää kuin sisätiloissa toimiminen.

Koska edellinen opinnäytetyöni vuonna 2008 oli teemaltaan samankaltainen, oli helppo verrata sitä, kuinka oma ammatillinen kehittyminen näkyy käytännössä. Osa tekniikoista valitsin, koska olin käyttänyt niitä aiemminkin lasten kanssa. Osa tekniikoista, kuten nokigrafiikka, tuli mukaan matkan varrella keksiessäni uusia toteutustapoja. Itse olisin toivonut voivani ottaa enemmän huomioon lasten osallisuutta jo suunnitteluvaiheessa. Tämä ei toteutunut alkuperäisen ajatukseni mukaisesti käytännön syitten takia. Tätä asiaa olen avannut tarkemmin jo haasteita kuvatessani. Vaikka suunnitteluvaihe olikin kovin aikuisjohteista, ajattelen onnistuneeni huomioimaan lasten osallisuuden paremmin projektin muissa vaiheissa. Olisin myös toivonut voivani testata jokaisen tekniikan kaikki työvaiheet

luonnossa, mutta tämä ei aikataulu- ja muiden resurssien takia onnistunut, kuten jo aiemmin kerroin.

Varhaiskasvatuksen arjessa tarkat suunnitelmat eivät aina toteudu. Mielestäni onnistuin suunnittelemaan tekniikat, joita voi tehdä projektinomaisesti työvaiheet osittaen. Koko työtä ei tarvitse tehdä kerralla valmiiksi, ja suunnitelmia voi muuttaa hetkessä. Kaikki tekniikat voi tehdä joko kokonaan sisällä tai ulkona, sekä tarvittaessa tehdä vain jonkun vaiheen ulkona. Tekniikoiden osalta pohdin sitä, olisiko suunnittelussa tullut ottaa huomioon vielä paremmin etenkin 3–4-vuotiaiden poikien vahva tarve liikkumiseen. Olisin voinut suunnitella jonkin tekniikan, jossa se olisi huomioitu erityisesti. Toki metsä ympäristönä tarjoaa luontevasti itselleen sopivimman työskentelyasennon valitsemisen verrattuna pöydän ääressä paikoillaan tehtäviin töihin. Vasta näyttelyn jälkeen keksin kuran roiskimisen luonnon siveltimillä, jossa olisi saanut käyttää suuria liikeratoja.

Koska taidenäyttely herätti kiinnostusta myös muissa kasvatusta- ja hoitoalan toimijoissa, voisi toimintakokeiluni myötä valittuja taidetekniikkaohjeita jakaa myös Ruskon kunnan muihin päiväkoteihin sekä erityisesti Norlandia-päiväkotien muihin toimipisteisiin ympäri Suomea. Tämä tarjoaisi mahdollisuuden myös jatkotutkimukseen, kun henkilökunta ottaisi valitut tekniikat käyttöön omissa ryhmissään. Sen jälkeen henkilökunnalle voitaisiin tehdä kysely, jossa selviäisi heidän näkemyksensä tekniikoiden toimivuudesta. Lisäksi olisi mielenkiintoista saada selville, onko metsään viedyn taidetoiminnan määrä lisääntynyt toimintakokeiluni jälkeen. Silloin saisin samalla tiedon siitä, onko tästä toimintakokeilusta ollut hyötyä Luontopäiväkotien Apilan sekä muiden yksiköiden ympäristö- ja taidekasvatuksen kehittämisessä.

Lähteet

- Cantell, H., Aarnio-Linnanvuori, E. & Tani, S. (2020). *Ympäristökasvatus: kestävän tulevaisuuden käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Cantell, H. & Koskinen, S. (2004). *Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä*. Teoksessa H., Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 60–79.
- Drougge, S. (2006). *Leikeistä ja seikkailuista luontosuhteeseen*. Hollola.
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. (2016). Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa: E., Hujala & L., Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: PS-kustannus, s. 55–67.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. *Varhaiskasvatus: perusteita*. Helsinki: BoD– Books on Demand.
- Hujala, E. & Turja, L. (2017). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: PS-kustannus.
- Jokela, T. (1997a). Teoksessa Käpylä, M. & Wahlström, R. (toim.) *Vihreä ihminen. Ympäristökasvatuksen menetelmäopas 2*. Jyväskylän yliopisto. Täydennyskoulutuksen oppimateriaaleja 25, 9–24.
- Jokela, T. (1997b). Teoksessa Käpylä, M. & Wahlström, R. (toim.) *Vihreä ihminen. Ympäristökasvatuksen menetelmäopas 2*. Jyväskylän yliopisto. Täydennyskoulutuksen oppimateriaaleja 25, 149–166.
- Jokela, T. (1995) Ympäristötäiteesta ympäristökasvatukseen. Teoksessa: M., Käpylä & R., Wahlström (toim.) *Vihreä ihminen. Ympäristökasvatuksen menetelmäopas 2*. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja 25. Jyväskylä. 25–37.
- Juusela, M. (2016). Nature smart- luonto lasten ja nuorten voimavarana. Teoksessa A., Suomi, M., Juusela & E., Anundi (toim.) *Vihreä hoiva ja voima*. Helsinki: Terapia- ja valmennuskeskus Helsingin Majakka, 72–83.

- Karppinen, S. & Salovalta, H. (2000). Käden taidot -taaperoiden tilkut, puupalikat, romut ja aarteet. Teoksessa S., Karppinen, A., Puurula & I., Ruokonen (toim.) *Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen*. Helsinki: Finn Lectura, 54–63.
- Kosonen, S. (2015). Taide mielenterveyden edistäjänä. Teoksessa E., Marjamäki, S., Kosonen, S., Törrönen & M., Hannukkala: *Lapsen Mieli. Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan*. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 25–26. Julkaisija: Suomen Mielenterveysseura
- Manninen, L. & Verkka, K. (2004). Suunnittelu ja arviointi ympäristökasvatuksessa. Teoksessa H., Cantell (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 82–112.
- Mantere, M.-H. (toim.) (1995). *Maan kuva. Kirjoituksia taiteeseen perustuvasta ympäristökasvatuksesta*. Helsinki. Taideteollinen korkeakoulu.
- Niemelä, S. (2016). Mennään metsään. Varhaiskasvatuksen toteuttaminen luonnossa. Metropolia ammattikorkeakoulu. Haettu 5.6.2018 osoitteesta:
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116859/Niemela_Satu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Nordström, H. (2004) Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa H., Cantel (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Juva: PS-kustannus, 116–143.
- Norlandia päiväkodit. (2017). Varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Haettu 8.8.2018 osoitteesta:
<file:///C:/Users/kertt/Downloads/Norlandia%20Varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>
- Ojanen, S. & Rikkinen, H. (1995). *Opettaja ympäristökasvattajana*. Helsinki: WSOY.
- Opetushallitus. (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki: PunaMusta Oy. Haettu 1.3.2019 osoitteesta:
https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf
- Parikka-Nihti, Mari & Suomela, Liisa (2014). *Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Parikka-Nihti, Mari (2011). *Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävästä kehitystä*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Paukkeri, K. (2014). Näkymiä lapsen luontosuhteeseen ja luonnon hyvinvointivaikutuksiin. Oulun yliopisto. Haettu 3.8.2018 osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201409051836.pdf>
- Polvinen, K., Pihlajamaa, J. & Berg, P. (2012). Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille. Kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen. Helsinki: Sitra ja Kansallinen hyvinvointiverkosto. Haettu 27.6.2018 osoitteesta: <https://www.sitra.fi/julkaisut/luonnosta-hyvinvointia-lapsille-ja-nuorille/>
- Puurula, A. (2000). Lapsi ympäristönsä peilinä: Alle 3-vuotiaiden lasten integroitu taidekasvatus. Teoksessa S., Karppinen, A., Puurula & I., Ruokonen (toim.) *Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen*. Helsinki: Finn Lectura, 85–94.
- Rissanen, M. & Mustola, M. (2017). Lastenkulttuuri. Teoksessa M., Koivula, A., Siippainen & P., Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 293–306.
- Rusanen, S. (2007). Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen. Helsinki. Taideteollinen korkeakoulu. Haettu 5.8.2018 osoitteesta: <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/11894/isbn9789526037595.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. (2014). *Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä*. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja.
- Rusanen, S. & Torkki, K. (2000). Minusta jää jälki. Teoksessa S., Karppinen, A., Puurula & I., Ruokonen (toim.) *Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen*. Helsinki: Finn Lectura, 43–53.

- Salenius, S. & Uusitalo, E. (2016). Ympäristökasvatus päiväkodeissa – Aatteesta toiminnaksi. Diakonia ammattikorkeakoulu. Haettu 5.6.2018 osoitteesta:
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/104241/Ymparistokasvatus-aatteesta+toiminnaksi.pdf;jsessionid=EAB5DF81DADE9D911A367250EB3B7D16?sequence=1>
- Stjärna-Häkämies, M. (2015). Metsän taikaa – Luonto esiopetuksen oppimisympäristönä. Jyväskylän yliopisto. Haettu 5.6.2018 osoitteesta:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45748/URN:NBN:fi:jyu-201504301698.pdf?sequence=1>
- Suomela, L. (1995). Ympäristökasvatuskokeiluja päivähoitossa. Teoksessa: S., Ojanen & H., Rikkinen (toim.) *Opettaja ympäristökasvattajana*. Juva: WSOY, 170–174.
- Suominen, A. (2016). *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella. Avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*. Helsinki: Unigrafia.
- Turja, L. (2016). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: E., Hujala & L., Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: PS-kustannus, 41–54.
- Tyrväinen, L., Korpela, K. & Ojala, A. (2014). Luonnon virkistyskäytön terveys- ja hyvinvointihyödyt. Julkaisussa: Tyrväinen, L., Kurttila, M., Sievänen, T. & Tuulentie, S. (toim.). *Hyvinvointia metsästä*. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vasenkari, M. (1996). *Kulttuurin kenttätutkimuksen alkeet: osallistuva havainnointi*.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Wahlström, R. & Juusola, M. (2017). *Vihreä hoiva ja kasvatus. Luontoherkkysharjoituksia ja ympäristökasvatusta lapsille sekä nuorille*. Helsinki: kustannusyhtiö Artemia.
- Wahlström, R. (1997). Ympäristöherkkyys ympäristökasvatuksen näkökulmasta. Teoksessa: M., Käpylä & R., Wahlström (toim.) *Vihreä ihminen. Ympäristökasvatuksen menetelmäopas 2*. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja 25. Jyväskylä. 1–8.

Liite 1. Näyttelyn esite

Norlandia Goes Green- taidenäyttely

Taidenäyttelyssä on esillä Norlandia Päiväkotien, Luontopäiväkoti Apilan, lasten tekemiä taideteoksia. Näyttely on osa Kerttu Erikssonin Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä, jossa on yhdistetty taideaineita ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatukseen.

Kaikissa tekniikoissa on käytetty ainakin osittain luonnon- tai kierrätysmateriaalia ja tekniikat on suunniteltu toteutettavaksi kokonaan tai osittain ulkona luonnossa. Näin taide- ja ympäristökasvatusta saadaan toteutettua muualla kuin päiväkodin tiloissa.

Tutkimusten mukaan sekä luonnossa olemisella, että taiteella, on ihmisen hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Luontoympäristössä olemisella on myös rauhoittava vaikutus lapsiryhmään.

Tekniikat on suunniteltu siten, että ne on mahdollista toteuttaa eritasoisesti, eri-ikäisten lasten kanssa, ja niihin voi yhdistää varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvattuja, eri oppimisen alueita.

Liite 2. Ohje nokipainanta

Nokipainanta

Nokipainannassa käytetään "maalina" ruokaöljyllä sivellyn kaakelilaatan pintaan liekin avulla syntynyttä nokea. Kaakeliin voi polttaa noen joko kynttilän liekillä, tai esimerkiksi ulkona nuotiolla. Noella painetaan eri puiden ja kasvien lehdillä kuvia paperiin. Lehdet tulee painella nokeen ruokopuoli alaspäin, jolloin lehden kaunis jälki näkyy paremmin paperilla. Kun lehti on saatu suunnilleen joka kohdasta nokiseksi, painellaan se paperiin. Paperi "imaisee" öljyisen noen itseensä, ja kaunis lehden kuvio on siirtynyt paperille. Töissä on harjoiteltu erilaisten lehtien ja puiden tunnistamista, muotoja, sommittelua sekä lukumääriä. Kehykset on tehty luonnosta kerättyistä oksista.

Liite 3. Ohje grafiikan soveltavat menetelmät: nokigrafiikka ja solumuovigrafiikka

Grafiikan soveltavat menetelmät

Grafiikan soveltavia menetelmiä ovat nokigrafiikka sekä solumuovigrafiikka. Nokigrafiikassa siveltiin ruokaöljyä kaakelilaatan pintaan. Tämän jälkeen pidettiin öljyttyä puolta kynttilän tai nuotion liekin yläpuolella, jolloin pintaan syntyi nokea.

Tämän jälkeen laatan päälle paineltiin paperi, johon kuva siirtyi. Koska tässä ”maalataan” sormilla, myös hyvin pienet lapset pystyvät osallistumaan. Toki myös siveltimiä voi käyttää.

Solumuovigrafiikassa käytettiin kierrätysmateriaalia, kuten noutoruoan pakkausmateriaalista tai rakennustyömaalta ylijääneistä polyuretaanieristelevyistä leikattuja palasia. Lapset piirsivät/kaiversivat oman kuvansa lyijykynää tai puutikkua käyttäen laatan pintaan. Myös aivan pienet lapset voivat ”riimustella” kuvioita muovilaatan pintaan kynällä. Piirrettyjä uria kannattaa aikuisen vahvistaa, jotta kuva saadaan painettua. Pintaan tuputettiin maalia, ja kuva siirrettiin paperille painamalla laatta paperin päälle. Maalin sijaan voi käyttää myös esimerkiksi ketsuppia, soseutettuja marjoja tms. ”maalina”.

Liite 4. Ohje unisieppari

Unisieppari

Unisiepparit on valmistettu luonnonmateriaaleista (paju, lehdet, marjat), sekä kierrätyslangasta. Luonnosta leikkasimme pajua (varmistu aina maanomistajan lupa), jotka väänsimme ympyräksi ja kiinnitimme narulla. Unisiepparin verkko on kieputettu kierrätyslangoista. Lankoihin on pujoteltu marjoja (esimerkiksi pihlajanmarjat ovat hyvä vaihtoehto). ”Sulkina” käytettiin luonnosta kerättyjä lehtiä. Värikkäät lehdet ovat sellaisenaan kauniita, mutta tällä kertaa maalasimme vihreisiin lehtiin väriä maaleilla. Jos työt saa suoraan roikkumaan koristeiksi, kestävät lehdet sellaisenaan. Meidän tuli kuitenkin saada unisiepparit kestämään säilytystä ja kuljetusta näyttelyyn saakka, joten laminoimme lehdet kestäviksi. Lasten kanssa tutustuttiin intiaanien tarinaan unisiepparin synnystä ja käyttötarkoituksesta, sekä opeteltiin muotoja, värejä ja lukumääriä. Myös erilaiset intiaanisadut, leikit ja laulut sopivat tähän teemaan yhdistettäväksi.

Liite 5. Ohje luonnon omat siveltimet

Luonnon omat siveltimet

Luonnon omat siveltimet on valmistettu lasten kanssa luonnosta erilaista materiaalia keräämällä. Siveltimiin voi valita muun muassa havuja, lehtiä, kukkia, varpuja ja heinää. Samalla voi tutustuttaa lapsia eri kasveihin. Lasten keräämät materiaalit on kiinnitetty narulla maasta löydettyihin oksiin. Työt on maalattu näillä luonnonmateriaalista tehdyillä pensseleillä pullovärejä käyttäen. Myös muut maalit käyvät, ja valmiiden maalien lisäksi on mahdollista käyttää luonnollisempia värejä, kuten soseutettuja marjoja, ketsuppia tai vaikkapa vedellä ohennettua mutaa. Lasten kanssa voidaan tutkia, kuinka erilaista jälkeä saadaan aikaiseksi erilaisilla siveltimillä, harjoitella eri suuntia, maalaamaan eri nopeudella, maalata musiikin tahtiin jne.

Liite 6. Ohje sadutus ja ympäristötaide

Sadutus ja ympäristötaide

Lasten kanssa tutustuttiin sadun kautta metsän erilaisiin hahmoihin. Käytimme ”Metsän pieni kansa -puunhaltijoiden opintoretki”-kirjasta lyhentämäni tarinaa, jossa oli myös toiminnallisia osioita, kuten askelten laskemista jne. Jokainen sai valita oman puun, jossa lapsen keksimä hahmo voisi asua. Sadutuksen keinoin jokainen lapsi kertoi omasta hahmostaan, ja valmisti tälle kierrätetyistä jätsitikuista oven ja ikkunan. Myös luonnosta voi kerätä oksia ja puupaloja, joista ovet ja ikkunat voi askarrella. Ovet ja ikkunat kiinnitettiin lasten itse valitsemiin puihin. Sadut hahmoista kiinnitettiin päiväkodin aitaan, jonka toisella puolella hahmojen kuvitellut kodit olivat. Näin muu päiväkodin väki pystyi ihastelemaan niitä aidan takaa, ja lukemaan saduista, minkälaisia hahmoja siellä asuu.

Liite 7. Ohje munankuorimosaiikki

Munankuorimosaiikki

Munakuoria hyödyntävässä tekniikassa on kerätty leipomisen/ruoanlaiton yhteydessä talteen. Samalla on hyvä käydä läpi kierrätykseen ja kestävään kehitykseen liittyviä asioita. Kuorista irrotetaan kalvo kuoren sisäpinnasta, joka irtoaa parhaiten kuoria liottamalla hetken kylmässä vedessä ja vetämällä kalvon sen jälkeen irti. Tämän jälkeen kuoret liimattiin kierrätyspahvista leikattuun taulupohjaan kiinni. Taulupohjaan levitetään Erikeeperiä, ja munankuori painetaan leivinpaperin palan avulla rikki liiman päälle. Kuori painetaan kupera puoli ylöspäin.

Ota joka kuoren kanssa uusi pieni pala leivinpaperia. Lopuksi työt maalattiin vesiväreillä. Lasten tuli etsiä metsäretkellä erilaisia syksyisen ruskan sävyjä, ja maalata ne tauluun. Maalin kuivuttua työt vielä hiottiin hiomapaperin palalla, jolloin syntyy munankuorimosaiikkitekniikalle tyyppistä jälkeä.

Makramee eli solmeilu

Esikouluikäisten opeteltaviin taitoihin kuuluu solmun opettelu. Solmua harjoiteltiin nyt hieman eri tavalla, ja solmujen avulla tehtiin lasten keräämiin luonnon oksiin upeaa, ja tällä hetkellä ”pinnalla olevaa”, makrameetaidetta. Makramee on kuitenkin tekniikkana vanha ja perinteinen. Tämä on helppo työ toteutettavaksi esimerkiksi metsäretkellä. Naruja leikatessa ja yhdistellessä, harjoiteltiin samalla lukumääriä. Tämä on oivallinen tekniikka myös helppojen matemaattisten harjoitusten tekemiseen. Luonnonoksien lisäksi töihin voi käyttää kierrätettyä matonkudetta tai erilaisia lankoja. Seinävaatteeseen voi lisätä ja kiinnittää myös erilaista materiaalia luonnosta, kuten käpyjä, oksia ja heinää.

Liite 9. Näyttelykävijöiden palautteet

Palautteet näyttelyn vieraskirja:

"Taitavia, ihania, kauniita, mielenkiintoisia taideteoksia <3" t: Caille

"Hienoja töitä! Ihanasti käytetty luonnonmateriaaleja!" t: Melina

"Vaude!" t: Iris

"Hienoja töitä" t:MS

"Hyvä suuret taiteilijat! Olen mykistynyt." t: Mummi

"Hienoja töitä ja terveisiä sinne"

"Saitte minut iloiseksi 😊" t: Anu

"Taitavia pikkutaiteilijoita! Elmeri kävi katsomassa näyttelyä 😊"

"Valtavan hienoja ja monipuolisia töitä!!! Ilo katsella ja varmasti tehdäkin!" t: Venla ja Johanna

"Upeita taideteoksia 😊" Mira, Elias ja Roki

"Olipa hieno näyttely!" t: Kirkonkylän 3-6C-luokka

"Kauniita teoksia" t: Lilja perheineen

"Hyvä, hyvä Kerttu ja lapset" t: Anne

"Hyvä Kerttu. Hieno näyttely!"

"Hienoja teoksia teillä! Käytetty mielikuvitusta! Kiitos hyvästä näyttelystä!"

"Todella hienoja teoksia. Luovaa, luonnon läheistä. Erityisesti Vilman ruskan värit oli hieno! Kiitos kun sain katsoa."

"Ihania taideteoksia pikku ystävät. Kiitos näyttelystä 😊" t: Aliisa

"Ihania! <3 Tulevat taiteilijat!"

"Terveisiä Apilan taiteilijoille, hienoja taideteoksia 😊" t: Venlan vanhemmat

"Hienoja kuvia ja teoksia. 5/5 tähteä"

"Upeita töitä. Kiitos vinkeistä 😊" t: Hiidenvainion mesikämmenet

"Olette isoja taiteilijoita." t: Jukka ja Arja

"Upeita taideteoksia!"

"Olette tehneet hienoja ja ainutlaatuisia teoksia. Loistavaa!" t: Jaana

"Hienoja, taitavasti toteutettuja töitä! Olette saaneet luonnonmateriaaleista omaperäistä taidetta!" t: Marjo

"Upeita töitä! Kelpaisivat museoon! 😊" t: Emma, Emma ja Alma 5lk

"Monipuolinen ja runsas näyttely! Hieno!" t: Kontiot

Liite 10. Henkilökunnan ja lasten palautteet

Henkilökunnan kommentit:

"Sulla tulee heti hyviä ideoita ja pystyt muuttamaan suunnitelmaa tilanteen mukaan ja muokkaamaan toimintaa."

"Kiva, kun on jotain erilaista, kuin paperiaskartelua."

"Meidän ryhmän lapset tykkäsi, kun käytiin katsomassa eskareiden tekemää satumetsää."

Lasten kommentit:

"Kerttu, mä rakastan kädentaitoja!" Tyttö 5v.

"Tästä tuli kyllä tosi hieno!" Poika 4v.

"Parasta avoimissa ovissa oli se satumetsä siellä aidan luona." Tyttö 6v.

"Tää on tosi kivaa!" Tyttö 3v.

"Mun työ on kyl vähän outo. Mut oli kiva ku sai sotkea." Poika 5v.

"Tää on niin hieno, et mä annan tän mun äitille." Tyttö 4v.

Liite 11(1) Ympäristötaideprojektin toiminnallinen satu

Toiminnallinen tarina metsänhengistä

Muokattu opinnäytetyötäni varten kirjasta: Metsän pieni kansa -puunhaltijoiden opintoretki. Sen ovat kirjoittaneet Marjatta Levanto ja Julia Vuori. Itse kirjassa on kuvia taideteoksista, jotka tukevat tarinaa. Keskityin metsän väen osioon, josta tämä tarina on koostettu. Lapsia voi osallistaa mukaan pohtimaan arvoituksia, liikkumaan ohjeiden mukaan ja keskustella sadussa esiintyvistä asioista yhdessä.

”Suomen metsät, vedet ja tunturit ovat täynnä henkiolentoja. Haltijat, tontut, peikot ja monet muut kuuluvat ikivanhoihin tarinoihin. Tässä kirjassa kolme pientä puunhaltijaa tutustuu muinaisiin tarinoihin suomalaisten taiteilijoiden maisemissa. Oppaana heillä on tietäjistä kuuluisin, itse vanha Väinämöinen.”

Sinä iltana auringonlasku oli erityisen erikoinen. Koko taivas oli syvän punainen. Joukko puunhaltijoita oli kokoontunut ihailemaan hehkuvaa taivasta. Kaunis auringonlasku sai herkän puunhaltijan melkein itkemään. Pihlajanhaltija rakasti runoja ja runoili niitä aina, kun siihen tuli tilaisuus;

Alle punaisen taivaan punaisen valon
haluan rakentaa punaisen talon.
Talossa punainen haltijan lakki,
kirkkaan punainen tietäjän takki
ja punaiset pihlajanmarjat.

Auringonlasku sai pienet puunhaltijat ajattelemaan suuri kysymyksiä. He asuivat kukin omassa puussaan ja tunsivat vain oman puunsa elämää. Puunhaltijat eivät tienneet maailmasta kovinkaan paljon. Jo aivan pieninä he olivat kyllä kuulleet, että maailma koostui maasta, vedestä ja ilmasta. He tiesivät myös, että luonnossa kaikella oli oma haltijansa. Enempää he eivät oikeastaan tienneet.

Maailmassa oli paljon kysymyksiä:

Mitä on auringon takana?

Miksi kuu on joskus suuri, joskus pieni?

Mistä tähdet ilmestyvät?

Mikä vedessä on vaarallista?

Vastauksia puunhaltijoilla ei ollut. Pienet puunhaltijat ymmärsivät, että nyt eivät pelkät runot riitä. Tarvitaan kunnan asiantuntija, joka osaa vastata vaikeisiin kysymyksiin. Puunhaltijat tiesivät vanhan Väinämöisen olevan paras mahdollinen opas maailman ihmeiden äärelle. Sattui niin, että Väinämöinen oli samaan aikaan aivan naapurissa. Puunhaltijat kuuluivat kanteleen soittoa puiden takaa. Vain Väinämöinen osasi soittaa kannelta niin ihanasti. Lumoava musiikki oli houkutelut paikalle runsaasti kuulijoita maasta, vedestä ja taivaan avaruudesta. Puunhaltijat pyysivät, että Väinämöinen vastaisi heidän kysymyksiinsä. Väinämöinen lupasi auttaa heitä. Hän pyysi lupaa kertoa puunhaltijoille metsän erilaisesta väestä.

Liite 11(2)

Aluksi Väinämöinen kertoi noidista ja taikuudesta. Noita tai tietäjä ei voi olla kuka tahansa, vaan noidaksi synnyttään. Taikojensa avulla noita turvasi ihmisille ja eläimille hyvän elämän. Hän varjeli heitä vaaroilta ja pahoilta voimilta. Puunhaltijat tunsivat olonsa heti turvalliseksi. Pihlajanhaltija sepitti noitarunon:

Kuivatut liskot, lintujen luut,
hiirien raadot, aivot ja muut.
Kuolleet käärmeet, sulat ja sarvet,
hämähäkkien suuret parvet.
Ne kun yhteen sekoittaa,
taikavoima tehoa.

Pihlajanhaltija muistutti, että pihlaja on pyhä puu. Pihlajaseppele päässä turvaa rauhallisen elämän. Pihlaja suojelee monelta muultakin pahalta, pihlajanhaltija vakuutti. -Siksi noitien taikasauvat valmistetaan pihlajasta.

Metsässä asuu monenlaista väkeä. Välistä ne ovat hyviä ja välistä pahoja. Niitä ovat muun muassa maahiset, tontut, hiidet, sinipiijat, menninkäiset, peikot ja keijut. Hyvä vinkki niille, ketkä haluavat tutustua metsän väkeen, on seuraava: Kurkistakaa muurahaisen kekoihin, kiven rakoihin ja kantojen koloihin. Saatatte tavata outoa väkeä! Metsän kuningas on Tapio. Tämä on aivan metsänsä näköinen. Sillä on partana sammalmatto, pitkät hiukset laahaavat maata ja hiuksissa on koristeena käpyjä. Tapion vaimo on ahkera ja lempeä Mielikki. Hän hoitaa kaikki metsän pienet potilaat. Mielikki sitoo perhosten revenneet siivet. Hän tekee kävelykeppejä kovakuoriaisille ja laittaa kipsejä hämähäkeille, jotka ovat loukanneet jalkansa.

Jos joku puolestaan haluaa tietää tulevaisuudesta, kannattaa sitä kysyä Metsänneidoilta. Ne ovat taitavia ennustajia. Puunhaltijat halusivat tietää tarkemmin, sillä se kuulosti jännittävältä. Miten me pääsemme kyselemään tulevaisuudesta? Ohjeet olivat seuraavanlaiset:

Kierrä ensin sopiva puu kolme kertaa.
Ota sitten kolmetoista askelta etelän suuntaan.
Kutsu sen jälkeen metsänneitoa lempeällä äänellä.
Taika toimii varmasti, jos syöt samalla kolmenlaisia marjoja.

Pienen pienet maahiset puolestaan asuvat muurahaiskeoissa, metsän linnoissa. Sieltä ne rakentavat maan alle omia käytäviään. Käytäviä pitkin maahiset vievät ruokaa karhuille, kun ne nukkuvat talviunta. Maahisten kanssa kannattaa pysyä hyvissä väleissä. Ennen uskottiin, että kun maahiset suuttuvat, ne voivat olla todella ikäviä. Ne käyvät vaikka navetassa ja vaihtavat lehmiä hännät pään paikalle ja päät häntien paikalle. Maahisilla on myös muita taikavoimia. Maahisten taikavoimat voivat muuttaa kaiken metsässä nurinpäin ja ylösalaisin, oikea muuttuu vasemmaksi. Maahiset ovat myös hyvin tunteellisia, eikä niiden mieltä sovi pahoittaa.

Liite 11(3)

Metsässä kannattaa katsella puita tarkkaan. Niiden rungoissa voi erottaa puun haltijan kasvot. Puiden lehtiä on myös hyvä oppia lukemaan. Niihin on kirjoitettu tuleva elämä. Puunhaltijat nyökyttelivät innoissaan. Näin juuri ne hoitavat omaa tehtäväänsä.

Metsässä pitää kulkea varovaisesti, että ei vain astu vahingossa menninkäisen päälle. Menninkäiset osaavat hetkessä muuttua joksikin toiseksi olennoiksi, kuten vaikka raidalliseksi madoksi, vanhaksi kannoksi tai metsähiireksi. Siksi metsässä kulkevan pitää olla varovainen, että ei astu vahingossa menninkäisen päälle. Menninkäiset eivät jätä lumeen lainkaan jälkiä, siksi niitä on mahdotonta seurata. Menninkäiset ovat yleensä näkymättömiä, mutta on olemassa ihmisiä, jotka pystyvät näkemään näkymättömiä olentoja. Sellaisia ovat niin kutsutut sunnuntailapset, henkilöt, jotka ovat syntyneet sunnuntaina.

Tonttuja puolestaan voi tavata metsässä tai taloissa, joissa asuu kotitonttuja. Ne pysyvät useimmiten piilossa, mutta saattavat joskus kurkistella ikkunoista. Tontut ovat usein pikkuisia ukkoja tai tätejä. Ne hermostuvat helposti. Kiltteinä ne pysyvät niin kauan, kun elämä kulkee samaan malliin. Samat ruoat, samat juomat, samat arjen touhut. Ne hermostuvat helposti, kun tapahtuu jotain tavallisuudesta poikkeavaa.

Jättiläisten jälkiä voi löytää metsästä vielä tänäkin päivänä. Jättiläiset ovat ihmisen näköisiä. Ainoa ero on niiden koko. Jättiläinen on aina vähintään kaksi kertaa pidempi kuin ihminen. Isoimmat jättiläiset kulkevat pää pilvissä. Mutta jättiläisten ajoista on jo kauan aikaa. Jättiläisistä kuuli ikäviä tarinoita. Niitä pidettiin ilkeinä. Pyörremyrskyt, tulvat ja maanjäristykset olivat ehkä jättiläisen keksintöjä. Ukkosenjyrinä saattoi olla niiden karjuntaa. Ilmeisesti jättiläiset olivat kuitenkin rauhoittuneet aikojen kuluessa. Jättiläiset nukkuivat erittäin hyvin. Niiden uni saattoi kestää satoja tai jopa tuhansia vuosia. Nukkujan päälle ehti kasvaa ruohoa, sammalta ja metsääkin. Mikäli nukkumapaikalla oli niitty, saattaa jättiläisen hahmon erottaa maasta vielä tänäkin päivänä isona mäkenä. Vaivaiskoivunhaltija halusi kysyä muilta siihen liittyvän arvoituksen.

- Montako mäkeä on maailmassa?

Muiden haltijoiden mielestä kysymys oli mahdoton. Onko joku muka laskenut ne? Vaivaiskoivunhaltijaa nauratti. Vastaus oli hyvin yksinkertainen.

- Maailmassa on tietysti kaksi mäkeä, ylämäki ja alamäki.

Mäkiarvoituksesta Väinämöiselle tuli mieleen vuoret, sekä siellä asuvat peikot ja hiidet. Vuorenpeikoilla on aina paljon lapsia, ja ne suhtautuvat niihin huolettomasti. Vuorenpeikkojen lapset palaavat illalla kotiin nukkumaan. Vuorenpeikoista hiisi on uskomusten mukaan vaikuttavin ilmestys. Sen hattuna on jäälohkare, nenänä tunturin huippu ja suuna kallionkolo. Parta hohtaa jäätävää huurretta.

Pienet puunhaltijat olivat kuunnelleet innoissaan Väinämöisen tarinoita. Nyt tietäjällä oli kuitenkin kiire muihin tehtäviin. Tarinat oli kerrottu, mutta monta kertomusta jäi vielä kertomatta. Väinämöinen lupasi kertoa niistä puunhaltijoille seuraavalla kerralla.